

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Första Kammaren. N:o 42.

Onsdagen den 12 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 5 i denna månad.

Vid föredragning af statsutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 171, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om anslag till inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringsproposition.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 172—186, första särskilda utskottets utlåtande, n:o 3, äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden, n:is 21 och 22.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets den 8 och 11 innevarande maj bordlagda utlåtande, n:o 4, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 81 angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.

I en till Riksdagen aflåten, till behandling af särskilda utskottet n:o 2 hänvisad proposition, n:o 81, af den 12 februari 1909 hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, återkallat den i 1909 års statsverksproposition å ordinarie stat gjorda framställning beträffande uppförande å riksstatens åttonde hufvudtitel af ett anslag

Om stats- med rubrik: *kommunala och enskilda läroanstalter* och föreslagit Riksdagen, att

kommunala och enskilda läroanstalter. dels med uteslutande ur riksstaten af det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslaget till understöd åt enskilda läroverk, högst 60,000 kronor, och det under samma hufvudtitel upptagna anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, 380,000 kronor, å nämnda hufvudtitel under rubrik: *kommunala och enskilda läroanstalter* uppföra ej mindre

(Forts.)

ett anslag med titel: *kommunala mellanskolor* å 85,000 kronor,
ett anslag med titel: *högre flickskolor* å 375,000 kronor,
ett anslag med titel: *enskilda läroverk* å 120,000 kronor och
ett anslag med titel: *enskilda lärarinneseminarier* å 20,000 kronor,
dessa fyra utgörande ett gemensamt reservationsanslag, än äfven
ett förslagsanslag med titel: *lönertillegg åt lärarinnor vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter* å 190,000 kronor;

dels godkänna vissa föreslagna grunder och villkor för tilldelande af understöd från hvar och ett af de nämnda anslagen;

dels och godkänna vissa grunder för lärarinnepersonalens afföring vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för tillämpning af dessa grunder kunde finnas erforderliga.

Utskottet hade förutom den kungl. propositionen jämväl haft att behandla åtskilliga genom motioner i Riksdagen i anledning af den kungl. propositionen väckta förslag, nämligen

motion af herr Juhlin (1:a K. n:o 65),
motion af herr Johansson i Jönköping (2:a K. n:o 222),
motion af herr Berg i Stockholm m. fl. (2:a K. n:o 237), samt
motion af herr Sundström (2:a K. n:o 262), äfvensom
motion af herr Berg i Stockholm om ändring af § 1 i gällande bestämmelser angående anslag till högre folkskolor m. m. (2:a K. n:o 147).

Utskottet hade i detta utlåtande på återopade grunder föreslagit Riksdagen att med anledning af den kungl. propositionen n:o 81 och de till utskottet öfverlämnade motionerna besluta:

I. att å riksstatens åttonde hufvudtitel under rubrik: *enskilda läroanstalter* uppföra ej mindre

ett anslag med titel: *enskilda mellanskolor* å 60,000 kronor,
ett anslag med titel: *högre flickskolor* å 375,000 kronor,
ett anslag med titel: *högre goss- och samskolor* å 120,000 kronor,
ett anslag med titel: *enskilda lärarinneseminarier* å 20,000 kronor,
dessa fyra anslag utgörande ett gemensamt reservationsanslag, än äfven

ett förslagsanslag med titel: *lönertillegg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter* å 190,000 kronor,

att utgå under iakttagande af i utlåtandet angifna bestämmelser;

II. att vid bifall till hvad utskottet i föregående punkt föreslagit, ur riksstaten utesluta det under åttonde hufvudtiteln uppförda

förslagsanslaget till understöd åt *enskilda läroverk* å högst 60,000 kronor, och det under samma hufvudtitel upptagna anslaget till *högre skolor för kvinnlig ungdom* å 380,000 kronor;

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.

(Forts.)

III. att höja det nu å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till *högre folkskolor* å 32,000 kronor till 58,000 att utgå i enlighet med nu gällande bestämmelser, dock med följande ändrade lydelse af första punkten:

Af anslaget till högre folkskolor må understöd kunna utgå till skolor, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt inrättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått af allmänt medborgerlig och praktisk bildning, utan att barnen därigenom dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och hårdighet vid arbete. Understödet kan för hvarje skola utgå,

dels till högst dubbla beloppet af hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock högst 1,200 kronor årligen för hvarje årsklass och för hvarje skola ej öfverskridande 4,800 kronor om året,

dels ock därutöfver två tredjedelar af i punkt 2 omförmälda ålderstillägg till lärares aflöning, allt under de i punkterna 2—6 angifna villkor.

Önskar kommun få högre folkskola af Kungl. Maj:t erkänd som kommunal mellanskola, må sådant ske först sedan mellanskolans undervisningsplan i dess helhet blifvit i skolan tillämpad och sedan skolans undervisning samt lärarnas kompetens blifvit af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk pröfvade; samt

IV. att vid bifall till hvad utskottet föreslagit i föregående punkt, å riksstatens åttonde hufvudtitel uppföra ett förslagsanlag under titel *kommunala mellanskolor* å 10,000 kronor att utgå i enlighet med i utlåtandet angifna bestämmelser.

Vid utlåtandets föredragning begärdes ordet af

Herr Pettersson, Fredrik, som yttrade: Jag får värdsamt hemställa, att detta betänkande må föredragas punktvis, dock så, att vid föredragningen af punkt 1 tillstånd må lämnas till att yttra sig öfver betänkandet i sin helhet.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten I.

Af de vid denna punkt under C. angifna särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor lydde punkt 1 sålunda:

»Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd kunna utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kun-

Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.
(Forts.)

skapsmått, som inhämtas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels intill utgången af år 1914 äfven till samskola, som icke utgör öfverbyggnad på folkskola, men för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom.

Enskild mellanskola å ort, där allmänt läroverk eller statsunderstödd mellanskola finnes, må erhålla understöd, endast om lärjungeantalet i motsvarande klasser af allmänt läroverk resp. i redan befintlig statsunderstödd mellanskola under de senaste tre åren uppgått i medeltal till 100.»

Vid föreliggande punkt I C. 1 hade reservation anförts af friherre *Fleming* och herr *Hedenlund*, hvilka ansett att *punkt 1* af de särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till *enskilda mellanskolor* bort hafva följande lydelse:

»Af anslaget till enskilda mellanskolor må understöd utgå dels till enskilda skolor, som utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i högsta klassen af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, dels till samskolor, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom.

Mellanskola — — — — —
— — — — —
— — — — — 100.»

Vidare hade i fråga om motiveringen till punkten I D: 8 reservation afgifvits af herr *C. H. v. Mentzer*, som vid motiveringen å sid. 37 i utlåtandet velat göra följande uttalande:

Ehuru jag helst sett, att den eforus enligt kyrkolagen tillkommande rätten att hafva uppsikt öfver skolorna blifvit omnämnd i de särskilda bestämmelserna om ifrågavarande anslag, så har jag dock inskränkt mig till att yrka, att de två sista styckena å denna sida måtte erhålla följande lydelse:

»Däremot anser utskottet lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, den bestämmelse intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt öfver kristendomsundervisningen i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk.

Hvad utskottet sålunda anført bör enligt utskottets mening äga tillämpning på inspektionen öfver samtliga i detta utlåtande omnämnda skolor.»

Slutligen hade herr *F. Berg* i Stockholm m. fl. i afgifven reservation rörande motiveringen till punkten I D: 8 yttrat:

I öfverensstämmelse med en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 237, har utskottet å sid. 37 uttalat den uppfattningen, att inspektionen öfver de *hygieniska* förhållandena vid statsunderstödda flickskolor icke vidare bör tillkomma eforalstyrelserna utan i likhet med

inspektionen i öfrigt ombesörjas af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. *Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.*

I samband härmed har emellertid utskottet, utan någon härtill i motionsform gifven anledning, uttalat den förnodan, att i de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde utfärda rörande undervisningen i högre flickskolor samt statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor, en bestämmelse kommer att intagas, som gifver eforus en rätt till uppsikt öfver ifrågavarande skolor, hvilken hittills icke varit honom tillförsäkrad. Däremot har utskottet varit af den åsikten, att en dylik uppsiktsrätt icke bör gifvas eforus vare sig vid de högre goss- och samskolorna eller vid de enskilda lärarinneseminarieerna.

Då vi ej kunna finna någon anledning, hvarför de högre flickskolorna jämte de kommunala och enskilda mellanskolorna skulle i förevarande hänseende intaga en helt annan ställning än de högre goss- och samskolorna samt de enskilda lärarinneseminarieerna och det ifrågavarande uttalandet äfven i öfrigt synes oss icke vara af omständigheterna påkalladt, hafva vi yrkat, att de båda stycken, som stå nederst å sid. 37 i motiveringen till utskottets utlåtande, måtte utgå.»

Herr Pettersson, Fredrik: Då jag nu ber att få yrka bifall till punkt I, sådan den här föredragits, anhåller jag att med några ord i största korthet få något klargöra de synpunkter, som varit för utskottet vägledande vid behandlingen af denna fråga.

Vi hafva utgått från behofvet af ökad understöd åt enskilda läroanstalter, såväl enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor som enskilda lärarinneseminarieer. Vidare har utskottet sökt uppfylla den af Riksdagen år 1907 uttalade önskan om en bättre och mera tidsenlig uppdelning af de anslag, som skola tillgodose dessa läroverk, på det att hvarje läroanstalt må kunna söka sitt anslag inom den grupp, dit den rätteligen hör. Och slutligen har utskottet sökt utreda frågan om den af Kungl. Maj:t föreslagna nya läroverkstypen, nämligen den kommunala mellanskolan. Beträffande denna sista typ finnes det mycken tvekan, och den frågan har från många håll framställts, om det icke skulle vara lämpligare, när det gäller de bredare lagren att söka genom öfverbyggnad i en mera praktisk riktning på folkskolan göra eleverna mera skickade för det allmänna lifvet. Men huru berättigade än dessa önskningsmå vara, så är dock säkert, att dessa kommunala mellanskolor alltid skola hafva sin plats att fylla i större industrisambällen, mindre städer och köpingar, där icke allmänna läroverk finnas. Men för att denna mellanskola skall kunna växa sig in i förtroendet och hålla sig uppe, har utskottet sökt att omgärda densamma med vissa bestämmelser. Det har i detta hänseende ansett sig böra föreslå att göra kurserna 4-åriga och att öka läsarets längd, så att det blir lika med läsåret vid allmänna läroverken; äfvenså har utskottet föreslagit, att skolan skulle ställas under inspektion af läroverksöfverstyrelsen. Dessutom har utskottet skärpt fordringarna för inträde, allt i syfte att den examen, som afläggas vid skolan, skall vara likvärdig med den realskoleexamen, som vid de allmänna läroverken afläggas af deras elever.

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

Den fråga, som nu föreligger eller frågan om ökandet af anslagen till de enskilda läroverken, är icke ny. Det har visat sig behof af att dessa anslag höjas. Hvad flickskolorna beträffar ligger till grund för anslagen till dem 1896 års Riksdags beslut, och understödets storlek fastställdes vid 1902 års riksdag. De utgå nu efter elevantalet med 45 kronor för hvarje elev, högst för 100 elever med 4,500 kronor till hvarje skola. Men det har visat sig, att sättet för dessa anslags utgående ingalunda är tillfredsställande, ty en skolas behof af ökad anslag växer icke i samma mån, som elevantalet ökas. Därför har också Kungl. Maj:t i detta förslag hemställt, att understöden till dessa skolor skola utgå på två sätt, först och främst ett understöd till själfva skolan och så ett bidrag till lärarinnornas aflöning. Skulle detta förslag gå igenom, skulle särskildt för de högre flickskolorna deras ekonomi ställa sig på ett helt annat och synnerligen mycket förmånligare sätt än hittills. Och det har varit ett länge insedt behof att vidtaga denna förändring. I dessa punkter hafva vi inom utskottet varit ense.

Alla dessa önskingar och berättigade kraf skulle dock kunna gå om intet i år på grund af de villkor, som Andra Kammarens ledamöter hafva vidhäftat sitt bifall till dessa anslag. Den högre folkskolans målsmän hafva framhållit den högre folkskolans tillgodoseende vid detta anslag och ställt upp såsom oefftergiftigt villkor fullständig ombildning af den högre folkskolan i så motto, att den kommunala mellanskolan skulle formos in i och blifva en afart af den högre folkskolan. Och dessutom hafva Andra Kammarens ledamöter yrkat på att gifva åt den uppstående lärarkåren folkskolans lärarkårs aflöning och pensionsrättigheter. Det torde vara något enastående, att Riksdagen utan någon som helst föregående utredning, utan Kungl. Maj:ts förslag, endast kategoriskt befaller, att en tjänstemannagrupp skall få åtnjuta den eller den aflöningen och tillhöra den eller den pensionsklassen.

Jag vill nu lifligt betona, att ingen af oss har försökt att på något sätt hindra utvecklingen af den högre folkskolan. Tvärtom, vi hafva på den sidan inom utskottet försökt att, genom att fylla ut den lucka som finnes i den kungl. propositionen, förmedla och underlätta öfvergången från den högre folkskolan till den kommunala mellanskolan. Men att gå så långt som att helt och hållet inrängera mellanskolan i den högre folkskolan, det hafva vi icke ansett oss kunna tillstyrka. Den högre folkskolan åtnjuter en synnerligen fri undervisningsplan, och dess arbetstid är väsentligt kortare. I somliga högre folkskolor utgör undervisningen icke mera än fyra timmar om dagen med 24 veckors läsår. Vi hafva också motsatt oss det villkor att göra anslagen till den ena läroverksformen beroende af den andra, hvilket från Andra Kammaren uppställt, det händer ofta, att villkor inflickas i ett beviljande af anslag, och vår senare riksdagshistoria visar ju, att så varit fallet vid det ena tillfället efter det andra, och detta har inträffat, vid behandlingen af både stora och små saker. Jag behöfver icke i minnet återkalla sammankopplandet af grundskatterna och indelningsverket, elementarlärarnes aflöning med latinfrågan, prästboställena och prästlöneregleringen och allt sådant. Nu vill man inflicka detta villkor om de högre folkskolornas framskjutande för att de enskilda läroverken

skola få sin ekonomi ordnad. Nu vill jag nämna, att de högre folkskolorna trots sina 50-åriga anor i Sverige likvisst icke hafva mer förstått att växa sig in i allmänhetens behof, än att det vid 1908 års hösttermin fanns inalles 28 högre folkskolor i verksamhet — och på denna organisation vill man nu bygga hela den nya läroverkstypen! Jag kan mycket väl förstå, att villkor sammanföras med anslag, då villkoren stå i organiskt sammanhang med anslaget, men det bestrider jag att detta gör. Huru kan man få fram ett sådant villkor som att för exempelvis lönetillägg åt lärarinnor och lärare vid undervisningsanstalterna skola folkskollärarne flyttas upp i den eller den pensionsklassen? Det hör icke dit, och jag förstår icke, huru uppfinnaren af detta villkor kan försvara detta sammanhang. Vi andra hafva velat hvar för sig behandla denna fråga rörande organisationen af lägre samskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier, hvilken frågas lösning är så ytterst nödvändig. När man vill förbinda denna fråga med sådana villkor som, såvidt jag kan finna, mest äro tillkomna för att tillgodose intressena för den högre folkskolan och dess lärare, kan jag icke underlåta att uttala, att detta betänkande gått ifrån sin uppgift att behandla en allmän undervisningsfråga, en skolfråga, till att blifva en skolläraryråelse för att få fram intressena häri, och detta har jag icke kunnat biträda.

Jag yrkar bifall till punkt 1 af utskottets hemställan.

Friherre Fleming: Jag är fullkomligt ense med utskottet i allt hvad som rör punkt 1:o utom i en detalj, som står under mom. C, punkt 1:o. Där står inskjutet orden: »intill utgången af år 1914», och det är de orden, som icke finnas i Kungl Maj:ts proposition. Det kan tyckas vara en bisak, men jag har funnit däri ligga en principfråga, som jag icke vill med tystnad förbigå.

I den grupp, som här kommer under C. 1:o) innefattas en del af de skolor, som Kungl. Maj:t sammanfört under benämningen kommunala mellanskolor. Till den grupp, som utskottet benämner »enskilda mellanskolor» skulle höra såväl enskilda skolor, som kunna komma att uppstå såsom öfverbyggnader på folkskolan, d. v. s. verkliga mellanskolor, samt äfven en del redan befintliga statsunderstödda skolor, de så kallade samskolorna. Antalet af dessa skolor uppgår till 23 stycken och återfinnes å tabellen i utskottets betänkande sid. 94. Beträffande dessa skolor finnes det nu en principiell skillnad mellan Kungl Maj:ts och utskottets förslag. Kungl. Maj:t har nämligen icke velat fastslå, att de för erhållande af understöd skulle vara tvungna att öfvergå till verkliga mellanskolor, d. v. s. byggda på folkskolan såsom bottenskola, men genom bestämmelsen i utskottets förslag tvingas de däremot in under den formen, att folkskolan skall vara bottenskola, och måste således icke oväsentligt omlägga sin undervisning. Detta utskottets förslag är, såsom herrarna finna, föranledt af en motion af herr Fridtjuf Berg m. fl. I föl hade han samma motion ensam. Han yrkade då, att denna omändring skulle vara gjord år 1912, men nu medgifver han, att den skulle få anstå till år 1914. Motiveringen, som han har för denna bestämmelse, går egentligen endast ut på att han anser själfklart, att anslag icke bör utgå till andra än verkliga kommunala

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.

(Forts.)

mellanskolor. I motsats till denna motivering skulle jag be få framhålla hvad departementschefen sagt i Kungl. Maj:ts proposition på sidan 42. »Dessa skolor» — de s. k. samskolorna — »böra af staten understödjas enligt samma grunder och på samma villkor som de kommunala mellanskolorna, dock med ett undantag. Sistnämnda skolor» — d. v. s. mellanskolorna — »skulle nämligen utgöra öfverbyggnader på folkskolan, och för inträde i deras lägsta klass skulle fordras att hafva inhämtat det kunskapsmått, som meddelas i folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ Litt. A. Ett sådant ingrepp i de nu statsunderstödda samskolornas organisation anser jag mig ej böra föreslå.» Och sedan säges också:

»Ehuru det i sak knappast råder någon meningsskiljaktighet mellan mig och motionären, kan jag svårigen biträda hans förslag. Jag har nämligen icke den ingående kännedom om förhållandena å de olika orterna, som erfordras för att var förvissad om, att icke nämnda förslag skulle i något eller några fall leda till kränkning af häfdeberrättigade intressen. Frågan berör sålunda exempelvis ganska nära en icke ringa lärarpersonals anställning och bärning.»

Utskottet har helt enkelt motiverat sitt förslag med att det anser, att det kommer att gå af sig själf den vägen, och då skulle den bestämmelsen icke göra någonting, men om man nu i alla fall kommer att gå den vägen, är bestämmelsen enligt mitt förmenande *öfverflödigt*.

Utskottet har således gått ett väsentligt steg längre än Kungl. Maj:t med hänsyn till bottenskoleidéns genomförande, då det redan nu velat fastslå, att alla nu befintliga statsunderstödda samskolor måste för erhållande af statsunderstöd ombildas till verkliga mellanskolor, då däremot Kungl. Maj:t i dessa skolors organisation icke velat föreskrifva en sådan förändring, förrän man fått erfarenhet om huru mellanskolorna komma att verka. Mellanskolorna äro ju en alldeles ny skoltyp, om hvilken man icke vet huru den kommer att slå ut, detta så mycket mindre som det, efter allt att döma, synes vara mera den högre folkskolan än mellanskolan, som ligger Andra Kammarmotionärerna om hjärtat. Det har då synt mig vara, att gå händelserna allt för mycket i förväg, om man redan nu föreskrifver, att äfven andra redan befintliga skolor helt inrangeras under *den nya, ännu icke pröfvade formen*. Det torde nämligen icke kunna bestridas, att ett af motiven för den i motionen föreslagna bestämmelsen är att så småningom och obemärkt införa principen om »folkskolan såsom bottenskola», detta framgår äfven tydligt af tidningsuttalanden, som synt de sista dagarna. Jag ber att få betona, att jag icke nu vill närmare ingå på bottenskolefrågan — den må vara till godo eller ondo, det får framtiden utvisa, men jag vill understryka, att denna fråga för närvarande icke föreligger till besvarande. Enligt min åsikt har emellertid utskottet genom sin formulering af punkten gifvit för stort erkännande åt bottenskoleprincipen, och det har jag icke kunnat vara med om. Jag har ansett Kungl. Maj:ts förslag vara bättre, och jag har ansett det vara min plikt att framhålla den principiella skillnaden mellan Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag. Vill man utan utredning, verkligen gå in på bottenskoleprincipen och godkänna den, då är utskottets formulering bra; men vill man

det icke, anser jag den af reservanterna föreslagna formuleringen bättre och ber att få yrka bifall till denna.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Herr Hedenlund: Herr talman, mina herrar. Det var först efter relativt stor tvekan, som jag kunde förmå mig gå in på utskottets förslag i föreliggande punkt, ty för mig var det högst tveifvelaktigt, om den nya skoltypen, den kommunala mellanskolan, denna hybrid mellan folkskola och allmänt läroverk, skulle vara af beskaffenhet, att den borde förordas. Men på de skäl, som inom utskottet utvecklats och i kammaren af utskottets ordförande anförts, har jag gått med på utskottets förslag i det stora hela, men i likhet med friherre Fleming har jag nödgats reservera mig vid mom. C., där det gäller att inom viss tid, år 1914, indraga anslagen för 22, noga räknadt 23 stycken samskolor. Det är mycket möjligt, att många af dessa samskolor skola finna det med sin fördel förenligt att öfvergå till den nya mellanskolan, och för dessa skolor är det ju ofarligt, om också onödigt, att föreskrifva några villkor om öfvergång; men jag föreställer mig, att det måste finnas en hel del orter, där förhållandena äro sådana, att det kunde vara fördelaktigare att bibehålla de samskolor, som nu finnas, med den friare skolform, de hafva, än att äfven på dessa orter inpressa den nya typen. På sådana platser har jag ansett det vara staten ovärdigt och minst sagdt orättfärdigt att med våld framtinga en omläggning, som kan vara både olämplig och onyttig. Säsom min medreservant, friherre Fleming, påvisade, har också departementschefen framhållit, att en dylik omläggning skulle kunna leda till kränkning af häfdeberrättigade intressen, och departementschefen har påpekat, att frågan i hvarje fall skulle kunna beröra en icke ringa lärarpersonals anställning och bärning.

Ifrån 6-åriga samskolor skulle nämligen dessa skolor omstöpas till 4-åriga mellanskolor, och en snöpnig af klasser, vare sig nedifrån eller uppifrån, måste gifvet blifva följden med ty åtföljande minskning af lärarpersonalen. Då dessutom en del af dessa samskolor hafva tillkommit på grund af lägre allmänna läroverks indragning och detta så nyligen som under de allra senaste åren, måste jag vädja till kammaren, om en sådan brist på stabilitet i vårt undervisningsväsende kan vara önskvärd, att man det ena året indrager ett allmänt läroverk för att få det ersatt med en samskola och så något år därefter dekretarar, att denna samskola måste omstöpas till en direkt påbyggnad på folkskolan i form af mellanskola. Jag har så många gånger hört elevers målsmän klaga öfver ombyten på läseplaner, läroböcker m. m., att jag på förhand kan gissa mig till deras berättigade harm öfver att äfven behöfva byta om skoltyp.

Icke senare än år 1906 tillstyrkte dåvarande departementschefen Berg en utsträckning af rätten till statsunderstöd åt sådana samskolor, som upprättats å orter, hvilkas läroverk enligt 1904 års Riksdags och Kungl. Maj:ts beslut underkastats indragning, och efter hvad mig blifvit meddeladt har på grund af Riksdagens då fattade beslut tre af berörda samskolor: nämligen Sölvesborgs, Söderköpings och Nora sedan dess tillkommit. Nu skulle emellertid deras saga ovillkorligen vara all. Jag har redan påpekat, att jag icke betvivlar, att många af dessa

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.* skolor skola själfmant ombilda sig till mellanskolor, hvilka efter fyra år föra till en realskoleexamen, som för till åtminstone en nominell kompetens, men jag förställer mig, att vi komma att få så många realskoleabiturienter, att tillgången i väsentlig mån kommer att öfverstiga efterfrågan, och under sådana omständigheter tror jag, att äfven andra skoltyper kunna hafva sitt fulla berättigande.

(Forts.)

Det har inom utskottet påpekats, att denna fråga vore af relativt obetydlig art, och att det därför icke tjänade någonting till att rifva upp den, men jag har i likhet med min medreservant hållit på, att denna fråga är en principfråga, och jag har också velat uttala denna min mening och framför allt önskar jag att, när kammaren fattar sitt beslut i denna till synes oväsentliga sak, kammaren vet hvad det gäller, och enligt min uppfattning återfinner man här den röda tråd, som går igenom herr Bergs m. fl:s motion från början till slut, att folkskolan och folkskolan allena bör vara bottenskola, och att framför allt dess direkta påbyggnader skola favoriseras. Jag vill visst icke bestrida, att folkskolan har gjort stora tjänster och har spelat mycket stor roll, särskildt hvad den allmänna folkbildningen angår, men å andra sidan har jag icke låtit mig så påverkas eller så hypnotiseras af folkskolans verksamhet, att jag kan vara med om att undantränga parallella och fullt lika berättigade former, och på grund af denna min öfvertygelse tillåter jag mig, herr talman, att i likhet med friherre Fleming yrka afslag på utskottets hemställan i punkt 1:o) mom C. och bifall till vår reservation.

Herr Pettersson Fredrik: Den punkt, som nu är före, torde icke vara någon sådan hörnsten i vare sig det kungl. förslaget eller utskottets behandling af saken, att den icke kan stå eller falla oberoende af huru beslutet kommer att blifva i denna punkt, men då jag skrivit under betänkanDET i den form det föreligger, ber jag att få gifva skäl hvarför jag så gjort.

Jag ber då att till deras rätta dimensioner få reducera de betänkligheter, de tvänne föregående talarne här hafva uttalat; dessa gälla de 22 samskolorna, af hvilka några föra ett så tynande lif, att det är fråga värdt, huruvida det verkligen kan anses vara ett statsintresse att understödja dem medelst anslag. En dylik skola till exempel med 5 elever i en klass och 3 i en annan åtnjuter statsanslag; en annan har 10 i ena och 4 i den andra klassen, och på detta sätt skulle man kunna gå igenom en hel del. Men dessa skolor hafva i alla fall sitt berättigande, och det borde nog tagas mer hänsyn till nu anförda betänkligheter, om det vore fråga om att indraga dessa skolor, men så är icke meningen; meningen är att gifva dem en lämplig öfvergångstid, som enligt utskottets förslag är satt till 5 år, hvarunder de hafva tillfälle att ombilda sig till en ny form, hvarefter de säkerligen komme att verka bättre till förmån för det samhälle, där de nu arbeta såsom parallellskolor vid sidan af folkskolorna, så att man i stället för tvänne sådana kanske tynande läroverk genom bådas sammanslagning finge en läroverkstyp, som bättre kunde tillgodose samhällets intressen. Det är ju så, att vid alla organisationer förekomma en hel del tvifvelsamma fall, gränsfall, som man icke vet, huru man skall behandla. Men då

är frågan: skall man låta dessa 22 samskolor alltid stå kvar? Dessa äro skolor af en typ, som Riksdagen alltid sökt begränsa, och enligt hvad därom beslutats vid riksdagarna 1902 och 1906 skulle de inskränkas till samhällen, där allmänt läroverk för gossar ej finnes och som före 1902 års utgång fullgjort gällande villkor för erhållande af understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom. Jag betonar ytterligare, att meningen icke är att omintetgöra dessa skolor utan endast att gifva dem en lämplig öfvergångstid för att kunna öfvergå till den skolform, som vi hafva ansett bättre och fullständigare kunna fylla de kraf, som ställas på densamma.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Herr vice talmannen: Såvida man vill hafva någon förhoppning om att kammarens ledamöter skola höra på diskussionen i en fråga som denna, bör man så mycket som möjligt undvika pedagogiken. Därför skall jag icke heller inlåta mig på pedagogiska frågor, men vill blott fästa uppmärksamheten på hvad hela detta betänkande hänger på, och det är de små orden i Andra Kammarreservationen: »vid bifall till det och det». Hvad innebär detta villkor i fråga om den nu föredragna punkten? Jo det innebär, att man för att kunna gå ett steg framåt den väg, som leder till upphäfvande af skillnaden mellan folkskollärare och lärarne vid de allmänna läroverken, skall vägra flickskolorna vid de enskilda läroanstalterna de för dem behöfliga anlagen. Det är hela historien, och då jag är viss på, att Första Kammararen icke anser det vara rättvist, ber jag att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Jag vill blott i afseende å hela denna stora och långa punkt vara med om förändring af ett stycke, och det i öfverensstämmelse med friherre Flemings reservation. Den, som så länge som jag suttit i andra utgiftsafdelningen af statsutskottet, vet, huru många gånger denna fråga varit uppe, och huru ofta man försökt taga lifvet af dessa samskolor i våra småstäder samt göra dem till folkskolor. Det har varit en ledande princip härvidlag, och samma tendens, samma ledning är det, som nu gör sig gällande i alla Andra Kammarreservationerna. Man vill icke låta dessa små samskolor lefva, därför att de icke äro folkskolor. Jag har alltid varit motståndare till dessa försök, och det är jag också i dag. Det synes mig, som om en enkel rättvisa kräfde att låta dessa skolor lefva, så länge de kunna lefva, det vill säga, så länge vederbörande samhällen anse sig i dem hafva en skolform, som är för dem hälsosam. De hafva delvis kommit till, därför att staten i vissa samhällen indragit vissa läroverk. Hvarför kunna de då icke få lefva, då de anses såsom de för samhällena förmånligaste? Nu säger den siste talaren, att de skola få lefva under öfvergångstiden och sedan få komma fram i bättre form såsom enskilda mellanskolor. Ja, det säger utskottets ordförande: han må ju hafva sin uppfattning, och andra må äfven hafva sin uppfattning, men nog kan man låta dessa samhällen själfva få afgöra, hvilken skolform för dem är den önskligaste. Om det nu är såsom utskottets ordförande säger, att den nya föreslagna skolformen är bättre, så skola väl dessa samhällen själfva inse det och vara med på förändringen, men hvarför skall man sätta 1914 såsom dödsåret för samskolorna, äfven om vederbörande sam-

Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.

(Forts.)

hällén önska få behålla dem? Jag kan icke förstå, att det föreligger något som helst tvång härför, eller att det finnes någon rättvisa häri, och det vill jag påpeka, att det för dessa småsambällén icke är så lätt att ändra om sin skolorganisation. De hafva nu lokaler, som passa för denna, och hafva anställt lärare, som äro lämpliga för densamma, men det går icke lätt att skaffa sig nya lämpliga lokaler eller afskeda nuvarande lärare och anställa nya. Jag ber därför få yrka bifall till punkten i enlighet med den af friherre Fleming gjorda reservationen.

Herr von Mentzer: Såsom herrarne se af föreliggande betänkande, finnes en bestämmelse, som går igen i fråga om alla dessa skolor af olika typer, och det är den, som finnes uttalad här i fråga om enskilda mellanskolor och lyder så: »Skolan skall stå under inseeende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, samt vara underkastad den kontroll, och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.» På tal om denna bestämmelse har utskottet på sidan 37, där det talas om högre flickskolor, anfört: »I öfverensstämmelse med den af motionärerna uttalade uppfattningen anser utskottet, att inspektionen öfver de hygieniska förhållandena vid statsunderstödda flickskolor icke vidare bör tillkomma eforalstyrelserna, utan i likhet med inspektionen i öfrigt ombesörjas af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. I denna punkt har jag ej gjort någon invändning mot utskottets uttalande. Men därefter har utskottet förklarar sig anse, att det vore lämpligt, »att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, den bestämmelse intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt *öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen handhafves*, i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk? Nu är det så, att i fråga om de allmänna läroverken särskildt tvenne paragrafer i läroverksstadgan beröra denna sak, nämligen dels § 201 där det heter: »Eforus tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftén och särskildt öfver det sätt, å hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken; börande han, därest brister af honom bemärkas, därom hos öfverstyrelsen göra anmälan», och dels § 204 som lyder: »För hvarje allmänt läroverk inom stiftét, med undantag af de i stiftstad belägna högre allmänna läroverken, och stiftets samskolor förordne eforus en inspektor; och äger eforus, då han finner så lämpligt, att genom denne som sin företrädare utöfva den befogenhet och de åligganden, som eforus tillkomma.»

Jag antager visserligen, att utskottet för sin del med de ord, det använt i motiveringen, har åsyftat, att eforalstyrelsen skulle till fulllo få samma befogenhet i fråga om de högre flickskolorna, som den har i fråga om högre allmänna läroverk, men då det är möjligt, att den ordalydelse, utskottet har begagnat, kan gifva någon anledning till en sådan tolkning, att denna befogenhet inskränkes, har jag föreslagit den lilla ändringen att detta ställe i motiveringen skulle lyda sålunda: »Däremot anser utskottet lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i

dessas skolor, den bestämmelse intages, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt *öfver kristendomsundervisningen* i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk.» Skillnaden mellan utskottets och mitt uttalande är härvidlag icke stor, men däremot är den något större, hvad sista punkten å sidan 37 angår, där utskottet säger: »Hvad utskottet sålunda anfört bör, enligt utskottets mening, äga tillämpning på inspektionen öfver statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor.» Nu angår utlåtandet, såsom herrarne hafva sig väl bekant, icke endast högre flickskolor utan äfven enskilda och kommunala mellanskolor, högre goss- och samskolor, enskilda lärarinne-seminarier samt högre folkskolor; och då eforus enligt kyrkolagen, som icke, såvidt jag vet, är upphäfd i detta stycke, skall hafva uppsikt öfver samtliga allmänna läroverk, samt utskottet icke anfört något skäl, hvarför inspektionen skulle inskränkas till endast de högre flickskolorna samt de statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolorna, har jag tillåtit mig yrka, att denna inspektion skulle utsträckas att gälla samtliga i utlåtandet omnämnda skolor, och att således sista stycket å sidan 37 skulle lyda så: »Hvad utskottet sålunda anfört bör enligt utskottets mening äga tillämpning på inspektionen öfver samtliga i detta utlåtande omnämnda skolor»; och ber jag, herr talman, att motiveringen i de båda sista styckena å nämnda sida måtte få den lydelse, jag föreslagit.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Herr Wijkander: Då under föregående diskussion den stora principfrågan icke blifvit berörd utan den enda anmärkningen af större betydelse har gällt de tre lägsta klasserna i de lägre samskolorna, det vill säga den anmärkning, som framställts i friherre Flemings och herr Hedenlunds reservation, ber jag att få yttra några ord särskildt om denna sak.

Jag tror icke frågans innebörd blir tydlig, om man framställer den så, att det gäller, huruvida man skall ingripa i dessa skolors organisation genom att förvandla dem till mellanskolor eller ej. Frågan är mera invecklad, ehuru jag medgifver, att den icke är det viktigaste i detta betänkande. Om statsmakterna möjliggöra en mellanskola af lämplig typ och denna får en mer lifskraftig tillvaro, hvilket jag för min del är fullkomligt öfvertygad att den får, så är det naturligt att i ett mindre samhälle, om det har en lägre samskola, denna af sig själf kommer att öfvergå till mellanskola. Den får nämligen icke något statsanslag för de tre lägsta klasserna, utan utgår detta enligt förslaget endast för de fyra klasser, som motsvara klasser i en mellanskola. Hvad de tre lägsta icke statsunderstödda klasser angår, hvilka äro parallella med folkskolan, är det naturligt, att i samhället lätt uppstår den önskan, att dessa med hvarandra parallella klasser, hvilka kanske hvar för sig ej äro fullt besatta, sammanslås och därigenom besparingar uppkomma. Det är emellertid en bestämd skillnad i schema och arbetsordning för de till mellanskolor förvandlade samskolorna och den ursprungliga planen. Man har nämligen hittills i de lägre samskolorna ordnat språkundervisningen med början genast från första klassen, och det gör att, när en elev, som genomgått folkskolan, söker sig in i en samskola, undervisningen icke passar för hans före-

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

gående utbildning, ty han har icke den språkkunskap, som behöfves, och utom den allmänna olägenheten uppkommer däraf förlust af tid och penningar. Under sådana förhållanden får icke en lägre samskola för omgifvande nejd samma betydelse, som om den förvandlas till mellanskola. Det är först sedan en sådan förvandling försiggått, som anordningarna inom skolan passa för kringliggande kommuner, för de gossar och flickor, som genomgått folkskolan. Det kan således finnas fog för att få ändring i detta afseende, och då staten gifver anslag till den ifrågavarande skolan, kan den också fordra, att undervisningen ordnas på sådant sätt i mellanskolans klasser, att den passar för de elever, som komma direkt från folkskolorna. Därmed är icke uteslutet, att man icke kan hafva kvar de tre lägsta klasserna, men då bör undervisningen i dessa klasser ordnas på sådant sätt, att skolan ändock börjar språkundervisningen i mellanskolans lägsta klass. Det är icke fråga om att tvinga skolan att skilja sig från de tre lägsta klasserna, men staten säger: vill ni hafva anslag till mellanskolans klasser, bör undervisningen ordnas så, att elever, som genomgått folkskolan, kunna hafva nytta däraf. Därför hafva flertalet af denna kammarens ledamöter i utskottet utan tvekan gått med på Andra Kammarens ledamöters åsikt härom, och vill man åstadkomma samarbete mellan kamrarne samt få till stånd reformer, som kunna vara önskliga, är detta ett af villkoren, visserligen icke i sig själf af någon större betydelse, då den ifrågasatta reformen går af sig själf, men af vikt för att få en uppgörelse med Andra Kammaren, så mycket mera som den uppenbarligen har fog för sig.

Utän att således herr talman, ingå på andra frågor, som möjligen senare under diskussionen komma på tal, skall jag därför nu för min del bedja att få yrka bifall till den föredragna punkten oförändrad.

Herr Bellinder: Herr talman! Eftersom man vid denna punkt får behandla själfva principfrågan, skall jag be att rörande denna få yttra några ord.

Vid fördelningen af anslagen mellan de särskilda skolorna har herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet föreslagit införandet af en alldeles ny typ af skolor, nämligen mellanskolor. Detta är en skoltyp, som förut icke funnits hos oss annat än försöksvis på ett par ställen, nämligen i Malmö borgarskola och i Grewesmühlska skolan här i Stockholm. Däremot har den funnits sedan många år icke blott i Tyskland, utan äfven i Danmark och Norge. Hvad säger nu erfarenheten i dessa länder om denna typ af skolor? Jo, meningarna äro, såvidt jag kunnat utröna dem, mycket delade. I Tyskland t. ex. säger man å ena sidan, att det är ett behof för många föräldrar att förskaffa sina barn en högre bildning än den folkskolan kan gifva. Å andra sidan har man sagt, att folkskolan med sin särskilda öfverbyggnad bör kunna gifva ett tillräckligt kunskapsmått för den stora mängden af barn. Hvarjämte det ju är tillfälle för dem, som vilja hafva en högre bildning att fortsätta i realskolorna och gymnasierna m. m. Således är, menar man, mellanskolan egentligen öfverflödigt. Detta har också gjort, att mellanskolan i det folkrika Tyskland icke fått den utveckling, som man skulle väntat.

Och huru är det i våra grannländer? Mellanskolan har ju införts, som sagdt, både i Norge och Danmark. Och i Sverige har man sökt tillämpa och utvidga principerna för mellanskolan genom inrättande af realskolor. I Danmark hafva mellanskolorna förut varit enskilda anstalter. Nu skola de också blifva kommunala. Men såvidt jag kunnat göra mig underrättad om hvad man i Danmark har för mening om mellanskolorna, tyckas många sakkunnige män draga i betänkande, huruvida det icke varit ett missgrepp att inrätta kommunala mellanskolor, bland annat därför att det också blir en mycket dyrbar ekonomisk fråga att lösa. Då man redan haft svårt att få utrymme för de många folkskolebarnen, skulle man, om man därjämte inrättade kommunala mellanskolor, antingen nödgas bygga särskilda nya skolhus eller också tillgripa den nödfallsutväg, som man anlitat i Köpenhamn, att i närheten af folkskolorna uppföra särskilda baracker för lärjungarna i mellanskolan — detta då naturligtvis af sparsamhetsskäl.

Alltnog, om man ser på förhållandena i främmande länder, äro de icke sådana, att man obetingadt bör följa det exempel som gifves i dessa länder. Men jag är af den meningen, att vi först och främst böra se till, huru förhållandena hos oss gestalta sig, och då kan man väl fråga, huruvida vi behöfva denna nya skoltyp, denna s. k. mellanskola. Jag för min del tror det icke. För den stora allmänhetens barn är tillfälle beredt till större kunskapsmåtts inhämtande, än man kan få i folkskolan, genom den tillkomna öfverbyggnaden å folkskolan, genom de högre folkskolorna, och öfvergången för dem, som önska en högre bildning, är ju mycket lätt från folkskolorna till realskolorna, så att hos oss folkskolan redan nu är en bottenskola, om också icke i den mening, som man önskar att den skulle bli, nämligen att såsom bottenskola bilda en integrerande del i hela serien af undervisningsanstalter ända upp till högskolorna. Det synes mig ock alltmer blifva förhållandet, ifall man inrättar dessa mellanskolor, att folkskolan blir i den meningen den egentliga bottenskolan. Man fortsätter från den omedelbart i mellanskolan, som egentligen icke har något själfständigt mål, förrän den blifvit utbildad till realskola. Därför är ju också meningen med mellanskolan att den skall utbildas till realskola. Men vi hafva realskolor förut och skulle sålunda komplettera antalet af de förutvarande realskolorna med en hel del nya. Jag tror det blefve svårt att få lämpliga både lärare och läroverk för dessa många nya mellanskolor såsom realskolor.

Är det däremot så, att de skulle stanna vid att vara blotta mellanskolor utan rättighet för deras lärjungar att aflägga realskolexamen, hafva de egentligen icke något särskildt mål, och då blir det nog så här, som det klagas öfver i Tyskland, att det ej är så mycket bevändt med studiet i mellanskolorna, då man ej vinner något bestämdt därmed. I Tyskland vill man gärna vinna befrielse från den fleråriga värnplikten. Man söker få rätt att slippa från värnplikten med ett år. En sådan befrielse medgifves ej för lärjungar efter blott genomgången mellanskola, och därför äro mellanskolorna ej så besökta. Om vi finge mellanskolor, tror jag, i motsats mot hvad en föregående talare sade, att de ej skulle hafva stor framtid för sig. Ty om man stannade vid, att de meddelade kunskaper utan bestämdt examensmål, blefve

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.

(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

de nog ej så mycket besökta. Föräldrarna vilja komma till ett bestämdt mål med barnens skolgång; om de låta bibringa sina barn kunskaper utöfver hvad folkskolan kan gifva, sätta de dem då nog hellre i realskolan. Sålunda skulle det blifva en sträfvan att bilda dessa mellanskolor till realskolor. Men det tror jag skulle blifva mindre lyckligt, särskildt därför att folkskolan då skulle bilda det omedelbara underlaget för dessa, och med den ståndpunkt, som vår folkskola ännu intager och väl länge kommer att intaga, är det ej gärna möjligt, att folkskolorna i allmänhet kunna bibringa tillfredsställande kunskaper för inträde i realskolan, utan då skulle fallet blifva, att inträdesfordringarna neddroges högst väsentligt.

Nu har utskottet visserligen här föreslagit en särskild inträdespröfning, men därmed är saken icke mycket hjälpt, ty följden blefve då blott och bart den, att lärarne i folkskolor, af hvilkas lärjungar en del ämnade gå in i mellanskolorna, skulle mera tänka på, att dessa finge de kunskaper de behöfde för sin inträdesexamen där än på att lärjungarna i allmänhet finge den bildning, som folkskolan afser att gifva. Med andra ord, vår folkskola skulle därigenom blifva mindre en bildnings- och uppfostringsanstalt än en examensanstalt, och det vore väl icke så lyckligt. Jag tror likväl, att äfven med en sådan inträdesexamen lärjungarna skulle komma att mottagas med tämligen underhaltiga kunskaper, och då det tydligen blefve på allenast tre eller fyra år, som de skulle beredas att aflägga realskolexamen, skulle de i jämförelse med statens realskolors lärjungar blifva underhaltiga. Hvad blefve nu följden häraf? Jo, antingen att dessa lärjungar som utgingo från de mindervärdiga realskolorna sattes tillbaka, när de komme ut i det allmänna lifvet i konkurrens med dem, som utgått från statens realskolor, eller också att, då fordringarna i realskolexamen sänkts i dessa till realskolor utbildade mellanskolor, äfven fordringarna i statens realskolor komme att dragas ned, så att realskolexamen i allmänhet blefve af sämre beskaffenhet och af mindre betydelse än nu. Men tro herrarne, att det vore rådligt? Är det männe för närvarande så, att realskolexamen kräfver ett så stort mått af kunskaper, att man utan vidare kan pruta af på dem? Jag tror det icke, och jag har dock de år realskolexamen praktiserats varit i tillfälle att följa den och lära känna, hvilket kunskapsmått lärjungarne inhämtat. Jag anser, att ett minskande däraf icke är rådligt med hänsyn till de lefnadsyrken, åt hvilka de examinerade ha rätt att ägna sig. De få ju behörighet att ingå i tullen, posten, statens järnvägar o. s. v., och då behöfva de goda kunskaper, icke minst språkkunskaper.

På den sistnämnda punkten tror jag, att det komme att knipa allra mest, ty det blefve omöjligt att i dessa till realskolor utvecklade mellanskolor få den språkundervisning, som behöfves. Där skulle man ju nöja sig med ett språk, men i statens realskolor läsas två eller tre språk, och det senare fordras också i vissa verk. Antingen blefve det så, att man i den nya realskolan skulle söka införa undervisning i två språk — det tror jag skulle stöta på stora svårigheter — eller också blefve fallet, att man skulle minska språkundervisningen i statens realskolor från två eller tre språk till ett språk. Detta blefve, enligt min mening, mycket olyckligt ej blott med afseende å den språk-

kunskap lärjungarna förde med sig ut i lifvet, utan äfven med afseende därå, att den sprakundervisning lärjungarna få i realskolorna, skall utgöra grunden för vidare undervisning i gymnasiet — den grunden blefve i högsta grad otillfredsställande under sådana förhållanden.

Jag finner det sålunda ganska betänkligt att nu söka genom införande af mellanskolor, hvars mål skulle blifva realskolexamen, få in en ny skoltyp, som skulle alldeles både snedvrída undervisningen i våra folkskolor och sänka undervisningsnivån i de allmänna läroverken till stort men för vår högre andliga kultur. Ja, jag tror rent af, att, om denna på vissa håll så omhuldade tanke att göra folkskolan till bottenskola blir tillämpad, vårt folk icke längre skall med afseende å den bildning vi i våra skolor tillhandahålla ungdomen kunna hålla sig uppe såsom hittills bland de ledande kulturstaterna i Europa, och det vore väl högst beklagligt. Med afseende härpå finner jag hela denna tanke om införande af mellanskolor vara omogen och förhastad och jag anser mellanskolorna heller icke behöfliga. Därför vill jag för min del, när vi komma till den punkt, där det blir fråga om den kommunala mellanskolan, yrka afslag på införande af denna nya skoltyp.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.

(Forts.)

Grefve von Rosen: På sidan 78 i sitt betänkande har särskilda utskottet föreslagit i afseende på statsunderstödda högre flickskolor, att skolan skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk och vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva. Utskottet har på sidan 37 motiverat detta så, att utskottet anser, att inspektionen öfver de hygieniska förhållandena vid statsunderstödda flickskolor icke vidare bör tillkomma eforalstyrelserna, utan i likhet med inspektionen i öfrigt ombesörjas af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, och utskottet tillägger vidare, att det anses lämpligt, att i de ytterligare bestämmelser, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda rörande undervisningen i dessa skolor, städgande intages därom, att det tillkommer vederbörande eforus att hafva uppsikt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen handhafves, i likhet med hvad som gäller beträffande allmänna läroverk. Slutligen uttalar utskottet den uppfattningen, att hvad utskottet sålunda anfört, enligt utskottets mening, bör äga tillämpning på inspektionen öfver statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor. Nu har emellertid herr von Mentzer i en reservation vid den af mig upplästa punkten yrkat, att motiveringen måtte få en förändrad lydelse — reservationen finnes intagen på sidan 107 i utlåtandet. Herr von Mentzer anser, att utskottet icke bort säga: »Hvad utskottet sålunda anfört bör, enligt utskottets mening, äga tillämpning på inspektionen öfver statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor», utan att det i stället skulle sagt: »Hvad utskottet sålunda anfört bör, enligt utskottets mening, äga tillämpning på inspektionen öfver samtliga i detta utlåtande omnämnda skolor.»

Nu är emellertid förhållandet det, att under åtskilliga år staten har lämnat understöd till högre goss- och samskolor, d. v. s. de skolor, som i statsverkspropositionen kallas för enskilda läroverk, och att med afseende å dessa enskilda läroverk, som haft karaktären af försöksskolor,

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

eller åtminstone, när understödet börjat utgifvas till dem, haft denna karaktär, och som ansetts böra få arbeta under friare former, det icke funnits några bestämmelser angående inspektion. Det är väl då knappt troligt, att förslaget om nyinförandet af en sådan inspektion skall kunna komma att vinna Riksdagens bifall och utskottet har därför trots bäst att icke föreslå några bestämmelser i förevarande hänseende. Om skolornas verksamhet utöfvas i sådan riktning, att staten icke kan skänka den sitt gillande, ja, då står det också staten fritt att indraga understödet, och det behöfves därför icke någon föreskrift om inspektion. Då, enligt § 201 af läroverksstadgan, det tillkommer eforus att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, har utskottet ansett sig böra uttala den mening, att en sådan inspektion också bör gälla för de kommunala och enskilda mellanskolorna, men däraf följer ingalunda, att liknande föreskrifter böra utfärdas för de enskilda skolorna eller de s. k. högre goss- och samskolorna, hvilka, som sagdt, intaga en alldeles särskild ställning.

Friherre Fleming: Det är endast ett par ord jag skall trötta kammaren med på grund af anförandet af den ärade talaren på göteborgsbänken. Han påstod, att öfvergången från samskola till mellanskola skulle gå af sig själf, så att, om ett samhälle inrättat en samskola, denna utan vidare skulle komma att öfvergå till mellanskola, byggd på folkskolan. Ja, det må så vara, men då är ju föreskrift också onödig. Då tyckes det mig, att någon sådan icke behöfves. Emellertid erkände den ärade talaren också, att en total omläggning af undervisningen därmed var behöflig. Därigenom har han ju också gifvit ett erkännande af, att de nuvarande samskolorna böra blifva byggda på folkskolan, sålunda ett erkännande af principen om folkskolan såsom bottenkola. Det är ju precis detta jag velat framhålla, att jag anser det ligga en princip sak i denna fråga. Jag tror mig icke kunna inverka på kammaren i dess beslut; men jag har icke kunnat med tystnad förbigå denna sak, då det är ett ganska viktigt medgifvande för principen om folkskolan såsom bottenkola, som utskottet uttalat i sitt förslag, och som kammaren kommer att uttala om den följer utskottets förslag. Det är därför att jag med den ståndpunkt jag har ej vill göra ett sådant uttalande, som jag reserverat mig.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till punkten med den i reservationen angifna ändringen.

Herr von Möller: Jag har så ofta talat i ett ämne, som tangerar den punkt, vid hvilken jag nu särskildt vill fästa min uppmärksamhet, att jag icke skall trötta herrarne med några upprepningar. Jag syftar nämligen här på motiveringen till punkten I, D, 8 om önskvärdheten af nya bestämmelser angående rätt för eforus att hafva uppsikt öfver högre flickskolor samt statsunderstödda kommunala och enskilda mellanskolor. Herrarne känna min uppfattning om religionsundervisningen i skolorna. Herrarne veta, att den går i en liberalare riktning, än hvad kanske flertalets af ledamöterna i denna kammare åsikter. Häraf följer, att jag naturligtvis icke är med om någon makt-

utvidgning åt det håll, hvarifrån jag anser en viss fara hota en friare religionsundervisning. Jag har uttalat, att det efter min uppfattning ändå är målet att bibringa vår ungdom en mer objektivt, mindre dogmatiskt och konfessionellt hållen religionsundervisning, ifall man önskar, att den skall bära frukt i stort sedt. Nu anser utskottet, såsom grefve von Rosen nyss omnämnde, att denna maktbefogenhet bör utsträckas till några af de nya skolorna, under det att andra — jag ber om ursäkt för uttrycket — skulle *förskonas* från en sådan inspektion, under det att herr von Mentzer vill, att denna bör gälla samtliga i utlåtandet nämnda skolor.

Det har nyligen gjorts, hvad jag vill minnas, en kompromiss mellan öfverstyrelsen för läroverken och den högkyrkliga falangen beträffande läroböcker. Vi veta, att Riksdagen ansett, att en ny lärobok skulle anskaffas, men tills dato hafva vi icke fått den, och som jag för några veckor sedan sagt, det komma vi nog icke att få, så länge de högklerikala herrarne sitta vid styret. Af det följer naturligtvis, att jag anser, att det vore ytterst olämpligt att släppa in dem, att så att säga öppna dörren till dessa skolor för den dualism, som nu råder t. ex. i de enskilda läroverken, där både öfverstyrelsen och eforus hafva inspektionsrätt. Hade det stått i utskottets makt att afskaffa 24 kap. 3 § kyrkolagen, hade jag gratulerat utskottet och jag skulle med glädje hälsa den dag, om jag vore så lycklig att upplefva den, när denna paragraf strökes, den nämligen, som säger: »Biskoparne skola och hafva uppsicht med Gymnasier och Scholor, så och Ungdomens up-tuchtelse efter Schol-Ordningen, uti hvilken ingen må egenvilligt göra ändring. The skola och see på Lectorer och Schole-Mästare, med hvad flijt, åhoga och nytta, the sina Embeten förrätta» o. s. v. D. v. s. vi hafva läroverksöfverstyrelsen, och vi hafva biskoparne, som nu skola inspektera. Vill en lärare t. ex. vid ett läroverk bedrifva religionsundervisningen i en mera liberal riktning, kan det ju låta tänka sig, att öfverstyrelsen gillar det, men eforus underkänner det och gör anmälan — sin plikt fullkomligt likmätigt — ty det veta herrarne, att i deras instruktion ju också står, att de skola drifva den rena läran rent och oförfalskad på kyrkans symbola, således också enligt Athanasii symbolum. Om det skall vara någon möjlighet, att vi skulle kunna motse en något liberalare form af kristendomsundervisning, bör man icke följa den väg, som utskottet här anvisar, att utvidga dessa herrars maktbefogenhet, utan snarare anser jag då att, om man dessutom vill handla konsekvent, man väl bör följa den reservation, som är afgifven af herr Fridtjuv Berg m. fl., till hvilken jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag skall till en början be att få påminna om beslutet af år 1904, som innehåller, att inga andra samskolor skola få hjälp af staten än de, som voro inrättade före år 1902. Redan vid 1906 års riksdag var det förslag framme från enskilda orter, jag erinrar mig särskildt ett större järnvägssamhälle i Södermanland, att man skulle göra undantag från denna drakoniska bestämmelse till förmån för denna plats, som behöfde en skola och anhöll att få hjälp till den. Men såväl dåvarande chefen för ecklesiastik-

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*
(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

departementet som statsutskottet och båda kamrarna sade absolut nej; det får icke ske; endast de samskolor, som voro med före år 1902, och endast de skola hafva hjälp af staten. Här af följer sålunda, att hur stort ett samhälle än växer sig, det aldrig kan få någon hjälp från staten, om det vill inrätta en högre skola än folkskolan, ty det kan ej få hjälp att inrätta en samskola.

Redan i detta förhållande, som jag nu påmint om, ligger ett tvång för oss att inrätta denna mellanskola, som skall tillfredsställa dylika samhällens behof af högre bildning.

Jag vill på samma gång med några ord vidröra herr Hedenlunds reservation. Han och baron Fleming anse det mycket obilligt, att de nuvarande samskolorna skola behöfva ombildas till mellanskolor. Men man kan med skäl fråga: hvarför skulle staten underhålla två parallella skolor i dessa små samhällen, som herrarne finna uppräknade på sid. 94, i hvilka det finnes så litet olikheter i socialt och andra afseenden, där alla föräldrarna känna hvarandra, och alla barnen känna hvarandra; hvarför skulle icke där barnen kunna gå i samma skola, hvarför skall det finnas en samskola och en folkskola på dessa ställen? Det finnes ju ej något skäl för staten att uppmuntra sådant. Att emellertid de samhällen, som hafva samskolor, icke komma att på något vis miss-handlas, om utskottets betänkande går igenom, är ju tydligt och klart, ty hvad vi vilja gifva dem är någonting bättre, än de hafva. De hafva en samskola, som icke leder till någon kompetens, vi vilja gifva dem en mellanskola, som leder till en examen med kompetens att inträda i vissa statstjänster. Det kan icke vara tu tal om, att icke dessa samhällen få någonting bättre, än de nu hafva. Jag vågar påstå, att, om man år 1904 bjudit de småstäder, som då förlorade sina pedagogier, på denna mellanskola i stället för på samskolor, de skulle hafva med glädje och tacksamhet tagit emot den gåfvan, hvilket naturligtvis icke hindrar att måhända i dag något ombud för dessa småstäder kommer att uppträda mot den här reformen.

Emellertid skall jag icke yttra mig vidare om den saken, utan i stället gå in på hvad som redan här utvecklats af talaren på Älfsborgsbänken, nämligen de skäl och motskäl, som finnas beträffande hela mellanskoleidéen. Jag har i hvad jag sagt framhållit ett sådant skäl, redan det ett tillräckligt talande skäl för tillkomsten af dessa mellanskolor. Jag vill tillägga ett annat, som är nära beslägtadt med det föregående. Behofvet af denna skolform är så trängande, att, vi må besluta hvad vi vilja i dag, denna mellanskolreform ändå kommer fram. Men fördelen af att i dag gå in därpå är, att vi vinna en del saker, som vi kanske icke vinna, om vi skjuta fram frågan. Vi vinna först och främst, att dessa mellanskolor komma under ledning af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, hvilket alltid innebär en garanti för deras värde. Vi vinna vidare, att vi få dem fyraåriga, hvilket är mycket osäkert, om vi dröja med deras inrättande. Och vi vinna slutligen, hvad som bör ligga oss alla synnerligen om hjärtat, nämligen att flickskolornas lärarinnor få en drägligare tillvaro, än de nu hafva med de usla löner de få släpa med, hvilka löner skulle väsentligt förbättras, om utskottets förslag går igenom. Detta är hvad vi vinna; men hvad vi aldrig kunna undkomma är dessa mellanskolor. Ty,

som sagdt, den enda möjligheten för åtskilliga samhällen att få en högre undervisning anordnad är, att de få anlägga sådana mellanskolor. Men det finnes också andra skäl, som göra dessa mellanskolor lika angelägna äfven i större stadssamhällen. Den ärade talaren på Älfsborgsbänken sökte leda i bevis, att dessa skolor vore onödiga därför, att vi hafva realskolor och gossen kunde gå in i en realskola och nå realskoleexamen och sålunda icke behöfde gå in i en mellanskola. Med förlof till sägandes, det är rätt i fråga om en grupp af ungdom, men det är oriktigt för en annan och större del af ungdomen. Det är nämligen så, att en gosse i allmänhet genomgått folkskolan först vid en ålder af 12 å 13 år. Om han då skall gå in i en realskola, förlorar han ett eller två år och han får börja om igen på grund af den olika undervisningen. Det är således endast för de barn, som äro i den sociala ställning, att deras föräldrar kunna taga dem ur folkskolan vid 10 års ålder och låta dem fortsätta i en mellanskola, som det resonemanget gäller. Om föräldrarna, när gossen är tio år, antingen ej anse sig hafva råd att flytta honom till realskolan eller ej veta, om han har håg för vidare studier, men dessa förhållanden förändras under de två år han därefter går i folkskolan, måste gossen förlora ett par år, om det icke finnes en skolform, afpassad just för de barn, som genomgått folkskolan. Detta är en synpunkt, som vi måste taga med i räkningen och som med mycken styrka framhålles af utskottsledamöterna från Andra Kammaren och en synpunkt, som tilltalar den allmänhet, som närmast beröres af denna sak. Man anser det vara en orättvisa emot de fattigare samhällsklasserna, att deras barn, därför att de gå igenom folkskolan, ej skola få någon möjlighet utan att förlora ett par år att få fortsätta till den avslutningsexamen, som gifver dem kompetens. Detta herr Bellinders skäl är således ej öfvertygande.

Vidare påstod den ärade talaren, att genom inrättande af mellanskolor skulle folkskoleundervisningen snedvridas, ty lärarne skulle hufvudsakligen lägga an på att bereda sina lärjungar för inträde i mellanskolan och därpå skulle den egentliga folkskoleundervisningen blifva lidande. Men om man observerar att för att komma in i mellanskolan är såsom villkor uppställt att kunna folkskolans kurs på det sätt den inhämtas i folkskola af typen litt. A., får man väl säga att, om mellanskolan kommer att utöfva något inflytande på folkskolebildningen, blir det nog det, att man uti kommunerna, isynnerhet de större kommunerna, lägger sig vinn om att få folkskolor af typen litt. A, och som *det* är den bästa typen, skulle det väl ej vara att försämra folkskoleundervisningen utan att förbättra den. Och om lärare i folkskola af annan typ söka rycka upp sig och barnen, så att skolan trots det att typen är af annan littera, ändå kan bibringa barnen de kunskaper, som inhämtas i typen litt. A, kan väl ej heller det sägas vara någon förlust för folkskoleundervisningen. Jag kan därför icke förstå, huru den ärade talaren kunde komma till det resultat, att mellanskolornas inrättande skulle förvrida folkskoleundervisningen. Den kan ej inverka på denna undervisning på mer än ett sätt, och det är att förbättra den.

Så talade den ärade talaren om att dessa mellanskolor och deras examina skulle blifva mindre värda än realskolorna och den nuvarande

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*
(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

realskolexamen. Men det beror på förhållandena: det beror på lärarnes kompetens och förmåga såsom lärare, och vi från Första Kammaren hafva genom en reservation, som jag anser vara den viktigaste af alla de till detta betänkande afgifna, särskildt velat fästa uppmärksamheten på nödvändigheten af att kompetensvillkoren för dessa lärare hållas så höga, att deras undervisning skall blifva likvärdig med undervisningen i realskolorna. Men om också nu icke alltid så skulle blifva förhållandet, om en eller annan af dessa skolor skulle komma att lämna en mindervärdig produkt ifrån sig, så är det att märka, att öfverstyrelsen gifver examensrätt åt skolorna endast för vissa år åt gången, och om det visat sig, att en skola ej fyller sin uppgift och icke kan lämna ifrån sig fullgoda adepter, tager öfverstyrelsen examensrätten från denna skola, då denna ånyo begär att erhålla denna rätt. För öfrigt är att märka, att ingen examen gifver, praktiskt taget, kompetens till någonting; det är icke examensbetyget, som gifver kompetens här i världen, utan det är den personliga dugligheten. Sålunda, om det visar sig, att en skola lämnar ifrån sig dåliga elever, kan ingen i världen gifva dessa kompetens till den ena eller andra sysslan. Det är ju själfallet, då det gäller anställning i enskildes tjänst, men det är ej mindre själfallet, då det gäller kompetens till statstjänst. Jag har hört berättas att redan nu vägra de största verken, posten, telegrafan och järnvägarna, att taga emot lärjungar från realskolorna med den nuvarande realskolexamen, för så vidt denna examen mynnar ut endast uti betyget godkänd. Dessa verk fordra ett högre betyg för anställning i tjänst hos dem. Det är sålunda klart, att det blifver ämbetsverken eller den enskilda arbetsgifvaren, som i hvarje särskildt fall får pröfva, huruvida den, som kommer från den ena eller andra skolan, duger till den syssla, han skall sköta, så att den betänkligheten, att det till skada för statstjänsten skulle komma att produceras dåliga adepter är en betänklighet, vid hvilken vi icke behöfva fästa oss.

Den ärade talaren gick ännu ett steg längre, i det han rent ut förklarade, att hela vår andliga kultur skulle sjunka, om vi antoge mellanskolorna och vi skulle icke längre kunna upprätthålla vår rangplats bland kulturfolken. Detta var väl ändå något för skarpt sagdt, och jag undrade, då han yttrade detta, om han glömt att han strax förut talat om att sådana mellanskolor finnas både i Danmark, Tyskland och Norge. Jag får säga att verkningarna af mellanskolorna i de nämnda länderna veterligen icke för dessa nationer varit så ödesdigra, som den ärade talaren ville måla ut dem för oss.

Jag menar således, att icke något skäl af vikt har framförts till försvar för herr von Mentzers reservation.

Denne reservant har, utom de argument, som utvecklats af talaren på älfborgsbänken, äfven andragit ett till, som jag ber att få beröra, då jag nu har ordet. Han säger nämligen, att inrättandet af en sådan mellanskolexamen skulle lägga hinder i vägen för den omläggning i praktisk riktning, som man nu önskar genomföra i vår folkskoleundervisning. Men han glömmar därvid, att denna mellanskolexamen icke alls har något att göra med nämnda reform. Mellanskolan är icke en praktisk skola och tänker aldrig blifva det i den mening man fattar ordet praktisk, då man fordrar att folkskoleundervisningen skall

omläggas i praktisk riktning. Detta är en anmärkning, som kan göras gällande på tal om den högre folkskolan och som också mycket riktigt är betonad i den reservation, som vi afgifvit i fråga om de föreslagna fyra högre folkskoleklasserna. I fråga om dem kan man där fordra en undervisning af praktisk läggning, men icke i fråga om mellanskolorna. Anmärkningen saknar alltså hvarje verklig grund.

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*
(Forts.)

Jag tror mig härmed ha uppvisat, dels att ingen anmärkning af vikt framställtts emot hela detta förslag, och dels att om vi skulle utaf de anmärkningar, som framställtts, låta locka oss till att besluta i reservanternas riktning och sålunda förkasta hela tanken på den kommunala mellanskolan, begå vi ett politiskt felsteg, som vi snart nog skulle komma att få ångra, i det vi uppgifva en del fördelar, som vi nu kunna få och som jag redan framhållit, medan vi icke undgå hvad åtskilliga af herrarna äro så rädda för, nämligen den kommunala mellanskolan. Ty den kommer och måste komma såsom ett uttryck af de lägre folkklassernas vilja och berättigade önskan att få med de bättre situerade dela den högre bildningens fördelar, och mot den önskan skall aldrig något motstånd kunna med framgång göras.

Af dessa skäl anser jag det vara själfallet, att kammarens ledamöter skola vara med om att bifalla utskottets förslag i denna punkt utan alla förändringar.

Herr Säve: Jag vill icke yttra mig om hvad som kan vara politiskt klokt, då man går att fatta sitt beslut om de kommunala mellanskolorna, men däremot anser jag, att man bör uttala sin mening, om man har en sådan, angående lämpligheten af att införa denna nya skoltyp. Jag menar, att om man har betänkligheter i detta afseende, må man icke sky att uttala dem. En annan sak är, huruvida ej det blifvande beslutet bör fattas äfven med hänsyn till de andra frågorna, som beröra undervisningen och som stå i samband med den om mellanskolorna.

Jag ber att få erinra om hvilka väldiga strider utkämpats om läroverkens organisation före år 1904. Läroverksfrågan stod på dagordningen i årtionden, man stred och kämpade om de olika organisationsprinciperna, men vi, som voro lärare, vi önskade midt under detta ingenting högre än att läroverken en gång skulle få komma till ro och få ett slut på dessa strider, så att de skulle kunna få utan störande afbrott tillämpa en gifven skolstadga, oberoende af alla meningar hit och dit. Ändtligen år 1904 ansåg man, att den tiden var kommen. Jo vackert, det är ej mer än 5 år gångna sedan dess och nu kommer man igen och så vill man, ej nöjd med den reform, som då genomfördes, söka åstadkomma rubbningar i densamma, ty mina herrar, hvad är detta införande af kommunala mellanskolor annat än en rubbning af den läroverksreform, som genomfördes år 1904. Vi lyckades då afböja yrkandet att få folkskolan till bottenskola för de allmänna läroverken genom indragande af dessas första klass. Nu framträder åter klart och tydligt anspråket på att få folkskolan till bottenskola genom att åt den förstnämnda öfverlämna undervisningen i ej blott den första klassen utan äfven i den andra i de allmänna läroverken, ty ingen må väl föreställa sig att, om vi nu få de kommunala mellanskolorna till stånd, man icke skall fullfölja den tanke som ligger härunder näm-

Om stats- understödd till kommunala och enskilda läroanstalter. ligen att folkskolan skall göra de båda lägsta klasserna i alla statens allmänna läroverk öfverflödiga.

Jag erinrade om att den stora läroverksreformen genomfördes år 1904, alltså för endast 5 år sedan. Den första skolstadgan, som baserades på de år 1904 af Riksdagen godkända grunderna, utfärdades 1905. Bestämmelserna i denna skolstadga rörande studentexamen kunna först få sin tillämpning år 1910, och alltså kunna vi först då bilda oss en insikt om huru resultatet af läroverksreformen, såvidt som det afser ungdomens kunskapsmått, kommer att gestalta sig. Jag vill säga, att man icke ens år 1910 kan komma till någon bestämd uppfattning i detta hänseende, ty såvidt som den högre afdelningen, gymnasium, äfven har till uppgift att grundlägga de vetenskapliga insikter, som sedermera skola ytterligare utvidgas vid universiteten och högre fackskolor, kan man icke få någon visshet om den nya läroverksorganisationen verkliga håller måttet förrän en generation ungdom hinner komma till universiteten och de högre tillämpningsskolorna och där visa om den har de vetenskapliga förutsättningar, som fordras för att den skall kunna tillgodogöra sig hvad som vid universiteten och fackskolorna skall meddelas, eller om den fått för svag vetenskaplig grundläggning, så att det hela brister. Bäst därför att ännu en tid gifva sig till tåls. Nå, nu kan man ju säga, att man icke vet hurudant resultatet kommer att blifva med afseende å gymnasierna, men man vet huru realskolan, den lägre afdelningen, fyller sin uppgift därför att den redan fått tillfälle att visa hvad den kan uträtta. Bestämmelserna om den nya realskolexamen hafva redan tillämpats under åren 1907 och 1908, men jag vågar ändock påstå, att man ännu icke kommit till full klarhet om realskolorna verkligen fylla den uppgift, som blifvit dem anvisad. Ännu är det för tidigt, ty man kan icke få full klarhet härutinnan förrän man fått se en generation ynglingar från dessa skolor komma ut i det praktiska lifvet och där visa hvad de duga till. Och jag misstänker, att icke alla äro öfvertygade om att resultatet kommer att blifva så synnerligen tillfredsställande. Vi hörde nyss en ärad talare nämna, att man icke öfverallt känt sig tillfredsställd med de elever, som aflagt realskolexamen, och jag tror ej att de äro vidare eftersökta i enskilda inrättningar eller uti statens verk. Emellertid har antalet af sådana som aflagt realskolexamen — de hafva i allmänhet icke till så stor myckenhet utgått från de högre allmänna läroverken som från privata skolor och från real- och samskolor i småstäderna — redan blifvit så stort, att man börjar blifva orolig därför. Jag har här framför mig en uppsats uti sista häftet utaf den af staten understödda »Pedagogisk tidskrift», där en elementarlärare, som säkerligen har kännedom om förhållandena, uttalat den erfarenhet, som redan vunnits om ynglingarne med realskolexamen. Han skrifer: »Redan nu ha vi, som ofvan antydts, för många. Det är för sorgligt att se dessa 16 å 17 års ynglingar, en del kanske med cigarretten i munnen, gå och drifva på gatorna dag ut och dag in utan sysselsättning. Hvarför göra de ingenting? De ha inte fått plats, säga de. Med »plats» mena de anställning i post- eller telegrafverkets tjänst, vid järnväg, på bank eller dylikt. Någon ringare plats, ens till en början, vill ingen ha. Att syssla med kroppsarbete i någon form, kan

naturligtvis ej komma i fråga. Att det finns ett sådant öferskott af ynglingar, som aflagt realskolexamen utan att sedan kunna få något arbete, redan det är betänkligt nog. Det onda förvärras ännu mer därigenom, att dessa ynglingar i regeln icke äro synnerligen energiska eller företagsamma.» Jag kan icke nu bedöma i hvad mån denne elementarlärares iakttagelser äro fullt riktiga, men jag anser det icke vara osannolikt att så är förhållandet och jag har ansett mig böra lämna kammaren del af desamma. Är det nu så, att hans uppfattning är riktig, kan man ju fråga sig, om det nu kan vara lämpligt att ytterligare öka antalet af dessa med realskolexamens diplom och kompetens försedda 14- och 15-åringar, ty hvart skola alla dessa taga vägen, då de icke synas vilja egna sig åt någon verksamhet på handtverkens eller kroppsarbetets område?

Om nu dessa kommunala mellanskolor komma till stånd, så är det åtminstone för mig tydligt, att det mått af insikter, som de bereda sina elever, icke kommer att uthärda jämförelsen med det kunskapsmått, som statens realskolor bereda åt sina lärjungar. Först och främst är lärarnes kompetens mycket svagare och för det andra kan omöjligen den kommunala mellanskolan med 4 klasser bereda de insikter, som realskolan kan, så länge hon får behålla sina 6 klasser. De tvenne klasser, som den kommunala mellanskolan saknar, skulle nu öfvertagas af folkskolan, men denna kan icke öfvertaga undervisningen i dessa klasser på annat sätt än genom att undanskjuta undervisningen i tyska språket och förändra undervisningen i modersmålet. Nu visar det sig emellertid, efter hvad jag hört af erfarna skolmän, att insikterna i realskolan särskildt uti tyska språket icke äro vidare starka och samma är förhållandet i afseende å matematiken. Det är lätt att inse, att de nya kommunala mellanskolorna skola komma att uppvisa ett ännu svagare kunskapsmått, men då är det en naturlig sak att de äfven skola komma att utöfva ett försvagande inflytande på de nuvarande allmänna läroverkens realskolor. Ty, därigenom att de äro lika berättigade läroverk, skola de med det svagare kunskapsmått de bibringa sina elever ovillkorligen utöfva ett tryck till sänkning af fordringarna i realskolexamen. Jag tror således, att här är en fara å färde, den nämligen att den allmänna bildningsnivån hos dessa 14-, 15- och 16-åringar, som icke ämna fullfölja det allmänna läroverket intill slutet utan lämna detsamma i mellanklasserna, i framtiden icke kommer att stiga utan tvärtom att betydligt sjunka.

Men de nu föreslagna kommunala mellanskolorna komma gifvetvis att hafva ett annat inflytande, som väl också bör beaktas. Meningen är ju den att lägga folkskolan till grundval för dessa. Nu ställer sig naturligtvis saken på det sättet att uti ett samhälle, där man får en sådan kommunal mellanskola till stånd, hvilken är baserad på folkskolan, skall denna mellanskola komma att utöfva ett afgjordt tryck på folkskolan, så att hennes lärare med den ambition de kunna förutsättas hafva skola inrikta sin undervisning så, att så många som möjligt af barnen göras kvalificerade till inträde uti den kommunala mellanskolan. Detta blir visserligen till förmån för de mera intelligenta skolbarnen men till skada för den stora massan, som därigenom ej får lärarens arbete så riktadt som sig bör på sig, hvilket naturligtvis

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.
(Forts.)*

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*
(Forts.)

återigen för denna kommer att medföra en sänkning i insikter. Man vill med mellanskolorna åstadkomma en social jämnstrukenhet, men i själfva verket skall man med dem åstadkomma något fullkomligt motsatt.

Sedan tillkommer en annan omständighet. Man klagar ju nunganska allmänt öfver att folkskolan ej helt fyller den uppgift som är densamma anvisad. Man säger att folkskoleundervisningen är öfvervägande teoretisk; den bör omläggas i en mera praktisk riktning. Uttalanden i det syftet hafva gjorts så kraftiga, att regeringen måst uppmärksamma saken och öfverlämna frågan om normalplanens för folkskoleundervisningens omläggande till den nu arbetande seminariekommittén. Jag vet icke, till hvilket resultat kommittén kommer och törhända vet ingen annan af kammarens ledamöter det heller, men hvad jag tror mig kunna säga är, att det vore väl tämligen oklokt att nu fatta ett beslut, enligt hvilket folkskolan skulle göras till bottenskola, innan man vet, huru folkskolan kommer att blifva omorganiserad. Här föreligga ju viktiga organisationsfrågor, men den viktigaste synes mig icke vara frågan om upprättande af kommunala mellanskolor utan den om folkskolans organisation, och denna bör ställas i första rummet. Sälunda synes det mig ännu vara för tidigt att fatta ett beslut med afseende å de här ifrågasatta kommunala mellanskolorna. Låt oss först en tid vänta för att se huru den stora nyss genomförda läroverksreformen kommer att verka och låt oss också få se, hvilka meningarna blifva om folkskolans omorganisation och låt oss därefter fatta det beslut, som kan finnas lämpligt med afseende å de kommunala mellanskolorna.

Grefve von Rosen: Med anledning af ett yttrande af herr von Möller ber jag att få säga några förklarande ord.

År 1896 föreskref Riksdagen såsom villkor för tilldelande af understöd åt flickskolor och samskolor, att vederbörande eforalstyrelse skulle intyga, att anordningarna vid skolan vore i hygieniskt afseende till fredsställande och undervisningen så ordnad, att öfveranstängning förbyggdes. Följden häraf blef, att dessa skolor kommo att stå under en dubbelinspektion, i det att de å ena sidan äro underkastade inspektion af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk och å andra sidan äro beroende af vederbörande eforalstyrelses intyg om de hygieniska förhållandena. Men denna dubbla inspektion måste betraktas såsom en orimlighet, och för att få saken ordnad på något så när tillfredsställande sätt har utskottet föreslagit, att inspektionen skall ske i likhet med hvad som är föreskrifvet beträffande rikets allmänna läroverk. Här är således icke fråga om inrättande af någon ny inspektion, utan endast om att få den redan befintliga inspektionen ändamålsenligt reglerad. Enligt utskottets förslag likställas de kommunala och enskilda skolorna helt och hållet med de allmänna läroverken.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Hittills ha under diskussionen ifrån deras sida, som försvarat utskottets framställning, så goda skäl anförts, att jag icke förrän nu ansett mig behöfva yttra något.

Jag vill här i förbigående säga, att om jag också icke anser de ändringar, som utskottet gjort i Kungl. Maj:t proposition, i allt vara

förbättringar, jag dock i det väsentliga finner dem vara acceptabla med undantag af något, som jag sedermera skall komma till.

Nu har af herr Säve framställt en del betänkligheter mot hela förslaget angående mellanskolor. Jag tror emellertid i likhet med lektor Nyström, att hvad vi än må göra, kommer dock mellanskolan att ovillkorligen tränga sig fram. Vi kunna skjuta upp dess ankomst, men vi kunna icke hindra, att den kommer. Och det har i allmänhet visat sig, att det i sådana fall är bättre att taga en sak straxt än att vänta och sedan få taga den i ett sämre skick. Hvad som för mig har varit bestämmande, då jag tillstyrkt understödjande af mellanskolor, har varit den omständighet, som blifvit påpekad från många håll, att det finnes så många samhällen i vårt land, som ha en ganska betydande befolkning, en befolkning så stor, att man ovillkorligen måste erkänna, att där finnes ett behof af undervisnings meddelande öfver folkskolestadiet. Att lämna dessa vind för våg och säga, att då de icke haft något anslag före år 1902, de aldrig böra hafva något, det är en ren orimlighet, något som man icke kan försvara.

Nu nämnde herr Bellinder, att man alltid har den högre folkskolan, och att det är tillräckligt. Men det är det icke. Den högre folkskolan är en skolform, som är förträfflig, och jag beklagar, att den icke användes mera, än den gör. Men det är en sanning — det kan icke hjälpas, vi kunna icke hindra det — att föräldrar i allmänhet vilja se sina barn bragta till ett visst stadium af kunskaper, där kunskapsmättet bekräftas med en examen som berättigar till någoti samhället. Detta är ett faktum, som står kvar, hvad vi än må säga. Vi kunna icke resonera bort det. Och då är det väl allt skäl, att vi taga hänsyn till det och göra hvad vi kunna för att leda denna menliga svaghet — om vi vilja kalla det så — in i en god riktning.

Af ett par talare har nu framhållits, att dessa skolor komma att bli underhaltiga, mindervärdiga. De skulle aldrig kunna hållas uppe i samma höjd som statens realskolor, och på det viset komme den examen, som afläggas vid dem, att få ett mindre värde, än den som afläggas vid statens realskolor. Ja, detta beror alldeles på huru de skötas och det beror i första hand på, huru den uppsikt verkar, som de komma att ställas under, nämligen öfverstyrelsen för rikets läroverk. Min öfvertygelse är, att öfverstyrelsen kommer att med synnerligt allvar och noggrannhet vaka öfver, att dessa mellanskolors undervisning icke skall bli mindervärdig. Endast om en omständighet inträffar, är jag öfvertygad om, att denna undervisning skulle bli mindervärdig, och den omständigheten vore, om utskottets mening, dikterad af utskottets Andrakammarledamöter, i punkt 4 angående kompetensen för lärarna, nämligen att uppställa fordran endast på den kompetens, som behöfves för lärare vid högre folkskolor, skulle bli segrande, ty då skulle jag, jag erkänner det, anse hela idén med mellanskolan förfelad. Då komme utan tvifvel undervisningen att där bli mindre värd än den, som meddelas i statens realskolor. Och därför är jag öfvertygad om, att här knappast en röst kommer att höjas för bifall till utskottets förslag i denna del. Herr Säve framhöll, att det redan nu hade utexaminerats från de befintliga realskolorna en sådan mängd ynglingar, att man blir orolig däröfver, och att många af dessa yng-

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*
(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

lingar nu gå och drifva utan att göra någonting, därför att de, då de icke kunna komma in i statens tjänst, icke vilja taga någon annan sysselsättning. Det är ju en farhåga, som man kan hysa och som man lika väl kan ställa fram vid snart sagt allting. Men därför att det finnes lata och dåliga ynglingar, skall man väl icke hindra dem, som äro villiga att lära och arbeta sig fram att erhålla tillfälle till undervisning. Och efter mitt förmenande beginge man en orättvisa, om man skulle på ett sådant skäl förvägra de mycket folkrika kommuner, där behof finnes af mellanskolor, att förskaffa sig sådana.

Samme talare nämnde vidare, att mellanskolan skulle komma att trycka på folkskolan, så att denna skulle nödgas att mera än förut inrikta sin verksamhet på att bli en förberedelse till mellanskolan. Och särskildt erinrade han om, att Kungl. Maj:t helt nyligen hade upptagit frågan om folkskolans omläggning i mera praktisk riktning. Ja, det är en synpunkt, som man icke får förbise, och jag erkänner villigt, att den har ett mycket stort berättigande — men som jag anser icke behöfva här stå hindrande i vägen. Såsom jag tänkt mig folkskolans omläggning i mera praktisk riktning, kan en sådan icke i särskildt hög grad komma i fråga i den egentliga folkskolan, utan det är först i fortsättningsskolan och andra påbyggnader på folkskolan. Den egentliga folkskolan måste väl bli temligen likartad för alla, och då kan man åtminstone icke tänka sig, att folkskolan skall omläggas i praktisk riktning så mycket, att det skulle behöfva verka skadligt på dess egenskap att vara en förberedelse till fortsatt teoretisk utbildning. Skulle folkskolan i vissa hänseenden få en mera praktisk undervisning än den, som meddelas i de två lägsta klasserna i de allmänna läroverken, så kan jag icke se något ondt däri, utan det är tvärtom mycket bra.

Här har talats mycket om folkskolan som bottenskola och de stora faror, som det skulle föra med sig. Jag är icke rädd för folkskolan som bottenskola, om man inskränker sig till hvad som nu blifvit föreslaget. Jag har icke den tron, att det ovillkorligen behöfver medföra, att man skall drifva fram som program, att folkskolan ovillkorligen skall bli bottenskola äfven till statens läroverk. Vi måste väl erkänna, att bottenskoleprogrammet är något, som så småningom mer och mer arbetar sig fram, och då kan det väl icke vara uteslutande af ondo, utan det måste väl ändå finnas något godt däri. Och jag är öfvertygad om, att äfven förslaget värsta motståndare skola erkänna, att nog finnes i det programmet åtskilligt, som talar till förmån för detsamma. Är det då klokt att alldeles sätta sig på tvären, när man har tillfälle att försöka dess genomförande i en skola af friare typ, sådan som dessa enskilda skolor skola erhålla? Där kunde man få tillfälle att pröfva denna bottenskola och se, huru den tager sig ut i verkligheten. Jag kan icke finna, att det skulle vara klokt att undertrycka ett sådant försök, när det nu låter sig göras. Och jag kan icke medgifva, att det skulle medföra någon fara för de högre läroverken. Låt en reformtanke mogna så småningom, låt den försöka sig! Om den visar ett godt resultat, hvarför skulle man då motsätta sig dess utvidgning i framtiden? Visar den icke ett godt resultat, då dömmar den sig själf, och då dör hela programmet. Min tro är, att det icke

kommer att dö. Ty jag tror, att det ligger för mycket sanning och praktisk nytta i detta förslag, för att det skulle kunna dö.

Hvarför man särskildt för dessa kommunala mellanskolor upptagit denna form, det har jag så tydligt uttalat i fjolårets och detta års proposition, att jag knappast behöfver erinra därom. Det är ju till en stor del en rent ekonomisk fråga. Man kan icke af ett mindre samhälle begära, att det skall ha två parallella skolor bredvid hvarandra. Det är väl då bättre, att det har en god folkskola af bästa typ med påbyggnad därpå, än att det skall ha en god folkskola och bredvid den en mellanskola med klasser jämlöpande med folkskolan, hvilken mellanskola med all sannolikhet skulle komma att arbeta under mera tryckta ekonomiska förhållanden. Man har mera skäl att hoppas på en god utgång, om man slår ihop dessa båda skolor till en.

I afseende på hvad som talats angående utskottets bestämmelse, att de samskolor, som nu finnas och äro berättigade till statsunderstöd, måste ombildas efter den nya typen från och med år 1914, vill jag endast yttra det, att jag, såsom i propositionen framhållits, ansett lyckligast, att de skulle få ha frihet att fortleva, om de så vilja, under samma förhållanden som nu, men min tro är, att de skola komma att frivilligt ombilda sig till den nya typen, ty de skola komma att finna det fördelaktigare. Helst skulle jag ha sett, att det kungl. förslaget i den delen blifvit förordadt af utskottet, men jag anser icke, att denna fråga är af så stor betydelse, att man bör allt för strängt hålla fast därvid, då utskottet vill göra denna ändring.

Ja, herr talman, jag har för tillfället icke något mer att tillägga. Jag hoppas, att denna kammare skall vara villig att i den riktning, som jag nu uttalat, bifalla utskottets förslag.

Herr Björck: Jag begärde egentligen ordet för att förorda den reservation, som afgifvits af friherre Fleming och herr Hedenlund. I många smärre samhällen ha upprättats samskolor, som fått rätt att draga fram sina elever till realskolexamen. De ha byggt rätt dyrbara skolhus och ha äfven skaffat sig dyrbar personal o. s. v. Skulle de nu tvingas att redan år 1914 gå öfver till mellanskolor, skulle däraf föranledas stora olägenheter. Så öfverfyllda som folkskolorna äro med elever, ha dessa skolor svårt att med sina stora klasser åstadkomma de resultat, som motsvarande klasser i samskolorna kunna komma till. I samskolorna måste arbetet ytterligt forceras, om de skola kunna såsom mellanskolor på 4 år frambringa ett godt resultat i realskolexamen.

Nu säger man, att dessa samhällen icke äro så många — endast 22 stycken — att man behöfver fästa något afseende vid dem. Det är dock 22 medelstora samhällen, som skulle få vidkännas ganska stora olägenheter. Och hvarför skulle dessa samskolor icke få finnas till, då de å ena sidan icke skulle förorsaka staten den minsta olägenhet — ty understödet till dem är icke större än understödet till mellanskolorna — och å andra sidan äro till afsevärdt gagn för respektive samhällen, som däremot, om dessa samskolor icke finge finnas kvar, skulle bli utsatta för stora rubbningar beträffande lärarepersonal, lokal m. m.? Det vore en sorts våldshandling, som dessa samhällen blefve

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*
(Forts.)

underkastade. Det skulle bli ganska besvärligt för dessa mindre samhällen att få saken rätt ordnad och det skulle icke kunna ske utan ganska stora kostnader för dem. Jag ber därför att få förena mig med de herrar, som reserverat sig mot punkt 1 C: 1, d. v. s. friherre Fleming och herr Hedenlund.

Herr Lindblad: Jag vill tillkännagifva, att jag inom utskottet framhållit samma synpunkter, som isynnerhet herr vice talmannen här så kraftigt betonat, nämligen att det är synd om dessa små samhällen, 22 till antalet, som redan inrättat samskolor med klasser parallella med folkskolans, och att det icke finnes anledning att i den punkten frångå Kungl. Maj:ts förslag. Ty jag anser det rimligare och billigare, att dessa samhällen få själfva afgöra, huru de vilja inrätta sina skolor, än att de skola tvingas att förändra sin samskola till en mellanskola, i synnerhet som dessa skolor torde i väsentlig mån lefva på donationer, och under sådana förhållanden anser jag det ännu mera olämpligt och obilligt att ingripa så, som utskottet föreslagit. Att jag icke reserverat mig i den punkten beror mera på en händelse än en tanke. Men skulle någon tanke ha legat till grund därför, var det den, att man icke ville genom flere småreservationer från Förstakammarhåll framlocka från Andra Kammarens sida ett större eller mindre antal sådana små reservationer. Dylika specialreservationer ha detta oaktadt kommit fram och debatterats samt torde ha bifallits i Andra Kammararen. Där gör sig dessutom den meningen gällande, som binder allsammans vid den *förutsättning*, att äfven anslaget till högre folkskolor beviljas: »annars får det hela ramla». Om till följd af olika beslut i kamrarna en sammanjämkning skall komma till stånd inom särskilda utskottet, torde det vara behöfligt att från denna sida ha villkor att byta mot de villkor, som uppställas från Andra Kammarens sida. Och om icke af annat skäl borde denna kammare af den anledningen omfatta den mening som framförts af friherre Fleming.

Herr Bellinder: Jag anhåller, herr talman, endast att få besvara ett par anmärkningar, som min ärade kollega på upplandsbänken gjorde mot mitt förra anförande.

Han påstod, att min åsikt, att de eventuella mellanskolorna skulle komma att inverka skadligt på undervisningen i folkskolan, icke vore riktig. Jag vågar fortfarande ha en annan uppfattning och jag tror, att jag till stöd därför endast behöfver vädja till hans egen erfarenhet, att öfverdrifvet examinerande inverkar skadligt på undervisningen. Man kan nämligen icke komma ifrån den erfarenheten. Därigenom att lärjungarna långa tider förberedas för en examen får man försumma mycket i afseende på den egentliga undervisningen. Vi lärare ha nog litet hvar den erfarenheten, att vid de högre allmänna läroverken sista terminens undervisning består mest i examinerande för att göra lärjungarna skickade att bestå i studentexamen. Det skulle nog vara nyttigare och lyckligare, om man finge ostördt fortsätta undervisningen hela tiden. Så är det nu äfven med realskolorna, att man måste sista terminen använda tiden mest för att förbereda lärjungarna för den kommande examen. Och så skulle det utan tvifvel bli äfven

i folkskolan, om en del af dess alunner skulle beredas för öfvergång till mellanskolan. Det är obestridligt, att folkskolan har sitt bestämdt gifna mål, att bibringa lärjungarna allmän medborglig bildning. Vill man nu, att denna skall göra dem skickliga att bestå i examen, så det klart, att de lärjungar, som icke behöfva tänka på examen, skola bli försummade, i det man naturligtvis måste göra de lärjungar, som skola taga examen, så rustade att de kunna bestå i densamma. Och det måste väl i alla fall ock, när man ser på det stora flertalet af lärjungar, verka skadligt. Och dessutom skulle det genom en närmare sammankoppling af folkskolan såsom bottenskola med mellanskolan bli ett tryck uppifrån af mellanskolan på folkskolan på det sättet, att folkskolan rättade sin undervisning efter krafvet i den högre, alldeles på samma sätt som de allmänna läroverken och folkskolorna, om de skulle sättas i organiskt samband med hvarandra, skulle komma att utöfva ett ömsesidigt skadligt tryck uppifrån och ned samt nedifrån och upp. Enligt mitt förmenande skulle det vara lyckligast, om man läte folkskolan själfständigt fullfölja sitt bestämda ändamål. Då skule den bäst fylla sin uppgift.

Det har sagts, att den tanken behöfver icke vara motbjudande, att folkskolan bör vara en bottenskola. Nej, det är den visst icke. Jag nämnde också i mitt förra anförande, att den redan nu på visst sätt är det. Jag tror, att det icke finnes så få exempel på personer till och med i denna kammare hvilka fått grunden till sin bildning lagd i folkskolan. Och det har varit tämligen lätt för dessa folkskolans lärjungar att gå öfver till högre läroanstalter. Och detta är det fortfarande. Därför menar jag, att en annan anmärkning, som herr Nyström gjorde mot mitt yttrande, icke heller håller streck. Han sade: »Hvarför skall man förmena en stor klass af svenska folket att förskaffa sig den högre bildningens fördelar?» Vore det verkligen så, att man genom att motsätta sig inrättande af mellanskolor förmenade allmänhetens barn att, om de så önska eller ha anlag för inhämtande af ett större mått af kunskaper, komma i åtnjutande af denna fördel, skulle jag visst icke sätta mig däremot. Men min erfarenhet är tvärtom den att den högre bildningens fördelar i vårt land ha i långliga tider stått och ännu stå hela allmänheten till buds. Vi hafva talrika exempel icke allenast från flydda dagar utan i ännu större mängd för närvarande därpå, att barn från de lägsta samhällslager lätteligen kommit in i högre undervisningsanstalter och där tillägnat sig den högre bildningens fördelar, just emedan undervisningen varit och fortfarande är för dem nära nog afgiftsfri. Jag kan därför icke finna, att de nuvarande förhållandena på något sätt utestänga allmänheten från erhållande af högre bildning, och att vi skulle behöfva detta slag af skolor, som äro okända och opröfvade hos oss och icke heller visat sig vidare ändamålsenliga i andra länder.

Herr Juhlin: När Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga i fjol framlades för Riksdagen, ställde jag mig mycket sympatisk till propositionen, därför att den i första hand ville tillgodose våra enskilda läroverk. Dessa skolor ha ju gjort en mycket god och vacker insats i vår bildning, men de hafva arbetat under tryckta ekonomiska förhållanden.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

Dessa skolor skulle genom det förslag, som här föreligger, bli upp-
hjälppta, och framför allt skulle lärarinnorna vid dem få en tryggad
ekonomisk ställning. De hafva haft det synnerligen svårt, emedan de
varit dåligt aflönade, då läroverken icke kunnat aflöna dem högre än
(Forts.) hvad de gjort.

Men jag ställde mig äfven sympatisk mot förslaget om de kom-
munala mellanskolorna. Jag ser nämligen denna fråga ur praktisk
synpunkt. Här hafva vuxit upp och växa fortfarande upp många in-
dustrisamhällen, köpingar och municipalsamhällen, och det är klart,
att inom dessa skall göra sig gällande ett behof af högre bildning än
folkskolan kan meddela. Dessa samhällen skulle förr eller senare
komma att begära anslag till realskolor. Men utsikterna torde vara
mycket små, att anslag därtill beviljades af Riksdagen. Ty realskolor
kosta mycket penningar, och jag är viss på, att Riksdagen ogärna är
med om att lämna anslag till nya sådana. Nu kan denna fråga lösas
därigenom, att inom dessa samhällen anordnas kommunala mellan-
skolor, som naturligtvis skola i den mån det är möjligt söka anpassa
sig efter de realskolor, som nu finnas. Man kan ju säga att dessa
kommunala mellanskolor egentligen äro öfverflödiga. Men jag vågar
påstå, att de ovillkorligen behöfvas och komma att tränga sig fram.

Man har sagt, att de komma att sänka bildningsnivån. Jag för
min del tror, att det icke är så farligt med den saken. I Norge och
Danmark äro folkskolorna sjuåriga. Efter femte klassen vidtar mid-
delskolen. Sedan fortgår den i fyra år, alltså få i Norge och Dan-
mark de som aflägga middelskolexamen motsvarande vår realskol-
examen, nio års undervisning. Enligt det förslag, som här föreligger,
skulle de barn, som genomgå mellanskolan, få en undervisning af tio
år, nämligen sex år i folkskolan och fyra år i den kommunala mellan-
skolan. Tro icke herrarna, att det sista året betyder synnerligen mycket,
och att dessa kommunala mellanskolor böra kunna föra fram lärjungar
till en betydligt högre grad af bildning, än hvad som äger rum i
Norge och Danmark.

Det är klart, att öfverstyrelsen skall tillse, att de mellanskolor,
som vilja förvärfva rätt att anordna realskolexamen, skola hålla under-
visningen uppe. Men för att detta skall kunna ske, är det alldeles
nödvändigt, att punkten 11 i fjärde stycket ovillkorligen antages. Ty
sker icke det, blir detta endast ett kompromissförslag, som helt enkelt
icke kommer att leda till det resultat, som är ämnadt förmed. Det
har icke heller begärts mer än 10,000 kronor, hvilket belopp räcker
till två kommunala mellanskolor. Jag tror icke, att det är fara för,
att alltför många kommunala mellanskolor växa upp, emedan de måste
söka förvärfva rätt att anställa realskolexamen och då komma de att
kosta kommunerna högst betydliga summor, emedan de ovillkorligen
måste underkasta sig de fordringar, öfverstyrelsen för rikets allmänna
läroverk kan komma att föreskrifva för rätten att anordna realskol-
examen.

Herr Fridtjuf Bergs motion innebär ju, att de högre folkskolorna
skulle utvecklas till fyraåriga. Det har tydligen inom utskottet varit
en strid mellan de högre folkskolorna och de kommunala mellan-
skolorna. Motionärerna i Andra Kammaren hafva fruktat, att de kom-

municipala mellanskolorna, om Kungl. Maj:ts förslag antages oförändradt, skulle komma att förkväfva de högre folkskolorna, under det de icke ansett så stor fara föreligga för, att de högre folkskolorna skulle komma att förkväfva de kommunala mellanskolorna, ty de högre folkskolorna måste nog förr eller senare söka att få någon kompetens för sina lärjungar.

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Emellertid är Kungl. Maj:ts förslag enligt min åsikt bättre än det förslag, som här föreligger. Det kan icke förnekas, att om man läser utskottets förslag, det befinner smaka åtskilligt af kompromiss. Däri finnas icke de rena linjer, som utmärka Kungl. Maj:ts förslag. Men då jag anser, att denna fråga i alla fall måste fram, vill jag icke ingå på de detaljändringar, som blifvit gjorda. Jag anser de flesta af dem icke vara förbättringar utan tvärtom försämringar. Jag hoppas, att kamrarna nog skola låta klokheten råda och betänka sig två gånger, innan de anordna kommunala mellanskolor, ty de måste ovillkorligen göra upp en stat, och skolorna komma att kosta ganska mycket. Det torde endast bli de större kommunerna, som få råd att anordna dylika mellanskolor.

Jag beklagar lifligt, att reservanterna från Andra Kammarerna vilja fästa det villkoret vid anslaget till de enskilda skolorna, att detta icke skall beviljas, såvida icke de högre folkskolorna få fyra klasser. Det vore bittert för lärarpersonalen vid de enskilda läroverken, som så länge väntat på bättre löner, om denna möjlighet därtill skulle berövas dem.

Friherre Flemings reservation är äfven, det märker man vid en genomläsning, ett kompromissförslag. Emellertid vill jag biträda den reservationen på de skäl, som flera talare anfört, men det för mig viktigaste är, att det föreligger icke någon som helst utredning, hvad resultatet skulle blifva, om man tar det förslag, som utskottet framlagt. Man kan väl ändå begära, att skolorna i dessa 22 kommuner, som med stora kostnader anordnat samskolor, icke utan vidare skulle störtas eller passas in i en ny form, som kan vålla dem ganska stort obehag. Och hvad värre är, utredning saknas, huruvida icke en del af lärarinnorna vid dessa samskolor genom ett sådant beslut, som utskottet föreslagit, skulle försättas på bar backe och icke kunna få anställning vid något annat läroverk. Hufvudsakligen på den grund yrkar jag bifall till den reservation, som friherre Fleming framlagt.

Herr Nyström sade, att det icke är lämpligt, att staten underhåller de lägre klasserna vid dessa samskolor. Men det behöfver icke staten göra. Enligt förslaget skulle staten lämna bidrag till de högre klasserna; vilja kommunerna bekosta undervisning i de lägre, må de få fria händer i detta afseende. Vidare har det sagts, att man vill genom detta utskottets förslag gifva samskolorna möjlighet att anställa realskolexamen. Men den möjligheten ha de redan. Enligt hvad jag tror, äga 5 af dessa 22 rättighet att anställa realskolexamen. Och ökas bidraget från statens sida, kan man vara viss på, att dessa samskolor komma att försöka ställa sin undervisning så, att realskolexamen kan vid dem afläggas. Jag tror i likhet med statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet, att så fort ske kan dessa läroverk skola anordnas i den riktning, som utskottet velat anvisa.

*Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.*

(Forts.)

Herr Nyström nämnde en sak, som jag anser mig böra besvara. Han yttrade att en del ämbetsverk, såsom posten, järnvägen och telegrafvägen vägra att taga emot realskolabiturienterna. Så är icke förhållandet. Man vägrar icke att taga emot dem, men tilloppet af kompetenta sökande är så stort, att man icke kan taga emot mer än en bråkdel af dem. Och klart är, att man då är skyldig att taga de mest meriterade. Förhållandet kommer nog att verka därhän, att dessa, både realskolornas, enskilda läroverkens och mellanskolornas alumner, ej bli så talrika. Vederbörande komma nog förr eller senare underfund med, att staten icke har plats för dessa skolors alla alumner. Visserligen kan en period komma, då antalet ökas högst betydligt, men jag tror, att här också blir en tillbakagång, ty vårt land har icke råd att få ett alltför stort lärdt proletariat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, friherre Flemings reservation innehåller.

Herr Hedenlund: Jag skall icke inlåta mig på en polemik med den ärade talaren på upplandsbänken om de olika förmånerna hos samskolorna och de föreslagna mellanskolorna, detta så mycket mindre, som den senare skoltypen är alldeles opröfvad och ännu hänger alldeles i luften. Men jag vill understryka, att det icke gäller, såsom herr Nyström så generöst uttryckte sig, att gifva en del orter en bättre skola i stället för en sämre, utan att det gäller att påtvinga en del orter i vårt land en alldeles opröfvad skolform, i stället för en af staten understödd samskola, som visat sig fungera väl. Det är mot detta tvång, som min medreservant och jag velat reagera, och kammaren har nyss hört en ärad talare på hallandsbänken, som själf bor i en stad, som har samskola med rätt att anställa realskolorexamen, betacka sig för den förmån, som utskottet vill gifva staden.

En ärad talare på göteborgsbänken sökte påvisa, att man öfverdrifvit svårigheten med öfvergång från samskola till mellanskola, och att det i det stora hela icke gällde något annat än en omläggning af själfva läroplanen eller undervisningen. Men jag skall be att få påpeka, att så enkelt är icke förhållandet. Om man ser efter på sid. 94—96 i betänkan det, skall man finna, att af dessa 22 skolor 14 hafva sex klasser, 8 fem och de flesta dessutom tre förberedande klasser. Det gäller en strykning af en del af dessa skolors klasser, då en mellanskola endast får ha fyra och det skälet är oemotsagdt, man riskerar att ett icke ringa antal af lärarpersonalen blir utan anställning.

Jag vidhåller, herr talman, yrkandet om bifall till vår reservation.

Herr Sävve: Jag har tillåtit mig begära ordet med anledning af att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet behagade vända sig mot något, som jag framhöll i mitt förra anförande. Jag tillät mig att uttala mina farhågor för, att inrättandet af kommunala mellanskolor skulle utöfva ett mindre godt inflytande på folkskolan, som skulle tjäna till bottenskola för mellanskolan. Jag ansåg, att man icke borde skynda med införandet af denna nya läroverkstyp, innan man kommit till klarhet om, hur folkskoleundervisningen skulle kunna bli omlagd i mera praktisk riktning, en fråga, som står på dagord-

ningen. Statsrådet yttrade, att huru folkskolan än blefve omlagd, komme den icke att omläggas så, att den ej skulle kunna förbereda för inträde i mellanskolan. Det var mycket ledsamt att höra för oss, som önska en omläggning af folkskolan i *praktisk* riktning, ty om det kommer att förhålla sig så, blir omläggningen icke sådan, som en stor del af allmänheten önskar och känner behof af.

Herr statsrådet nämnde, att han hyste mycket goda förhoppningar om det resultat, som de kommunala mellanskolorna skulle komma att lämna med afseende å bibringandet af allmän bildning. Han hade icke samma goda förhoppningar förlidet år att döma af hans anförande till statsrådsprotokollet, som är bilagdt Kungl. Maj:ts proposition föregående år. Han framhöll då, att det ingalunda vore att vänta, att lärjungarna i mellanskolan skulle komma att erhålla en lika god undervisning som realskolans lärjungar, men han ansåg, att hvad som brast skulle kunna ersättas på annat sätt genom den fördelen barnen finge åtnjuta i att en längre tid få vistas i hemmet. Likaså ansåg han, att svårigheten att medhinna kurserna kunde afhjälpas genom undanskjutandet af ett språk i mellanskolan, d. v. s. genom att göra mellanskolan enspråkig, men detta innebär den största fara för undervisningen vid realskolorna, hvilken väl också då komme att göras enspråkig. Han framhöll vidare, att han hade det allra största förtroende för dessa mellanskolor, därför att de skulle stå under inseeende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Vi få icke öfverdrifva detta förtroende. Jag sätter allt värde på öfverstyrelsen, men betviflar, att dess krafter och tid räcka till att ägna alla dessa läroverk, som stå under dess öfverinseeende, tillräcklig inspektion. Man kan bilda sig en föreställning om, huru pass omfattande den inspektion är, som öfverstyrelsen mäktar åstadkomma med sina nuvarande krafter, af den redogörelse, som öfverstyrelsen hvarje år lämnar till ecklesiastikdepartementet öfver sin verksamhet. Det framgår då, att för år 1906—1907 — det sista för hvilket jag varit i tillfälle att se någon redogörelse — öfverstyrelsen blott medhunnit inspektion af 13 högre allmänna läroverk och 8 allmänna realskolor och samskolor, alltså sammanlagdt 21 läroverk. Men då antalet allmänna läroverk är 76, är det knappt en tredjedel, som inspekterats, och efter den måttstocken kommer en tid af $3\frac{1}{2}$ år att förflytta mellan hvarje inspektion. Detta gäller inspektion och tillsyn af de allmänna läroverken, men sedan kommer en mångfald enskilda läroverk, som hafva statsunderstöd och naturligtvis tarfva mycken tillsyn från öfverstyrelsens sida. Och till alla dessa skulle nu läggas de kommunala mellanskolorna. Så mycket orimligare är då, att eforerna skola undanskjutas från allt inflytande på dessa kommunala mellanskolors och enskilda läroverks inspektion. Det behöfves nog, att öfverstyrelsen, hvars tid och krafter att ägna uppmärksamhet och tillsyn åt dessa skolor ej räcka till, få hjälp af eforerna. Detta är något som jag har allt skäl att framhålla.

Herr Juhlin framhöll såsom ett mönster för oss exemplet från Norge. Huru förhåller det sig med den saken? Åtskilliga af herrarna fingo nog upplysning i går vid åhörandet af ett föredrag af en erfaren skolman, huru det gestaltat sig i Norge, sedan man där indragit två

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Om stats-
understöd till
kommunala
och enskilda
läroanstalter.
(Forts.)

klasser af middelskolan och öfverlämnat undervisningen i dessa till folkskolan. Föredragshållaren hade ej fått upplysningarna direkt från Norge utan via Finland, hvarifrån man infordrat uppgifter från Norge, hvilka sedan delgifvits i en finsk publikation. Af hvad som meddelades framgick, att man i Norge visst icke är belåten med resultatet af denna skolundervisning, och äfven förut visste vi, att detta ledt till uppkomsten af en mängd privata läroverk, där föräldrarna satte in sina barn, för att deras undervisning skulle bli bättre tillgodosedd.

Herr Nyström yttrade något mot mina farhågor, att de kommunala mellanskolorna skulle skada undervisningen i den egentliga folkskolan, så tillvida som lärarne i folkskolan komme att anlägga sin undervisning i främsta rummet med hänsyn till att kunna drifva igenom barnen vid en blifvande inträdespröfning i mellanskolan. Han ville framhålla, att detta skulle leda till, att man i kommunerna antagligen skulle förbättra sin folkskoleundervisning och mera allmänt söka upprätta skolor af den förnämsta typen, Litt. A. Det vore godt och väl, om detta inträffade, men det kvarstår i alla fall, att, äfven om man får typen Litt. A. på flera ställen än nu, komma lärarna dock att ägna sin egentliga uppmärksamhet på att framdrifva de intelligentare barnen, hvadan de skola nedlägga mindre arbete på de svagare begåfvade, och däraf skall barnskaran i sin helhet blifva lidande.

Herr Bellinder: Jag har, herr talman, för öfrigt intet annat yrkande att göra med afseende på första punkten, än att jag instämmer i friherre Flemings och herr Hedenlunds reservation. Men jag vill med afseende på ett uttryck där göra en anmärkning, nämligen mot benämningen »enskilda mellanskolor». Då enligt min mening icke några kommunala mellanskolor böra komma till stånd, vet jag icke, för den händelse kammaren delar denna uppfattning, hvarför orden »enskilda mellanskolor» skulle stå kvar. Jag yrkar således, att uttrycket »enskilda mellanskolor» måtte ändras till »enskilda skolor».

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att förutom beträffande motiveringen, hvarom tvänne yrkanden förekommit och hvartill han ville återkomma efteråt, i afseende på förevarande punkt vore framställda följande yrkanden: 1:o att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o af friherre *Fleming*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som angifvits i den af honom och herr Hedenlund vid punkten I C: 1 aflämnade reservation; och 3:o af herr *Bellinder*, lika med friherre Fleming endast med den ändring, att ordet »mellanskolor» utbyttes mot ordet »skolor».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till friherre Flemings yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad andra särskilda utskottet hemställt i punkten I af utlåtandet n:o 4, röstar

Ja;

Om statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den af friherre Fleming föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—26;

Nej—104.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten III.

Vid denna punkt hade reservation aflämnats af herr *F. E. Pettersson*, friherre *O. H. A. Fleming*, herrar *L. A. Hedenlund*, *C. A. von Mentzer* och *J. F. Nyström*, grefve *F. T. C. von Rosen* samt herrar *E. A. G. A. Wijkander* och *E. A. Lindblad*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå Riksdagen, att, med bibehållande af det nu å riksstatsens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till *högre folkskolor* vid 32,000 kronor, besluta den ändring i därför gällande bestämmelser, att punkt I erhöle följande lydelse:

Om statsunderstöd till högre folkskolor.

Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt på landet eller i stad, där allmänt läroverk icke finnes, inrättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid arbete, kan erhålla understöd af statsmedel,

dels till högst dubbla beloppet af, hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock högst 1,200 kronor årligen för hvarje årsklass och för hvarje skola ej öfverskridande 2,400 kronor om året, dels ock därutöfver två tredjedelar af i punkt 2 omförmälda ålderstillägg till lärarnes aföning allt under de här nedan angifna villkor.

Önskar kommun att högre folkskola utvecklas till kommunal mellanskola, må, sedan undervisningen anordnats i öfverensstämmelse med den för de kommunala mellanskolorna gällande undervisnings-

*Om stats-
understöd till
högre folk-
skolor.*

(Forts.)

planen och öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk pröfvat såväl lärarnas kompetens som skolornas utrustning, understöd tilldelas skolan af högst 1,200 kronor äfven för en tredje årsklass.

Herr Bellinder: Herr talman, mina herrar! I anslutning till hvad jag yttrat under principdebatten i förevarande ämne anhåller jag, att under den nu föredragna punkten få yrka afslag å sista momentet af utskottets förslag till första punkt i de bestämmelser, i enlighet med hvilka förslagsanslaget till högre folkskolor skulle utgå, d. v. s. det moment, som lyder sålunda:

»Önskar kommun få högre folkskola af Kungl. Maj:t erkänd som kommunal mellanskola, må sådant ske först sedan mellanskolans undervisningsplan i dess helhet blifvit i skolan tillämpad och sedan skolans undervisning samt lärarnas kompetens blifvit af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk pröfvade.»

I sammanhang härmed tillåter jag mig också hemställa om en minskning i det anslag, som i den nu föredragna punkten af utskottets utlåtande är föreslaget att utgå till högre folkskolor. Å riksstatens åttonde hufvudtitel är uppfördt ett förslagsanslag å 32,000 kronor; af utskottet begäres här 58,000 kronor. Ifall dessa högre folkskolor icke skola utbildas i riktning mot kommunala mellanskolor, torde en förhöjning af anslaget icke vara behöflig, åtminstone icke så stor förhöjning, som af utskottet begäres.

På grund häraf anhåller jag, herr talman, att få föreslå, att siffran 58,000 ändras till 40,000, jämte det jag som sagdt anhåller, att kammaren måtte afslå det af mig upplästa momentet.

Herr Wijkander: Herr talman, mina herrar! Den punkt, som nu är föredragen, tycks ju skenbart hafva ganska litet att göra med själfva hufvudfrågan om mellanskolor, och i första ögonblicket skulle man därför kunna vilja bortse från detta sammanhang. Så är likvisst icke förhållandet. Här är själfva hufvudpunkten af det förslag som föreligger, och det beslut, som i denna punkt fattas, inverkar väsentligt på den form dessa mellanskolor skola få. Det var visserligen nyss en talare på värmlandsbänken, som beklagade, att det icke ens efter 1904 års skolreform blifvit frid och stillestånd på skolans område. Men, mina herrar, det är nog så på alla områden — och icke minst på det pedagogiska — att ett sådant stillestånd hvarken är möjligt eller önskligt. Vi få här ej blunda för det förhållandet, att krafvet på mellanskolor framträder så kraftigt, och att fordran därpå är så befogad, att det icke kan vara fråga om att undantränga detta, och jag är öfvertygad om, att detta ur principalsynpunkt också kan betraktas såsom utdebatteradt i denna kammare.

Villkoret för att denna mellanskoletyp skall kunna användas med fördel är likväl, att man drager försorg om, att den kommer till under sådana förhållanden, att den såvidt möjligt motsvarar ändamålet. Härför fordras i första rummet att se till, att inträdesfordringarna blifva tillfredsställande, vidare att se till, att inspektionen af skolorna blir sådan, att verklig kontroll finnes, och slutligen att realskoleexamen uppehålls på samma nivå, som den nu har. Det är på dessa syn-

punkter man måste rikta hufvuduppmärksamheten, om man vill, att mellanskolorna skola få den med dem afsedda betydelsen. Inom utskottet har det också varit fallet, att från båda kamrarnas ledamöter därstädes har betonats, att realskoleexamen måste hållas uppe på den nivå, som den har.

När man emellertid skulle tillämpa dessa principer, fanns där i den kungl. propositionen en föreskrift, som — jag vill icke säga omöjliggjorde de kommunala mellanskolornas upprättande, men som i väsentlig mån försvårade, särskildt för landtkommunerna, att åstadkomma detta. Denna föreskrift bestod däri, att regeringen hade föreslagit, att skolan i tre år skulle haft ett visst antal elever i mellanskoleklasserna för att få det anslag, som var afsedt för mellanskolorna. Detta gjorde, att det kunde behövas en fem, sex år för att förvandla en högre folkskola till mellanskola, innan man kunde beräkna att få del af det anslag, som var afsedt till mellanskolorna. Det framhölls, att då det finns en öfverbyggnad på folkskolan, som kallas högre folkskola, måste man se till, att det blir sådant samband mellan denna och den *egentliga* mellanskolan, att icke den kommun, som kanske har mindre ekonomisk bärkraft, skulle hafva svårighet att öfvergå från den ena skolformen till den andra. Båda kamrarnas ledamöter i utskottet ansågo sig också befogade att se till att afhjälpa detta; därom rädde ingen meningsskiljaktighet. Det var blott med afseende å sättet, hur man skulle afhjälpa detta, som skiftningar kommit till synes och som dessa antagit en så olikartad karaktär.

När man vill öfverbygga folkskolan, har man att taga i betraktande, att det kan ske på många olika sätt. I första rummet kan man se till den teoretiska utbildningen, d. v. s. den, som kommer mellanskolan närmast och som skulle mynna ut i realskoleexamen. Men man kan också tänka sig en öfverbyggnad i mera praktisk riktning, så att den lämpar sig för handel, industri och jordbruk; och man kan naturligtvis äfven tänka sig andra riktningar.

Nu är förhållandet det, att utredning för närvarande pågår beträffande det senare slaget af öfverbyggnader. Det har från olika håll framställts kraf på sådan praktisk öfverbyggnad, och af Kungl. Maj:t har frågan hänvisats till en kommitté, som nu är i arbete, den s. k. seminariekommittén. Man har emellertid ännu icke fått besked, hur detta enligt kommitténs utsikt skall ske; det är möjligt, att det kan ske med en 3—4-årig öfverbyggnad; det är också möjligt, att det kan ske på annat sätt. Säkert är, att det måste vara en väsentlig skillnad mellan dessa öfverbyggnader i praktisk riktning och dem, som hafva en rent teoretisk riktning.

Under sådana förhållanden hafva Förstakammarledamöterna inom utskottet ansett påtagligt, att det icke kan vara lämpligt att på enskild motion, utan att någon som helst utredning föreligger, helt allmänt förklara, att den högre folkskolan skall få blifva tre- och fyraårig; utan man har varit af den åsikt, att innan man fattar ett sådant beslut, man bör hafva *något* slag af utredning. Därmed hafva ledamöterna från denna kammare i utskottet icke velat förklara, att de anse det vara omöjligt, att det kan komma att visa sig, att det föreligger behof af så mångårig öfverbyggnad äfven i praktisk riktning.

*Om stats-
undorstödd till
högre folk-
skolor.
(Forts.*

*Om stats-
understöd till
högre folk-
skolor.*
(Forts.)

Med afseende å den teoretiska riktningen föreligger åter redan nu en utredning, i det att Kungl. Maj:t visat, hur en sådan öfverbyggnad af folkskolan bör vara beskaffad och lämpligen gifvas formen af en mellanskola, om ock den luckan fanns, att i den kungl. propositionen icke fanns angifvet sättet för öfvergång från den högre folkskolan till denna mellanskola. Reservanterna i utskottet, d. v. s. ledamöterna från denna kammare, hafva nu sökt visa, att det behöfs blott, att man helt enkelt lägger till en tredje årsklass till den högre folkskolan under förutsättning, att man anordnar arbetsplanen inom denna på lämpligt sätt och att man sedan, när fjärde året kommer, anordnar en fjärde årsklass, och ställer om, att den sålunda fyraåriga skolan blir förklarad såsom mellanskola. Då vore således allt vunnet, så att om en kommun, som vill hafva en mellanskola, först upprättar en tvåårig högre folkskola och sedan ingår till öfverstyrelsen och Kungl. Maj:t med begäran att få ordna skolan så, att den öfvergår till mellanskola, får kommunen anvisning på hur den tredje årsklassen skall anordnas; därefter anordnas en fjärde årsklass på samma sätt, och när antalet årsklasser sålunda uppgår till fyra, har kommunen härigenom fått en mellanskola, hvilken är underkastad alla de för denna skolform föreskrifna bestämmelser samt kommer i åtnjutande af för denna skola bestämda anslag. Kommunen har härigenom vunnit den stora fördelen att icke något år hafva varit utan anslag, utan dess skola har hela tiden varit understödd, först i egenskap af högre folkskola och sedan såsom kommunal mellanskola. Därmed tro sig ledamöterna från denna kammare hafva afhjälpt en icke oväsentlig brist i den kungl. propositionen och anse sig hafva gjort det på ett nöjaktigt sätt.

Icke nog härmed, vi anse det rent af vara en risk för kommunen att söka gå en annan väg, utan den handledning, som genom öfverstyrelsens hjälp skulle vinnas, om mellanskolorna bildas på detta sätt. Om man nämligen ställer sig på Andrakammarledamöternas ståndpunkt och låter kommunens skolråd fritt utveckla den högre folkskolan såsom fyraårig enligt nu gällande bestämmelser utan att på något sätt låta läroverksstyrelsen ingripa härvidlag, är det mycket sannolikt, att, när kommunen senare komme till öfverstyrelsen och sade: nu hafva vi en fyraårig högre folkskola och anhålla att få denna förklarad för mellanskola, det lätt skulle visa sig, att det rådde sådana brister med afseende å lärarnas kompetens, med afseende å skolans utrustning och dylikt, att öfverstyrelsen icke kunde gifva detta bemyndigande, och icke kunde förklara den fyraåriga högre folkskolan för mellanskola. Man skulle i följd häraf mycket lätt kunna rikta förebräelser mot Riksdagen på den grund, att Riksdagen fattat ett beslut, som vore vilseledande. Vi reservanter från Första Kammaren hafva därför ansett, att det här är en viktig sak, att Riksdagen fattar beslut på det sätt, att öfverstyrelsens inspektion af mellanskolorna icke blir illusorisk. Kammarrens ledamöter torde nämligen lätt finna, att om en kommun, hvilken fått en högre folkskola färdigbildad med lärarna tillsatta på listtid och med lärare, som hade pensionsrätt i folkskolelärarnas pensionskassa, komme in med begäran att få denna högre folkskola förvandlad till mellanskola och då finge till svar: nej, ni har tillsatt lärare, som icke hafva vederbörlig kompetens, och dessutom har ni

satt in dessa lärare i sådana löne- och pensionsförhållanden, att de icke passa för mellanskola — så vore det mycket svårt. Det är klart, att kommunen då skulle känna sig synnerligen besviken, hvadan ändamålet med ett dylikt beslut icke skulle vara vunnet.

Herr talman, på grund häraf hemställer jag om afslag å utskottets förslag i denna punkt och anhåller att i stället få yrka bifall till den å sidan 111 upptagna reservationen.

Herr Bellinder: Herr talman! Med återtagande af mitt förra yrkande anhåller jag att få instämma i yrkandet i den reservation, som afgifvits af ledamöterna i utskottet från denna kammare, hvilket yrkande återfinnes på sidan 111 i utskottets betänkande och börjar sålunda:

»att, med bibehållande af det nu å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till högre folkskolor vid 32,000 kronor, besluta den ändring i därför gällande bestämmelser, att punkt 1 erhåller följande lydelse:»

Vidare instämmer jag i reservanternas yrkande med afseende å de första två momenten i punkt 1, hvarigenom närmare bestämmes karaktären af högre folkskola och det anslag, som därför beviljas. Däremot yrkar jag fortfarande, att tredje momentet af samma punkt må utgå, det moment, som lyder:

»Önskar kommun att högre folkskola utvecklas till kommunal mellanskola, må, sedan undervisningen anordnats i öfverensstämmelse med den för de kommunala mellanskolorna gällande undervisningsplanen och öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk pröfvat såväl lärarnas kompetens som skolornas utrustning, understöd tilldelas skolan af högst 1,200 kronor äfven för en tredje årsklass.»

Jag hemställer således om bifall till reservanternas yrkande i nu föredragna punkt af utskottets betänkande, med undantag af tredje momentet, som jag anhåller måtte strykas.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Då jag förut yttrat, att jag i allt väsentligt, blott med vissa undantag kunde acceptera, hvad utskottet föreslagit, vill jag nu vid denna punkt nämna, att jag egentligen icke önskade uttala mig om densamma, enär det här är fråga om någonting, som tillkommit på förslag af enskild motionär, något, som aldrig varit pröfvadt af Kungl Maj:t. Såsom reservanternas så synnerligt klart framhålla, är det väl mycket betänkligt att besluta en så vidtgående förändring, som här är ifrågasatt, utan att ärendet förut blifvit grundligt pröfvadt. Särskildt förefaller mig den betänkligheten vara mycket starkt talande i det hänseendet, att detta ju skulle innebära ett fullständigt frångående af hvad som förut varit angifvet såsom den högre folkskolans uppgift. Om denna skola nämligen får ombildas på sätt utskottet föreslagit, blir den faktiskt icke en högre folkskola, utan den blir en realskola.

Emellertid har jag nu blott velat tillkännagifva, att jag finner det betänkligt att antaga en sak, som icke blifvit grundligt pröfvad, men i öfrigt vill jag icke närmare uttala mig i frågan.

*Om stats-
understöd
till högre
folkskolor.
(Forts.)*

*Om stats-
understöd
till högre
folkskolor.*
(Forts.)

Herr Nyström, Johan Fredrik: Herr Bellinders yrkande vid denna punkt är baserat på förutsättningen, att förslaget om de kommunala mellanskolorna skulle af kammaren afslås, då vi komma till punkt IV. Då kammaren likväl varit med om första punkten af förevarande utlåtande, föreställer jag mig, att det icke är majoritetens mening att afslå förslaget om kommunala mellanskolor. Under sådana förhållanden kan jag icke annat än afstyrka herr Bellinders ändringsförslag i denna punkt.

Hvad herr statsrådets betänkligheter angår, är det, såsom man finner anfördt i vår reservation, nästan otänkbart, att en kommun skulle kunna upprätta en mellanskola, om den icke finge möjlighet att börja med den under form af högre folkskola och låta den fortgå i två år för att sedan öfvergå till mellanskola så småningom. Det förslag, som Kungl. Maj:t i detta stycke framställt under punkt A. 3, är icke synnerligen väl afvägdt och öfvervägdt, ehuru det kommer från Kungl. Maj:t. Det innebär nämligen, att en kommun skulle under 4—5 år på egen hand, utan någon hjälp, underhålla en kommunal mellanskola, innan den kunde få understöd af staten. Herrarna förstå, att detta är detsamma som att visserligen till namnet medgifva kommunen möjlighet att inrätta sådan skola, men att i sak göra det omöjligt eller i alla händelser lägga mycket stora hinder därför. Vill man här göra något i sak, vill man icke blott locka med utsikten, utan också möjliggöra förverkligandet af denna tanke, måste det ske på det viset, att den högre folkskolan under en eller annan form får möjlighet att blifva kommunal mellanskola. Jag anser, att fastän detta förslag icke utgått från Kungl. Maj:t, det är bättre grundadt och tager mera hänsyn till faktiska och praktiska förhållanden än Kungl. Maj:ts förslag i saken gör.

Jag yrkar bifall till reservanternas hemställdan oförändrad, beträffande såväl de första två momenten som till sista momentet af bestämmelserna under punkt 1, ty att afslå sista momentet är faktiskt detsamma som att afslå hela förslaget om kommunala mellanskolor, och jag ber att få referera till hvad jag i ett föregående anförande yttrat härom.

Herr Bellinder: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten därpå, att den omständigheten, att mitt yrkande i afseende å punkt I, att uttrycket »enskilda mellanskolor» borde ändras till »enskilda skolor» eller »enskilda läroverk» ej af kammaren godkändes, icke har inflytande på, huruvida man antager eller förkastar mitt yrkande vid punkt III. Hvad uttrycket »enskilda mellanskolor» beträffar, är det bara ett namn, ett skriftsätt, som ingenting har att i sak betyda. I afseende å benämningarna af skolorna råder det sannerligen en sådan förbistring, att det icke är lätt att komma till rätta med dem. Såsom herrarna finna, har Kungl. Maj:t en gruppering af skolorna, öfverstyrelsen en annan, utskottet en tredje o. s. v. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att den omständigheten, att uttrycket »mellanskolor» fick stå kvar i punkt I, i själfva verket icke inverkar på frågan, om kammaren skall antaga eller förkasta förslaget om kommunala mellanskolor.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels af herr *Wijkander*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr F. E. Pettersson m. fl. vid punkten afgifna reservation, dels ock af herr *Bellinder*, lika med herr *Wijkander* endast med den ändring, att sista stycket, som började med orden »Önskar kommun» och slutade med orden »tredje årsklass» uteslötes.

Om statsunderstöd till högre folkskolor. (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till hvad utskottet hemställt samt vidare jämligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr *Wijkanders* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till herr *Bellinders* yrkande i frågan, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition.

Den, som antager det förslag, som innefattas i den af herr F. E. Pettersson m. fl. vid punkten III af andra särskilda utskottets utlåtande n:o 4 afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, bifalles herr *Bellinders* yrkande i frågan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—94;

Nej—33.

Punkten IV.

Vid denna punkt hade reservationer aflämnats af

1:o) herr *C. H. von Mentzer*, som ansett att utskottets utlåtande i denna punkt bort hafva följande lydelse:

»Den reform af folkundervisningen i praktisk riktning, som för närvarande förberedes, finner utskottet vara synnerligen beaktansvärd. Med anledning häraf och då det med allt skäl kan befaras att, om ett större antal kommunala mellanskolor blefve upprättadt, innan reformen genomföres, tanken på inträde i dessa skolor skulle ställa sig i vägen för reformens utförande i verkligheten, får utskottet föreslå, att Kungl. Maj:ts förslag, i hvad det rör anslag till mellanskolor, som ägas af kommun, icke måtte vinna Riksdagens bifall i annan mån än att den enda nu statsunderstödda skolan af detta slag nämligen

Om statsunderstöd till kommunala mellanskolor.

Om stats-
understöd till
kommunala
mellanskolor.
(Forts.)

»borgarskolan» i Malmö må vara delaktig i anslaget till enskilda mellanskolor; samt

2:o herr *F. E. Pettersson*, friherre *O. H. A. Fleming*, herrar *L. A. Hedlund* och *J. F. Nyström*, grefve *F. T. C. von Rosen* samt herrar *E. A. G. A. Wijkander* och *E. A. Lindblad*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte besluta

IV. att å riksstatens åttonde hufvudtitel uppföra ett förslagsanslag under titel *kommunala mellanskolor* å 10,000 kronor att utgå i enlighet med nedan angifna bestämmelser:

1—10. Lika med utskottets förslag oförändradt.

11. De vid skolan anställda lärarinnorna skola, intill dess särskilda bestämmelser därom blifva utfärdade, aflönas enligt de för enskilda mellanskolor stadgade grunder, hvarjämte kommunen skall bidra till deras pensionering enligt de bestämmelser, som framdeles må varda utfärdade;

V. att i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i fråga om aflönings- och pensionsförmåner åt lärare och lärarinnor vid kommunala mellanskolor.

Herr von Mentzer: I den reservation, som jag tillåtit mig anföra vid denna punkt, har jag erinrat om den förut under diskussionen ett par gånger omnämnda reformen af folkskoleundervisningen i praktisk riktning, och jag har vid denna erinran syftat på det, som herr Säve vidrörde i sitt uttalande. Jag anser nämligen, att det är en god regel, som gör sig gällande, såvidt jag vet, nästan utan undantag vid all lagstiftning, att man icke vidtar lagstiftningsåtgärder på ett speciellt område d. v. s. en del af ett område, under det att utredning pågår rörande området i dess helhet. En sådan utredning pågår för närvarande beträffande folkskoleundervisningen i dess helhet. Därför anser jag, att en lagstiftning för det område af det hela hvarom här är fråga borde begränsas så, att den lagstiftningen icke framdeles visar sig lägga hinder i vägen för genomförande af det som man finner vara gagneligt, sedan fullständig utredning erhållits i fråga om det hela. Herr Nyström har häremot sagt, att då utredningen afser folkundervisningen i praktisk riktning, och denna mellanskola, som här är föreslagen, afser endast den teoretiska sidan, så har denna anmärkning enligt herr Nyströms mening intet vid denna punkt att göra. Men det torde väl vara tydligt för hvar och en, att om en del kommunala mellanskolor komma till stånd och utredningen sedan gifver vid handen att på de platser, där de kommunala mellanskolorna kommit till stånd, det borde hafva varit andra skolor, så stå de kommunala mellanskolorna i vägen för det, som man efter den fullständiga utredningen funnit vara det bästa.

I allmänhet torde man svara på min reservation, att det har icke någon fara med sig att här nu taga denna lilla del af området och lagstifta för det. Det är, såsom herr Juhlin uttryckte sig, icke någon fara för handen, ty det är endast 10,000 kronor, som det är fråga om

att anslå för ändamålet och det kan icke blifva mer än två mellanskolor, så att här kan icke uppstå någon fara i den riktning som jag säger. Men att det finnes fara, är dock bekräftadt däraf, att Riksdagen i sin skrifvelse i ämnet i fjol just utgick från den synpunkten, att det var farligt, och herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har både i den kungl. propositionen och i sitt anförande i dag bestyrkt, att denna syn på saken är förtjänt af ett synnerligt beaktande. I den kungl. propositionen har herr statsrådet erinrat om vissa omständigheter, som skulle göra, att det vore mindre fara å färde i det hänseende, som jag tagit mig friheten påpeka. Han har sålunda framhållit den betydelsefulla och redan af mig förut berörda omständigheten, att det skulle vara fråga om endast ett litet anslag för tillfället. Ja! I Kungl. Maj:ts proposition var det fråga om ett litet anslag, ty där var det fråga om ett fixerat anslag. Medlen skulle enligt propositionen utanordnas såsom reservationsanslag, och då kunde det icke blifva fråga om mer än ett eller annat tiotusental kronor. I utskottets förslag är däremot den högst väsentliga förändringen vidtagen att där föreslås icke reservationsanslag. Där föreslås visserligen den jämförelsevis obetydliga summan af 10,000 kronor, men där föreslås tillika, att denna summa skall fastställas såsom förslagsanslag och den kan således öferskridas huru mycket som helst. Att detta är en farlig sida af saken har herr Juhlin själf bestyrkt, då han förutsatte, att det kunde komma en period, då det kunde blifva ett öfverskott på mellanskolor. Men sedan, då det väl går tillbaka, kommer det att visa sig, att man föranledt kommunerna en onödig utgift, och i hvarje fall som helst är, som sagdt, den säkerhetsventil borta, som man härutinnan haft mot framkomsten af för många mellanskolor.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har vidare i den kungl. propositionen framhållit, att i den kungl. propositionen var vid anslaget fäst det villkoret, att på den ort, där skolan skulle upprättas, måste finnas folkskola anordnad enligt gällande normalplantyp Litt. A. Den bestämmelsen gjorde, att sådana mellanskolor, som här äro ifrågasatta, kunde upprättas endast inom ett jämförelsevis litet antal kommuner inom riket. Nu är, som herrarna veta, det stadgandet öfvergifvet, och i stället är det lämnadt öppet tillfälle att sådana skolor kunna sättas i gång öfverallt, där inom riket kommunen, eller det kanske kan sägas kommunerna — ty den möjligheten är väl icke utesluten, att en kommun ställer sig såsom sökande med bidrag från närliggande kommun — där kommunerna känna sig föranlättna att vilja hafva en sådan här skola. Den säkerhet Kungl. Maj:t genom denna bestämmelse velat bereda mot inrättandet af allt för många mellanskolor är ock borttagen enligt utskottets föreliggande förslag.

Vidare har herr statsrådet föreslagit, att ingen skola skulle komma i åtnjutande af understöd från ifrågavarande anslag med mindre den omfattade minst tre årsklasser utöfver den egentliga folkskolan och den i dessa klasser under de senaste tre åren haft i medeltal sammanlagdt minst 18 lärjungar. Det är klart, att denna bestämmelse skulle verka återhållande i fråga om bildandet af nya mellanskolor, men äfven den bestämmelsen är borttagen.

Om statsunderstöd till kommunala mellanskolor.
(Forts.)

*Om stats-
understöd till
kommunala
mellanskolor.*

(Forts.)

Nu har jag i min reservation emellertid icke motsatt mig anslag till enskilda mellanskolor och icke heller velat undertrycka den nybildade borgarskolan i Malmö. Jag har härmed velat gifva tillkänna, att jag icke velat motsätta mig bildandet af mellanskolor. Men jag vill icke, att några andra nya mellanskolor tills vidare skola bildas än de sistnämnda. Innan flera nya mellanskolor skola komma till stånd, har jag ansett nödigt, att en utredning af mera ingående beskaffenhet än den här föreliggande måtte äga rum. Genom den utredningen kunde, som jag framhållit i min reservation, man få en öfverblick öfver hela folkbildningsväsendet på en gång och därvid kunde de anspråk blifva fullt tillgodsedda, som framställas för folkbildningsväsendets anordnande i praktisk riktning. Finge man afbida denna utredning, kunde man äfven få hvad som hittills saknats, men som väl ändå har sitt värde, nämligen att representanterna för den högre bildningen komme i tillfälle att officiellt uttala sig i saken. Äfven om man skulle, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har sagt, anse det vara omöjligt att åstadkomma en utredning om huru många skolor som kunde väntas blifva upprättade, så är det väl icke alldeles omöjligt att åstadkomma en utredning, huru stort det ungefärliga behofvet af nya realskolestudenter är; och, sedan man fått någon upplysning härom, så kunde man väl i någon mån fatta huru många skolor, som lämpligen borde inrättas och därefter rätta lagstiftningen, så att man icke finge skolor till öfverflöd.

Nu säges det härom, att uppskof i hvarje fall som helst är farligt, ty det har sina stora risker. Man skulle riskera, att lärarinnornas aflöning icke blefve förbättrad, riskera att möjligen mellanskolorna framdeles icke blefve fyraåriga och icke komme under läroverksöfverstyrelsens kontroll. Hvad den första risken angår, undrar jag, om icke lärarinnornas anspråk i detta fall äro så berättigade, att dessa anspråk icke i längden gå att stå emot.

Beträffande de båda andra skälen mot uppskof, att mellanskolorna icke skulle blifva fyraåriga och icke komma under öfverstyrelsen, tror jag att faran däraf är jämförelsevis liten, ty man har ju enats åtminstone inom utskottet därom, att man vill hålla de kommunala mellanskolorna fullkomligt likvärdiga med andra realskolor.

Med mitt uppskof har jag visst icke afsett att skjuta upp ärendet till skada för själfva saken. Jag tror i stället, att saken skulle vinna på ett uppskof. Jag håller icke för omöjligt att de, som nu ifra som mest och kanske mest eldas för dessa kommunala mellanskolor, skola efter en utredning och efterhand komma till insikt, huruledes de kommunala mellanskolorna just för dem och deras bästa som de vilja befrämja äro vanskliga och farliga, om de blifva för många. Jag syftar härvid på det öfverskott af realskolestudenter, som lätteligen kan uppstå, i fall man får för många realskolor, och olyckan af detta öfverskott, som herr Säve nyss har framhållit.

Jag har med min motion afsett att få till stånd ett uttalande, hvarigenom det gäfves tillkänna, att Riksdagen icke är någon motståndare till bildandet af mellanskolor och icke heller ringaktar eller bortser från den betydelse det har, så väl att barn från olika samhällsklasser erhålla gemensam uppfostran, som ock att enhvar inom staten,

så långt möjligt är, har tillfälle att få den utveckling, som bäst lämpar sig för hans anlag, men att Riksdagen icke vill eller kan medgifva en sådan utveckling af dessa skolor, att de få ett skadligt inflytande på hela landets undervisningsväsende, för att icke säga bildningsnivå, eller att de skola framalstra ett sådant öfverskott af realskolestudenter, som kan tjäna till att rekrytera det missnöjda proletariatet inom staten. Af nu anförda skäl, ber jag att få yrka bifall till min reservation.

*Om stats-
understöd till
kommunala
mellanskolor.
(Forts.)*

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före klockan 2 e. m. utfärdats till det nu pågående sammanträdet fortsättande klockan 7 på aftonen.

Herr Juhlin: Herr talman! Mina herrar! Såvidt jag kan se, finns det en lucka i första stycket af första momentet i de föreslagna bestämmelserna. Det står där, att »af anslaget till kommunala mellanskolor må understöd kunna utgå» etc. Men det finnes icke på något ställe någon definition af hvad som menas med kommunala mellanskolor. Man borde väl ändå uttala målet för dessa skolor i Riksdagens beslut. På grund däraf ber jag att få föreslå den ändring i första stycket, att det får följande lydelse: »Af anslaget till kommunala mellanskolor må understöd kunna utgå till af kommun upprättade och underhållna skolor, hvilka afse att bibringa den allmänna medborgerliga bildning, som realskolan har att meddela, och hvilka utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan samt i afseende» etc.

Jag skulle ock vilja göra en ändring i andra stycket. Jag har nämligen väckt motion om, att mellanskola må kunna erhålla understöd, endast om allmänt läroverk icke finnes å orten. Som bekant går genom hela vårt land en strömning, att vi skola försöka anordna vårt folkbildningsväsen i mera praktisk riktning. Det förslag som utskottet framlagt pekar dock åt annat håll; det pekar på att vi öfverallt borde upprätta kommunala mellanskolor. Då utskottet emellertid icke upptagit min motion, gör jag icke något yrkande, men jag vill hafva till protokollet antecknad, att förslaget strider emot den allmänna åsikten i hela vårt land.

Herr Wijkander: Den förste talaren vände sig emot själfva förslaget ur principiell synpunkt. Jag tror icke, att jag behöfver upptaga hans skäl vidare till bemötande, då de under den gångna diskussionen flere gånger blifvit bemötta och då kammaren genom det beslut den fattat i föregående punkt måste anses hafva gifvit sitt samtycke till att mellanskolor af ifrågavarande typ skola upprättas och det i stor skala.

Inom utskottet har, kan jag säga, båda kamrarnas ledamöter varit af så godt som enstämmig mening, huru dessa mellanskolor skola organiseras. Mellan reservanternas från denna kammare och utskottets mening finnes blott i sak en väsentlig skillnad, som jag tillät mig framhålla vid förra punkten, och det var, att i ena fallet skulle den högre folkskolan kunna utvecklas fullkomligt själfständigt, och först när den vore färdig förvandlas till mellanskola, och därmed skulle faktiskt hela anordningen af mellanskolor komma att ligga i händerna

*Om stats-
understöd till
kommunala
mellanskolor.*

(Forts.)

på de skolråd och folkskollärare, som inom de olika kommunerna tagit frågan under sin omvårdnad. Uti det andra fallet hölls mycket skarpt på, att redan på ett tidigt stadium af mellanskolors bildande öfverstyrelsen skulle kunna ingripa och göra sina fordringar gällande. Nu framträder denna motsatts skarpt just i det moment, vi här hafva, och i elfte punkten är från Andra Kammarens sida formuleradt, hur man där tänkt sig saken. Det uttalas där alldeles bestämdt, att man anser, att tillsvidare skulle gälla samma kompetensfordringar, aflönings- och pensionsförhållanden som för högre folkskolor. Från Första Kammarens ledamöters sida är det lika tydligt uttaladt, att detta enligt deras mening är en felaktig ståndpunkt; det fordras annan kompetens och högre kompetens för lärare och lärarinnor vid mellanskolor, än som gäller vid högre folkskolor. Det är vidare klart, att aflönings- och pensionsförhållandena måste i väsentlig mån här modifieras. Därför hafva reservanterna från denna kammare framhållit, att något bestämdt beslut i den vägen icke bör utan utredning af Riksdagen fattas utom på den enstaka punkt, där en verklig utredning finnes, nämligen med afseende å lärarinnorna, ty där kunde Riksdagen tillsvidare acceptera Kungl. Maj:ts förslag, men däremot för lärarne skulle frågan ännu så länge hållas sväfvande. I öfverensstämmelse härmed hafva och reservanterna tillagt en femte punkt, att Riksdagen ville »i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i fråga om aflönings- och pensionsförmåner åt lärare och lärarinnor vid kommunala mellanskolor».

Reservanterna från denna kammare hafva således ansett sig i detta afseende böra taga fullkomligt afstånd från hvad som från Andra Kammarens ledamöter yrkats. Vi hafva ansett, att man icke får likställa mellanskolorna med högre folkskolor, utan att man skall snarare då tänka på, att de äro jämförliga med realskolor, på samma gång som vi medgifvit, att man icke lämpligen kan skärpa fordringarna så långt som för realskolan, då det i en del kommuner kanske blefve omöjligt att realisera dessa fordringar.

Jag yrkar bifall till det af reservanterna på sidan 115 framställda yrkandet under såväl fjärde som femte punkten, då dessa motsvara utskottets hemställan under punkt IV.

Med afseende å hvad den siste ärade talaren framhållit, att det icke finnes någon definition på kommunal mellanskola i klämman, tror jag icke, att den anmärkningen har någon vidare stor betydelse. I allmänhet är det rätt vanskligt att framställa definitioner på skolor i klämman, men den som läst den kungl. propositionen och utskottets betänkande tror jag icke tar miste på hvad som menas därmed. Emellertid vill jag icke uttala, att man icke kan skjuta in den föreslagna definitionen, men jag har icke anledning att yrka bifall därtill.

Herr Bellinder: Herr talman! Mina herrar! Till hvad förut yttrats vill jag blott tillägga några få ord, innan kammaren går att fatta beslut med afseende å den nu föreliggande fjärde punkten. Jag tillåter mig då fästa kammarens uppmärksamhet på hvad redan några föregående talare vidrört, nämligen att frågan om folkskolans omorganisation just nu står på dagordningen och att det är möjligt att vi om ett fåtal

är hafva en folkskola, som mer eller mindre förändrar den nuvarande i riktning att få en bättre förberedelse för de yrken, som de flesta af folkskolans lärjungar tänka att ingå i, och det är icke osannolikt, att denna folkskola kommer att visa sig olämplig som bottenskola, på samma gång den kanske kommer att i högre grad än den nuvarande fylla sitt egentliga ändamål. Det är således icke otroligt, att redan innan den föreslagna mellanskolans organisation är genomförd, själfva grunden för densamma är väsentligen rubbad. Under sådana förhållanden tillåter jag mig — äfven om det kommer att inträffa, såsom några talare sagt, att vi förr eller senare måste få en mellanskola — hemställa, att vi för närvarande afslå den föreliggande punkten, då jag anser, att tiden icke nu är inne att börja experimentera med de s. k. mellanskolorna.

Herr talman! Jag yrkar alltså afslag å fjärde punkten.

Herr vice talmannen: Jag skall be att få yrka bifall till reservanternas förslag i fjärde och femte punkterna och likaledes yrkar jag bifall till den af herr Juhlin föreslagna förändringen att inskjuta de af honom nämnda orden. De hafva sin betydelse, när Kungl. Maj:t eventuellt kommer att utfärda en författning om dessa skolor. Då bör där stå något om arten af dem. Ty i författningssamlingen har man icke utskottets motivering, som gifver upplysning om dem. Jag yrkar således bifall till reservanternas förslag med det tillägg, som herr Juhlin påyrkat.

Jag skall också be att få yrka bifall till hvad herr von Mentzer här har föreslagit i fråga om motiveringen. Jag skall icke inlåta mig på något yttrande i saken för öfrigt, men då nu Andra Kammaren har tagit Andrakammarreservanternas reservation, så anser jag, att Första Kammaren bör taga herr von Mentzers reservation, för att vid en eventuell sammanjämkning utskottets förslag må kunna godkännas. Jag ber därför att i afseende å inspektionsfrågan få yrka bifall till hvad herr von Mentzer förordat.

Grefve von Rosen: Under åberopande af hvad jag förut under denna öfverläggning yttrat i fråga om skolornas inspektion ber jag att få yrka bifall till utskottets motivering.

Herr Pettersson, Fredrik: I afseende på den af herr von Mentzer föreslagna formuleringen af motiveringen, hvilken utaf herr vice talmannen har blifvit understödd, ber jag att i alla delar få med dem instämma. I öfrigt ber jag att i afseende å denna punkt få yrka bifall till reservanternas förslag sådant det här föreligger.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talman yttrade, att i afseende på förevarande punkt förekommit följande yrkanden: 1:o) af herr *Pettersson, Fredrik*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid punkten afgifna reservation; 2:o) af herr *Juhlin*, att detta förslag skulle antagas med den ändring, att början af mom. 1 skulle lyda sålunda:

Första Kammarens Prot. 1909. N:o 42.

»Af anslaget till kommunala mellanskolor må understöd kunna utgå till af kommun upprättade och underhållna skolor, hvilka afse att bibringa den allmänna medborgerliga bildning, som realskolorna hafva att meddela, och hvilka utgöra öfverbyggnader — — —»;

3:o) af herr *von Mentzer*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom vid punkten IV afgifna reservation; och 4:o) att utskottets hemställan skulle afslås.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet hemställt samt vidare jämlikt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr *Juhlin*s yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr talmannen upptog härefter frågan om lydelsen af den del af motiveringen, beträffande hvilken under öfverläggningen förekommit meningsskiljaktighet, och yttrade, att i afseende därpå yrkats, dels af herr *von Mentzer*, att kammaren skulle antaga det förslag till lydelse, som intagits i den af honom därom afgifna, å sid. 107 i det tryckta utlåtandet förekommande reservation, dels ock, af herr *von Möller*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den af herr *F. Berg*, m. fl. härom aflämnade reservation, som intagits å sid. 106—107 i det tryckta utlåtandet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets förslag samt vidare i enlighet med berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr *von Mentzer*s yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 8 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 164, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.

I en den 19 mars 1909 till Riksdagen aflåten proposition, n:r 130, hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

för anläggning af en ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med styrelsens för Trollhätte kanal- och vattenverk i statsrådsprotokollet omförmälda förslag, anvisa ett belopp af 22,800,000 kronor samt

bemyndiga riksgäldskontoret att af dessa medel på rekvisition tillhandahålla Kungl. Maj:t under år 1909 1,000,000 kronor och under år 1910 3,000,000 kronor.

Med anledning af denna Kungl. Maj:ts proposition hade herr *G. Strömberg* i en inom Andra Kammaren väckt motion n:r 227 hemställt, att Riksdagen, därest den bifölle propositionen, äfven måtte taga hänsyn till de husägare i Trollhättan, som till följd af ett dylikt beslut

måste lämna sina på statens mark uppförda boningshus, samt tillerkänna dem, oafsedt den inskränkande bestämmelsen i arrendekontrakten, full ersättning för husens värde efter värdering jämlikt lagen om skiljemän den 28 oktober 1887.

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.

(Forts.)

Utskottet hade i detta utlåtande på anförda grunder hemställt

a) att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas, och

b) att herr Strömbergs i ämnet väckta motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits dels af herr *E. A. G. A. Wijkander*, dels ock af herrar grefve *A. F. Wachtmeister*, friherre *C. H. Falkenberg*, friherre *J. T. Gripenstedt*, grefve *C. O. Taube*, friherre *J. G. Beck-Fris*, *J. G. Richert*, *K. Starbäck*, *J. Ström*, *C. H. Wallentin* och *A. C. J. Christiernson*, hvilka ansett, att utskottet bort göra följande hemställan:

»a) att Riksdagen, under villkor *dels* att Göteborgs stad åtager sig att bekosta anläggning af farled i Göta älf nedanför Bohusbanans bro till sådant djup, att fartyg med 4 meters djupgående obehindradt kunna vid lågvatten där framgå, *dels ock* att kommuner eller enskilda förbinda sig att bestrida kostnaderna för de åtgärder, som behöfva vidtagas för att fartyg med nämnda djupgående skola kunna ingå till och angöra hamnar vid Karlstad, Kristinehamn, Otterbäcken och Åmål, må för anläggning af en ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med styrelsens för Trollhätte kanal- och vattenverk i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 19 mars 1909 omförmälda förslag, bevilja ett belopp af 22,800,000 kronor samt bemyndiga riksgäldskontoret att af dessa medel på rekvisition tillhandahålla Kungl. Maj:t under år 1909 1,000,000 kronor och under år 1910 3,000,000 kronor; och

b) att Riksdagen i anledning af herr Strömbergs omförmälda motion må medgifva, att till innehafvare af sådan arrenderad tomt inom Trollhättans till stadsplan utlagda område, som i följd af anläggningen af ofvannämnda nya farled måste afträdas till kronan, må, utan hinder af bestämmelserna i arrendekontrakten, från förenämnda anslag utbetalas ersättning för å tomten nu befintliga åbyggnader med det belopp, hvartill efter värdering enligt lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 byggnader af enahanda slag anses kunna uppföras, dock med afdrag för den värdeminskning ifrågavarande byggnader kunna anses hafva undergått i jämförelse med nya sådana.»

Punkten a).

Herr statsrådet grefve Hamilton: Jag skall be att få yttra några ord med anledning af det afslagsyrkande, som af statsutskottet framställts gentemot denna kungl. proposition. Men innan jag upptager de skäl, som statsutskottet här har anført för sin hemställan, skall jag tillåta mig att kasta en överblick öfver det nu föreliggande förslaget innebörd. Jag skall därvid försöka fatta mig så kort som möjligt.

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.*

(Forts.)

Den nuvarande trollhättekanalen fullbordades år 1845. Redan kort tid efter det att de nya slussarne där blifvit fullbordade fann man, att kanalens dimensioner voro otillräckliga. Att detta oaktadt intet nämnvärdt hittills vidtagits för att förbättra denna så viktiga farled har nog berott på många samverkande orsaker, men ytterst och i väsentligaste mån har det säkerligen varit beroende därpå, att under de följande årtiondena var det en annan kommunikationsfråga, som uteslutande lade beslag på nationens intresse, nämligen frågan om införandet af järnvägar i vårt land och järnvägsnätets fortsatta utveckling. Det är för öfrigt alldeles samma företeelse, som möter oss under denna tid annorstädes. Med järnvägarnes uppkomst tog man utan vidare för gifvet, att de skulle absorbera så godt som hela inlandstrafiken. Det var först mot slutet af förra århundradet, som man fick blicken öppen för de länge förbisedda vattenvägarnes betydelse, i det att man kom underfund med, att kanaler, då det gällde transport af massgods på längre afstånd, vore i fråga om transportkostnaderna järnvägarne betydligt öfverlägsna på grund af det mindre behovet af dragkraft, transportmedlens mindre vikt i förhållande till lasten, den mindre kostnaden för den rörliga materielen och det mindre behovet af personal. På grund här af har under senare tiden i utlandet, och detta icke blott i de stora kulturlanden utan äfven i många mindre framåtsträfvande stater, kanalfrågorna blifvit en af dagens brännande frågor. Gamla kanaler ombyggas. Nya kanaler planläggas och anläggas oafbrutet. Och man anser det vara öfverensstämmande med god omtanke om framtiden att på dessa arbeten nedlägga summor, som enligt våra begrepp måste betecknas såsom enorma. Till äfventyrs skulle någon härvidlag vilja invända, att detta dock icke kan vara något föredöme för oss med våra långa och stränga vintrar. Men i själfva verket är skillnaden mellan vårt land och utlandet i fråga om den tid, då de inre farlederna äro oftrafikabla till följd af is, långt mindre, än man i allmänhet föreställer sig, och denna skillnad utjämnas ytterligare däraf, att på grund af åtskilliga andra förhållanden hos oss industrien aldrig kan arbeta med samma intensitet under vintermånaderna som under öfriga delar af året. Seglationen på Trollhätte kanal har i genomsnitt icke kunnat fortgå mer än omkring 250 dagar om året. Men hvad detta likväl betydt och betyder för de nejder, som kunna begagna sig af denna kommunikationsled, framgår af det faktum, att i trots af denna kanals ringa djup och ganska ofullkomliga trafikförmåga framforslas likväl på den en godsmängd, som uppgår till icke mindre än $\frac{1}{8}$ af statsbanornas hela godsmängd.

Jag sade nyss, att kanalerna och vattenvägarne särskildt vid transport på längre afstånd af tyngre massgods, af skrymmande och tyngre råvaror hafva sin betydelse, denna transport, som icke minst för jordbruket i våra dagar fått så stor betydelse i det mellanfolkliga varuutbytet. Därmed har jag också angifvit, både hvarför Trollhätte kanal med det snaraste måste ombyggas, och det mål, hvartill man vid denna ombyggnad måste syfta. Det är vidsträckta nejder i vårt land, som äro mer eller mindre direkt intresserade i Trollhätte kanal. Dess uppland kan sägas sträcka sig genom västra Sverige från Kattegat ända upp till Härjedalen, och i dessa nejder produceras i ständigt växande

myckenhet just sådana varor för utlandets behof, som det är fördelaktigt att kunna frakta sjöledes, liksom till dessa nejder i ständigt växande myckenhet från utlandet måste föras varor af likartad beskaffenhet. Men under det att sålunda produktionen och konsumtionen stegras ganska hastigt och ganska betydligt, kan faktiskt icke någon större myckenhet än hittills af det gods, som behöfver utföras eller hit införas, längre framföras på Trollhätte kanal, i ty att gränsen för dess trafikförmåga nu i det närmaste är uppnådd. Det torde vara obestriddt. Redan sedan lång tid tillbaka hafva trafikanterna på kanalen framställt klagomål öfver trängseln vid slussarne, som åsamkar dem förluster och som hotar att öfvergå till rent af stockning i sjöfarten. Visserligen hafva under senare tider åtskilliga åtgärder vidtagits, hvarigenom trafiken lättats, men några ytterligare åtgärder i den vägen torde näppeligen stå till buds, och i trots af åtgärderna är det faktiskt, att tidvis är kanalen så blockerad, att fartyg måste vänta dygn för att komma fram. Alla sakkunniga hafva också varit ense därom, att kanalen icke kan i någon nämnvärd mån svälja mera gods, än hvad den för närvarande gör. Så väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, så vattenfallsstyrelsen med öfverste Hansen, så professor Richert och likaledes kanalcommissionen. Skall Trollhätte kanal kunna tillgodose den industriella utvecklingen, måste den därför obestriddigen med det snaraste ombyggas. Och därvid måste man naturligtvis tillse, att icke blott mera gods kan föras fram på kanalen, utan också att detta framförande kan ske med lägsta möjliga kostnad. Å andra sidan gäller det att tillse, att detta stora företag icke göres mera omfattande och mera kostsamt, än hvad de nuvarande förhållandena och en klok omtanke för framtiden kräfva. Och det är just detta, mina herrar, *just detta*, som det nu framlagda förslaget söker förverkliga. Genom detsamma skulle kanalens trafikförmåga nära nog tredubblas, och fartyg, som trafikera icke blott Östersjön och Nordsjön utan som kunna utsträcka sin trafik till Frankrikes atlantterhamnar, skulle direkt kunna föra laster från och till Vänerns hamnar, sålunda tillförande industrien i hjärtat af Sverige i väsentlig mån samma fördelar, som om dessa orter med deras rika utvecklingsmöjligheter vore belägna invid hafvet.

I mitt anförande till statsrådsprotokollet har jag sökt att i någon mån klargöra, hvad detta betyder med afseende på fraktkostnaderna. För närvarande kan Trollhätte kanal icke trafikeras af fartyg med större dräktighet än 300 ton. Med en ombyggnad för 4 meter djupgående fartyg af kanalen skulle densamma kunna befaras af ända upp till 1,300 tons fartyg, hvilket innebär, att driftkostnaden t. ex. vid en resa från Kristinehamn till Göteborg skulle kunna reduceras med 24 procent, hvartill kommer den ganska afsevärda kostnadsbesparing, för att icke nämna tidsvinsten, som uppstår, genom att man undviker omlastning i Göteborg. Enligt förslaget skulle, såsom herrarne hafva sig bekant, slussarne utbyggas för 5 meters fartyg, så att, när behofvet kräfver det, hela kanalen utan vidare kostnad skulle kunna apteras för fartyg, som kunna lasta ända till 2,400 ton och som då kunna utsträcka den direkta fraktfarten från Vänerns hamnar till Medelhafvet.

Den beräknade byggnadskostnaden är 22,800,000 kronor, som skulle vara afsedd att fördelas så, att kanalen skulle vara färdigbyggd år

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.*

(Forts.)

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.*
(Forts.)

1915. Det är ju gifvet, att ett förslag af sådan räckvidd skall mottagas med en viss betänksamhet af dem, som bära ansvaret för det afgörande beslutet, och den omständighet, att det resultat, hvartill man nu kommit, i själfva verket är slutet på många och långa strider, bittra tvister mellan olika intressen och att Kungl. Maj:ts förslag är slutpunkten af 13 års vidlyftiga undersökningar och arbeten, det hindrar naturligtvis icke, att det törhända skall förefalla en och annan af kammarens ledamöter, som om det kommit dem väl hastigt uppå och som om de på grund däraf skulle hafva en viss fallenhet att skjuta frågan ifrån sig. Men äfven de af eder, mina herrar, som hysa den uppfattningen, tror jag icke förtänka mig, att jag tillrådt Kungl. Maj:t att redan nu lägga fram för Riksdagen detta förslag. Ty för Riksdagens afgörande mognar förvisso icke ett förslag genom att i årtal gömmas i kansliets byrålådor utan endast genom diskussion i Riksdagens utskott och plena. Törhända kan däremot en och annan af eder finna mig vara väl sangvinisk, då jag säger, att jag framlagt förslaget i den tämligen vissa förhoppningen, att det skall godkännas af den nuvarande Riksdagen, och att jag fortfarande vägar omfatta den förhoppningen.

Jag är utskottet synnerligen tacksam för den mycket välvilliga behandling utskottet egnat förslaget, om hvilket utskottet säger, att beaktansvärda skäl kunna anföras för detsamma, och mot hvars tekniska detaljer utskottet icke haft någon anmärkning att göra. I själfva verket torde det icke vara förmätet af mig att påstå, att det sätt, hvarpå utskottet behandlat detta förslag, till fullo bestyrkt riktigheten af mitt omdöme, att här gäller det en stor och viktig fråga, som snarligen bör genomföras. Utskottet har emellertid detta oakadt afstyrkt förslaget. Förmämsta anledningen härtill angifver utskottet vara, att utskottet hyst tvekan angående tillförlitligheten af de verkställda trafikberäkningarne. Jag tror mig emellertid, mina herrar, kunna påvisa, att dessa beräkningar skett med mycket stor försiktighet.

Beräkningarna utgå ifrån det antagandet, att trafiken skall fördubblas under loppet af 20 år och sålunda under 40 år fyrdubblas. Ser man på utvecklingen under 1800-talet, så visar sig just, att gods-
trafiken fördubblats i medeltal hvar 20:de år, och tager man i betraktande förhållandena under de senaste årtiondena, så konstaterar man alldeles samma proportion. Sålunda växte trafiken mellan 1880 och 1900 från omkring 550,000 ton till omkring 1,100,000 ton. Och under den senaste 20-årsperioden 1887 till 1907 kan iakttagas en stegring från 600,000 ton till öfver 1,200,000 ton. Jag vill tillägga, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sitt förslag af år 1892 antagit en framtida fördubbling under kortare tid än 20 år, och Laurell ansåg sig i sitt förslag kunna räkna med ännu gynnsammare siffror. Nu har man i kalkylerna utgått ifrån, att den blifvande trafikén icke kommer att växa i kraftigare proportion än hittills. Man har blott utgått ifrån, att den skall växa i samma proportion, som den gjort under lång tid. Man har icke tagit hänsyn till den särskilda trafikstegring, som enligt alla erfarenheter plägar inträda på en äldre farled efter genomförandet af sådana förbättringar, som kunna medföra väsentlig lindring i fraktkostnaderna, nämligen fördjupningen af kanalen, så att den kan befaras af större fartyg. Erfarenheten från utlandet lär ju i väsentlig mån,

att denna särskilda ökning är så betydlig, att man kan säga, att kalkylerna alltid öfverträffats af verkligheten.

Jag har förut nämnt, att den industriella utvecklingen inom det uppland, till hvilket kanalen är hänvisad, är betydlig och i stark tillväxt. Jag ber att få anföra några få siffror, hvilka enligt mitt förmenande på det mest eklatanta sätt bestyrka riktigheten af detta mitt uttalande. Tillverkningsvärdet vid fabrikerna under 10-årsperioden 1897—1907 utgjorde i Värmlands län år 1897 25,300,000 kronor och hade år 1907 växt till 57,800,000 kronor. Således en ökning på 10 år af 130 procent. Samma värde hade i Kopparbergs län stigit under denna tid från 18,900,000 till cirka 41,300,000 kronor, sålunda en ökning af 120 procent, i Örebro län från 11,000,000 till 35,400,000 kronor, sålunda en ökning på 10 år af 220 procent, i Västmanlands läns landsbygd från 6,700,000 kronor till 14,400,000 kronor, sålunda en ökning af 115 procent, i Älfsborgs läns landsbygd från 26,300,000 kronor till 48,000,000 kronor, sålunda en ökning af 80 procent, och i Skaraborgs län från 8,500,000 kronor till 12,200,000 kronor, sålunda en ökning af 40 procent. Tillverkningen har sålunda på 10 år mycket mera än fördubblats. Jag skall be att i samma syfte få nämna, att under det den totala godstrafiken från Vänerhamnarne, Karlstad, Kristinehamn, Otterbäcken, Vänersborg, Lidköping och Åmål år 1897 uppgick till blott 437,349 ton, motsvarande siffror för år 1907 stigit till 987,971 ton. En ökning under denna tid sålunda af öfver 100 procent. Slutligen ber jag att beträffande trafikökningen på kanaler i allmänhet få anföra ett par siffror från utlandet. Under sista 20-årsperioden, för hvilken jag lyckats få officiella siffror, har trafiken tredubblats på Plauer-kanalen och Main-kanalen samt sjudubblats på Oder-Spree-kanalen, och, såsom jag nämnt, har man där gång på gång gjort den erfarenheten, att om man förbättrar en kanal, öfverträffar ökningen de gjorda kalkylerna, som den flydda tiden kunde gifva underlag för. Med alla dessa *fakta* för ögonen kan jag icke finna annat, än att trafikberäkningen uppgjorts med tillämpning af sunda metoder och utan hvarje öfverdrift.

Utskottet vill emellertid, att ännu tillförlitligare trafikberäkningar skola göras. Men jag vågar fråga: hur vill utskottet, att en sådan beräkning skall kunna ske? Det sätt, som man tillämpat, är det säkraste, man hittills känner. Man bedömer framtiden efter den gångna tidens erfarenhet och man har icke dragit några växlar på det osäkra, då man, såsom jag flera gånger framhållit, icke medräknat den trafikstegring, som förbättringar af en kommunikationsled med all sannolikhet kommer att medföra. Vid räntabilitetskalkylerna har antagits vidare, att de nuvarande kanalafgifterna skulle bibehållas oförändrade. Räntefoten har beräknats till 3.6 procent, underhållskostnader, onera, driftkostnader och amorteringen till maximum 1,5 procent på anläggningkapitalet, en siffra, som kan anses säker med hänsyn till erfarenhetens vittnesbörd. Om dessa antagna beräkningar äro riktiga, skulle hela anläggningskostnaden inclusive räntor under byggnadstiden kunna amorteras på 40 år. Om det mot förmodan, trots den försiktighet man iakttagit, visat sig vara sangviniskt, lär väl detta icke kunna för-

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.
(Forts.)*

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänernsborg
och Göteborg.*

(Forts.)

anleda till annat, än att man får räkna med en något längre amorteringstid.

Utskottet har äfven haft en annan brist i utredningen att anmärka i det utskottet anmärkt, att det icke finnes någon garanti för, att Göta älf nedanför Bohusbanans bro blir uppmuddrad till nödigt djupt, och likaledes har utskottet ansett, att det är icke klart beträffande för hållandena vid Vänerns hamnar. Jag för min del anser, att någon garanti här icke behöfves. Ty i fråga om Vänerns hamnar är jag viss om, att saken skall ordna sig själf på grund af konkurrensens makt. Men i alla händelser hafva ju reservanterna uppställt såsom villkor något, som gör att man här icke vidare behöfver tala om den saken. Ty med antagande af reservanternas villkor behöfver man icke alls hysa några betänkligheter, såsom utskottet i detta fall gjort. Jag kan icke säga annat än, att jag för min del tycker, att reservanterna gått väl strängt tillväga. Om Kristinehamn och Åmål hafva sådana hamnar, att dessa städer annars vore berättigade att få anslag af staten, därför att de behöfva upprensa sina hamnar, så vet jag ingen anledning att utestänga dem därifrån, därför att man skall bygga om Trollhätte kanal. Det synes mig för öfrigt litet underligt, att ett så stort och för hela landet viktigt företags tillkomst skall göras beroende af majoriteten inom stadsfullmäktige i Åmål. Emellertid är det väl obestriddt, att med antagande af reservanternas förslag kan icke den invändning uppställas, som utskottet gjort.

Jag kan icke finna, att de skäl, som utskottet anfört, verkligen kunna vara skäl för afslag. Sådana skäl kunna alltid uppställas, om man vill, mot hvilka beräkningar som helst och mot hvilket förslag som helst. Och jag undrar också, om jag mycket mistager mig, då jag vågar tro, att bakom de utsagda skälen ligger ett annat, som icke uttalats och som dock varit i väsentlig mån det bestämmande. Åtminstone har det vid privata samtal med åtskilliga af utskottets ärade ledamöter blifvit antydt, att det skälet hos dem stått i mycket hög kurs. Jag menar hänsynen till det statsfinansiella läget, sparsamhets-synpunkten. Mina herrar, jag försäkrar, att ingen kan i allmänhet mera behjerta den synpunktens berättigande än jag, men jag vågar hemställa, om den framsynta sparsamhetens politik alltid får sin bästa politik i den slutna pungen. Jag hemställer till herrarne, om det verkligen finns någon i denna kammare, som tror, att det framställda förslaget, om det undanskjutes något år, skall kunna genomföras med billigare kostnader för statsverket, om man icke snarare kan vara tämligen säker på, att det går såsom alltid, då det är fråga om utgifter för betäckande af kostnader, som framkallas af en oafbrutet växande trafik och markförvärf, så att ett uppskof är liktydigt med ökade kostnader. Jag kan icke förstå annat, än att just ur sparsamhetens synpunkt bör detta företag så snart som möjligt igångsättas. Särskildt med hänsyn till markförvärf är det obestriddt, att ett uppskof kommer att leda till åtskilligt jobberi i tomter, som kommer att stå staten ganska dyrt.

Jag har i mitt anförande till statsrådsprotokollet anfört andra skäl, som enligt mitt förmenande tala för att nu söka bringa företaget till stånd. Jag har bland annat påpekat, huru önskvärdt det vore att få

behålla och begagna den pröfvade arbets- och befälsstam, som nu finnes. Den saken är visserligen en underordnad fråga, men den spelar sin roll i kostnadshänseende. Men framför allt har jag ansett, att förslaget, om det öfverhufvud taget befinnes vara godt och gagneligt, bör genomföras därför, att det obestriddligen tillgodoser ett verkligen trängande behov.

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänernsberg
och Göteborg.
(Forts.)*

Det är, mina herrar, en gammal svensk svaghet, älskvärd nog från vissa synpunkter sedt, att i goda tider hoppas allt, i onda tider misströsta om allt. Så snart den ekonomiska vägen stiger, synes framtiden för oss svenskar vara endast solljus och guldregn, men när ebban kommer, äro vi åter i det fattiga landet. Erfarenheten borde väl ändå hafva lärt oss, att i hvilka zickzacklinjer den ekonomiska utvecklingen än går, går den dock i det stora hela äfven i vårt land alltid säkert framåt och uppåt. Den enskilde drager sig helt naturligt för att under tryckta konjunkturen gifva sig ombord med nya och kostbara anläggningar, helt naturligt därför, att han icke kan veta, hvad framtiden bär i sitt sköte just för honom och hans näring. Staten kan naturligtvis icke heller underlåta att taga intryck och i viss mån rätta sin politik efter konjunkterna. Men efter mitt förmenande handlar staten mycket oklokt, om den söker tillämpa detta så, att den på grund af tillfälliga lågkonjunkturen underlåter att i tid vidtaga sådana åtgärder, som äro nödiga och nyttiga för den industriella utvecklingens främjande.

Mina herrar! På grund af hvad jag anført vågar jag uttala den lefvande förhoppningen, att denna kammare icke blott lika med utskottet skall finna den föreliggande frågan vara af stor vikt för landet och den lösning, som här föreslagits, god utan ock lika med mig finna, att den är så viktig för landet, att den bör så snart som möjligt genomföras.

Grefve Klingspor: Utskottet har med mycket stort intresse följt denna fråga under dess utredning och med beundran har också utskottet mottagit den kungl. propositionen, med beundran därför, att det stora arbetet på så kort tid kunnat utföras och utförts så väl. Utskottet har visserligen anmärkt, att det saknas något i utredningen, men i en så stor fråga som denna är det ju gifvet, att icke alla skäl för densamma kunna påvisas, utan några kunna blifva glömda.

Bland de skäl, som gjort, att utskottet känt sig betänksamt med afseende på denna fråga, är då det, som nyss utaf herr statsrådet och chefen för civildepartementet också nämndes, att det är icke fullt kända förhållanden mellan hamnen i Göteborg och den plats, där kanalen skulle börja. Vidare är det icke fullt utredt, huruvida Väneren är fullt lämplig för trafik med så pass stor ångare, som nu föreslagits, nämligen 4 meters djupgående fartyg och lastande 1,300 ton. Man vet, man har hört det från sakkunnige, att det finnes uti Väneren två leder, som nu trafikeras. Den ena leden skulle vara möjlig att användas för 4 meters djupgående fartyg, men man är dock oviss, om den verkligen är fullt lämplig. Det behöfs en undersökning, innan man kan säga, att den leden kan trafikeras af så djupgående fartyg som de nu föreslagna. Vidare är det icke fullt klart med afseende på ham-

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.
(Forts.)*

narna vid Vänern. Man vet, att hamnen i Karlstad håller på att ordnas så, att den kan mottaga dessa stora fartyg. Men inloppet till Karlstad lär vara sådant, att där måste nedläggas ganska stora kostnader, innan man kan få det i sådant skick, att så stora fartyg där kunna passera. Vidare är hamnen i Kristinehamn och dess inlopp icke så ordnade, att de kunna mottaga dessa fartyg. Samma är förhållandet med hamnarne vid Otterbäcken och i Åmål. I Mariestad har man knappast tänkt på att kunna uppmuddra Vänern så, att dessa fartyg där kunna gå in. Likaså i Lidköping. Sålunda är det endast de hamnar, som ligga på Väterns norra sida, nämligen Karlstad och Kristinehamn, samt på östra sidan Otterbäcken och på västra sidan Åmål, eller fyra stycken hamnar, som skulle kunna upptaga trafiken, men ingen af dessa hamnar är ännu i ordning, så att den kan upptaga en dylik trafik.

Vidare är, såsom jag nämnde, icke den farled, som man påstår möjligen kunna användas för så djupgående fartyg, undersökt, så att man kan säga bestämdt, att i denna farled kan man gå med fyra meters djupgående fartyg. Antag till exempel, att det behöfves en rätt väsentlig muddring och bergsprängning? Det kan gå på miljoner. Man vet det icke, men utskottet har ansett det vara klart, att man bör göra en sådan undersökning, innan man bestämmer sig för att anslå en sådan afsevärd summa som 22,800,000 kronor.

Vidare har utskottet fäst sig vid den s. k. finansplanen. Det är icke underligt, om utskottet känt sig tveksamt, då man velat påstå, att trafiken skall ökas så mycket, genom att man fördjupar kanalen med en meter, att inkomsterna kunna öka sig så väsentligt, att man skall kunna betala en ränta af $3\frac{6}{10}$ procent på ett belopp af 22- till 23,000,000 kronor. Vidare är det icke alls gifvet, att det går att bygga denna kanal för 22,800,000 kronor. Man hoppas det, men man vet det icke. Jag tror, att det vore nyttigt att äfven i detta fall vidtaga en ytterligare undersökning och revidering af siffrorna. När man nu, såsom man kan vara berättigad, känner sig mycket betänksam med tanke på att upplåna en så väsentlig summa som 22,800,000 kronor, är det ju gifvet, att man också vill hafva garanti för, att dessa miljoner blifva väl använda, så att de kunna gifva skälig ränta på det utlagda kapitalet.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade, att vi på senare år försummat kanallederna. Ja, detta påstående kan han ju ha rätt i, men Riksdagen har såväl förut som nu under sista hälften af 1800-talet med varmt intresse följt kommunikationernas utveckling. Före 1830- och 1840-talet rådde ju ett lika varmt intresse för att bygga kanaler som nu råder för att bygga järnvägar. Vi byggde då i Sverige Göta kanal, hvilken var ett storverk på sin tid och som visade sig medföra verkligt gagn för landet. Sedan början af 1850-talet har vårt intresse koncentrerat sig på byggandet af järnvägar. Vi ha använt alla till buds stående krafter för att få vårt järnvägsnät i ordning, men vi hafva det ännu icke på långt när färdigt. Vi arbeta fortfarande därpå. I år har Riksdagen visat sitt varma intresse för våra kommunikationer, då den redan för järnvägars byggande anslagit mellan 7 och 8 miljoner och står inför möjligheten att nu ytterligare

få anslå några miljoner därtöfver. Således kan man ju icke säga, att Riksdagen icke med vaket intresse följer kommunikationernas utveckling. Tvärtom må man väl erkänna, hvad som verkligen är att beakta, nämligen att Riksdagen i dessa nedåtgående konjunkturen, då man alldeles gifvet är mera sparsam än annars, det oakadt har beviljat ganska stora summor till förbättrande af våra kommunikationer. Vi ha under denna riksdag beviljat medel till dubbelspår såväl på östra stambanan som på den västra, där vi anvisat medel för ett dubbelspår från hjärtat af Västergötland ned till Göteborg. Man har ju dessutom tänkt sig möjligheten af att anlägga en järnväg från trakten af Kristinehamn och ned till Töreboda. Männe då icke detta dubbelspår från hjärtat af Västergötland till Göteborg skulle kanske på billigare sätt kunna upptaga en del af den trafik som kommer norrifrån? På andra sidan Vänern finnes ju också bergslagsbanan, som väl kan upptaga ganska stora godsmängder. Man får verkligen säga att såväl för Värmland som för de norr därom belägna orterna skulle det bli och är det redan väl sörjdt i fråga om kommunikationer.

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.
(Forts.)

Herr statsrådet nämnde, att det är icke allenast trakterna omkring dessa Vänerhamnar, som få godt af denna kanal, utan, sade han »hela trakten från Härjedalen och ned till Kattegatt». Det låter vackert, och det kan ju möjligen förhålla sig så, som han sade, men trakten från Härjedalen ned genom Dalarne och Värmland har redan nu goda kommunikationer såväl österut som söderut. Således kan man påstå, att denna kanal icke kan utgöra ett så särdeles stort behof för dessa trakter.

I allmänhet är det ju så, att när stora frågor komma före i Riksdagen och stora utgifter äro å bane, så behandlar man dem med en viss betänksamhet, innan man i dem fattar beslut. Det är ju därför heller icke underligt, om Riksdagen i år skulle vilja skjuta på denna fråga, fundera på den tills nästa år och då fatta beslut. Frågor af en sådan vikt som denna ha i allmänhet icke förlorat på att ligga från ett år till ett annat, utan tvärtom hafva de många gånger vunnit på att man fått se dem från flera sidor.

Jag tror därför, att det vore välbetänkt, om Första Kammaren ville följa statsutskottet, och jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Friherre Falkenberg: Då jag tagit mig friheten att reservera mig mot utskottets hemställan, så skall jag be att äfven i egenskap af representant för Värmland här få yttra några ord.

Utskottet har grundat sitt afstyrkande utlåtande hufvudsakligen på fyra skäl. Det första är det: att utskottet hyser tvekan, huruvida en ombyggnad af kanalen verkligen är af behofvet påkallad, då det »hvarken af hänsyn till landets försvar eller ur nationalekonomisk synpunkt kan anses vara berättigadt att anlägga en sådan farled för stora hafsgående fartyg». På den saken ber jag att få svara och kraftigt betona, att utan tvifvel är en ombyggnad behöflig, och att krafvet på en sådan ombyggnad började framställas redan för så länge sedan som år 1890. Och så mycket mera kan man nu säga, att behofvet påkallar en sådan ombyggnad, som gränsen för kanalens

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.*

(Forts.)

trafikförmåga nu synes uppnådd. Beslutar man emellertid nu en ombyggnad, så blir kanalen i allt fall icke färdig förrän år 1915 eller 1916, således 25 år efter det, att allmänna opinionen första gången började fordra en modernisering af denna viktiga farled.

Det andra skälet är det, att utskottet säger sig »hysa tvekan angående tillförlitligheten af de verkställda trafikberäkningarna». Ja det är alldeles gifvet att, om man skall söka bedöma de framtida trafikförhållandena, man till en viss grad kommer in på antagandenas område. Men man har här dels grundat sina antaganden på de statistiska uppgifter, som lämnats af herrar Key-Aberg och Winell, dels på erfarenheten som gifvit vid handen att man kan antaga tillväxten i godsmängden blifva procentuellt ungefär lika stor som den varit under den gångna tiden. Dessutom har man äfven stödt sig därpå, att man från utlandet inhämtat, att vid ombyggnad af kanaler har ökningen i trafik efter ombyggnaden blifvit högst betydligt större än den beräknades blifva. Skulle af oförmodad anledning ökningen emellertid icke blifva så stor som man tänkt sig, så är det gifvet, att detta icke kan medföra någon annan fara, än att amorteringstiden utsträcker något längre. Om man jämför kostnaderna för detta företag med de kolossala summor, som utlagts på statens järnvägar, utan att man där tagit i betraktande en amortering af anläggningskostnaderna inom rimlig tid, tror jag icke att man får säga att denna anläggning ställer sig så ogynnsam.

Det tredje skälet för utskottets afstyrkande är, att ytterligare kostnader skulle kunna krävas för uppmuddringen af Göta älf nedanför Bohusbanans bro. Frågan härom har icke upptagits i kostnadsberäkningarna och därför säger utskottet att »denna sak borde vara ordnad innan Riksdagen fattar beslut om anläggning af den utvidgade farleden» etc. Ja, men i alla hittills framlagda hamnförslag för Göteborg ingå kostnader för uppmuddring af denna del af älven, och det finns väl intet tvifvel om, att Göteborgs stad skall åtaga sig detta arbete. För öfrigt har, förmodar jag, Kungl. Maj:t i sin hand att vid fastställande af hamnplan för Göteborg föreskrifva, att tillräckligt djup tages ända upp till bron, detta så mycket mera som Göteborgs stads område äfven sträcker sig på öfre sidan af bron och där staden har ganska viktiga anläggningar såsom slakthus och pudrettfabriker, så att jag tror icke att något uppskof behöfver göras för den sakens skull.

Sedermera har utskottet anfört, att »äfven i ett annat hänseende är ärendet icke så förberedt, som erfordras för att med någon säkerhet kunna bedöma de kostnader, som företaget kan komma att ådraga staten». Dessa kostnader afse fördjupning af Vänerhamnarna och segelleden. Men i kanalkommissionens utlåtande är det visadt, att totalkostnaden för denna segelränna till Karlstad, Kristinehamn och Otterbäcken icke skulle uppgå till högre belopp än 420,000 kronor. Utaf dessa 420,000 kronor skulle ensamt för inseglingsrännan till Karlstad erfordras 235,000 kronor, men då gick också förslaget ut på, att det skulle göras en alldeles ny ränna upp till staden. Då emellertid den nuvarande rännan med mycket måttliga kostnader kan upprättas så, att den blir trafikabel för fyra meters fartyg och blir fullt duglig för lång tid framåt, lär, efter hvad jag inhämtat, staden vara

benägen att åtaga sig detta arbete, i all synnerhet som staden redan låtit göra sina kajer, så att de kunna användas för fartyg med fyra meters djupgående.

Jag skall be att få läsa upp ett telegram, som jag i går kväll erhöi från Karlstad. Telegrammet bestyrker hvad jag här sagt och lyder så: »Karlstads stadsfullmäktige, talrikt samlade till enskildt sammanträde, hafva enhälligt uttalat sig för, att staden bekostar inseglingsrännans inrättande för fyra meters fartygsdjup». Det är undertecknad af stadsfullmäktiges ordförande rektor Dahlman och af major Helleberg, som är ordförande i hamnstyrelsen. Detta nu beträffande hamnen i Karlstad!

Vidare är det fråga om hamnen i Otterbäck. För att då vederlägga grefve Klingspors farhågor rörande denna hamn, och det som i utskottet af flera framhållits, nämligen att vederbörande på denna plats skulle anse sig tveksamma, huru de borde ställa sig, ber jag få säga att jag är berättigad att meddela, att verkställande direktören i Nora—Bergslags järnvägsaktiebolag har den uppfattningen, att kanalen skulle vara af den stora vikt för Nora—Bergslags järnväg, att han är beredd tillstyrka sitt bolag att på egen bekostnad verkställa förbättringar af Otterbäckens hamn till ett belopp af 100,000 kronor, hvilka i samband med kanalens ombyggnad äro erforderliga. Vidare är jag berättigad att meddela att ehuru styrelsesammanträde icke kunnat hållas, styrelsens ledamöter vid enskildt möte lika fullt förklarar sig beredda att bekräfta och biträda detta verkställande direktörens förslag, och då styrelsen representerar så godt som hela bolagets aktiekapital, så torde detta uttalande jämväl vara att betrakta såsom ett uttalande från bolaget själf.

Slutligen kommer frågan om hamnen vid Kristinehamn, och då kan jag meddela, att det skickats hit till Stockholm till stadens representant i Andra Kammaren en skrivelse från stadsfullmäktige i Kristinehamn, hvilken skrivelse jag af honom erhålit för att delge den för kammaren. Den lyder så: »Stadsfullmäktige i Kristinehamn hafva vid ordinarie sammanträde denna dag enhälligt beslutat uppdraga åt undertecknade att å fullmäktiges vägnar till Eder såsom stadens representant i Riksdagens Andra Kammare uttala sin öfvertygelse om den särdeles stora betydelsen jämväl för vårt samhälle däraf att den ifrågasatta nya farleden Vänersborg—Göteborg skyndsammast kommer till stånd äfvensom att nyttan af detta företag fullt motsvarar de förväntade uppoffringarna från stadens sida för bättrandet af dessa nuvarande hamnförhållanden samt att anmoda Eder att på det sätt, Ni till främjande af den i detta ärende afgifna kungl. propositionens antagande, finner lämpligast använda detta meddelande. Beslutet härom blef genast vid sammanträdet justerat. Kristinehamn den 11 maj 1909.»

Skrifvelsen är undertecknad af Herman Peterson och K. G. Swenson.

Således kan man säga, att denna summa af 420,000 kronor torde bli, om än icke öfverflödigt, så dock i det allra närmaste obehöfligt. Jag kan icke finna annat än att utskottets motivering alltså på dessa punkter är vederlagd.

Angående segelrännan i Väneren har grefve Klingspor framhållit,

*Om anslag
för anläggning
af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg.*

(Forts.)

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg. att det vore tvifvel om, huruvida man kan komma med så djupgående fartyg genom Vänern. Härpå vill jag svara, att lotsbefälhafvaren har förklarar, att för denna farleds befarande med fyra meters djupgående fartyg blott en mindre omläggning af farleden vore erforderlig, så att den i stället för att gå söder om ett visst grund komme att gå norr (Forts.) om detsamma.

Slutligen är det en sak, som jag icke anser vara den minst viktiga, och det är den, om man skall afskeda hela den stora personalen vid Trollhättan, uppgående till cirka 1,300 man, hvilka alla äro väl förfarna just i det slags arbete, som det här skulle bli fråga om. Staten klandras ofta därför, att det icke är kontinuitet i dess arbetsplaner, och jag får säga, att skulle detta byggnadsförslag afslås och om man icke skulle komma att antaga propositionen, är det ett ytterligare bevis härpå. Ty att här släppa ifrån sig yrkesskickliga och just på detta område väl kunniga personer är naturligtvis ganska orätt. Det finns för öfrigt en hel mängd ingenjörer och förmän, som också däri-genom skulle komma att skingras åt olika delar af landet, det finns maskiner, kranar, baracker, sjukhus, med ett ord en hel mängd anordningar, som äro nödvändiga för det nya företaget, och som endast vore att öfvertaga.

Hvad beträffar det villkor, som reservanterna uppställt i sin reservation, får jag säga, att jag icke är mycket böjd för att antaga detta villkor, och jag tror, att det om jag så får säga redan gjort sin nytta, så att efter mitt förmenande resultatet af detta villkor redan föreligger. Därför undrar jag, om man icke med lugn kan yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och så anhåller jag, herr talman, att få göra.

Herr Fränckel: Då jag tillhört utskottets majoritet, kan jag icke underlåta att först och främst glädja mig åt att herr statsrådet och chefen för civildepartementet här komplimenterat statsutskottet för den välvilliga motivering, som statsutskottet låtit detta ärende komma till del. Men han förvånade sig öfver, att statsutskottet endast anfört de skäl, som finnas angifna i betänkandet, till stöd för sitt afslagsyrkande. Jag trodde tvärtom, att han skulle hålla statsutskottet räkning för, att statsutskottet icke i vidare mån gjort ingrepp på denna fråga, som äfven statsutskottet erkänt förr eller senare måste genomföras. Den tekniskt genomgående utredningen, som förekommer i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet, skulle kunna gifva många anledningar till bemötande, men jag skall icke bemöta, hvad han däri uttalat, utan skall taga mig friheten anförda några synpunkter, som där saknas, då kammaren skall fatta beslut i en fråga, som kräfver en så stor utgift som denna.

De frågor, som jag tänker göra med anledning af herr statsrådets nämnda uttalande till statsrådsprotokollet, har jag för min del sökt uppdelat i tre grupper. Den första frågan jag skulle vilja framställa är den: »Hvilken hänsyn har tagits till att den nya kanalen skulle blifva en väg genom nejder, som redan hafva goda kommunikationer?» Jag frågar härvid: Bör staten anlägga en ny kommunikationsled genom dessa trakter, då så många landsdelar finnas, som staten icke kunnat tillgodose med kommunikationer på grund af ekonomiska skäl, och

hvarom vid många tillfällen det har ordats här i kammaren? Jag ber herrarna i detta fall återföra i minnet, huruledes vi, när det gällde byggandet af järnvägar i Norrland, förklarade, att vi fullt uppskattade behovet däraf för vissa delar af Norrland, som saknade kommunikationer, men hvilkas bebyggare vi måste svara: vara resurser tillåta oss icke att göra allt på en gång! Ni få vänta med eder tur och få gå i den ordning, som kan vara rättvis, då Riksdagen söker tillgodose alla landsdelar! — Jag vill påpeka, att då det gällde att bygga en bana till Skellefteå, förelåg en proposition och motioner att äfven bygga en bana till Piteå, men vi afvisade denna framställning och sade: Vi inse visserligen, att Ni behöfver en järnväg till Piteå, men vi kunna icke bygga den nu, ty dels hafva vi icke ekonomiska resurser, och dels kunna vi icke fästa ett alltför stort antal arbetare vid järnvägsbyggnader.

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.
(Forts.)

Vidare frågar jag: Har man, då man förordat en så stor utfartsväg som den här ifrågasatta, tagit hänsyn till den konkurrens, som en sådan kanalled medför för redan i dessa trakter förefintliga kommunikationsleder? Jag tog mig nyss friheten nämna, att behovet af ökade kommunikationer i dessa landsdelar syntes mig betydligt mindre än på många andra ställen i synnerhet i sådana trakter, som sakna kommunikationer. Men om man påminner sig, att den nu föreslagna kommunikationsleden skulle komma att utöfva konkurrens icke endast med stora bergslagsbanan, som går alldeles parallellt med kanalen, utan äfven med statsbanan genom Västergötland, måste man spörja sig, huruvida nödig hänsyn verkligen tagits till, hvad detta betyder. Har man betänkt, att ekonomien för statens järnvägar på grund af många omständigheter, som spela in, utom de dåliga konjunkturerna, är sådan, att man borde låta bli att söka konkurrens och att framför allt staten borde undvika denna konkurrens. Man har sagt i denna fråga, att massgods skall komma att föras på kanalen. Men hvad betyder det? Mina herrar, jag tager t. ex. bergslagsbanan. Hvad fraktar den annat än massgods? Skall man då taga detta massgods från bergslagsbanan för att transportera det på kanalen? Och skall staten konkurrera med ett sådant företag? Hur skall man då kunna begära, att en dylik bana skall kunna uppstå och blomstra? Man vet, hvilka öden denna bana haft att kämpa mot, och hvilka motgångar den haft i ekonomiskt afseende. När den så slutligen håller på att komma på grön kvist, då säga statens organ: Vi skola bygga en kanal, vi skola nu gå öfver till att bygga en sådan, ty det passar oss!

I andra rummet vill jag göra den frågan, hvilken jag icke finner besvarad i den kungl. propositionen: »Är räntabiliteten för detta stora företag så utredd som nödigt skulle vara?» Jag vågar påstå, att så icke är fallet. Till och med herr statsrådet har i sitt nu afgifna yttrande medgifvit, att dessa beräkningar stödja sig blott på antaganden, hvilka antaganden enligt mitt förmenande, då det gäller så stora summor, måste anses utgöra en högst ytlig utredning. Det är icke heller att undra på, att herr statsrådet icke i detta afseende kan komma längre, ty går man till den kungl. propositionen, så är hela räntabilitetsfrågan där affärdad på två rader. Det råder i propositionen intet tvifvel om att denna kanal skall komma att ekonomiskt bära sig.

Om anslag
för anlägg-
ning af ny
färd mellan
Vänersborg
och Göteborg.
(Forts.)

Och med en sådan utredning och sådana antaganden skall Riksdagen vara belåten?

Jag vill emellertid påpeka några siffror, som i detta afseende torde kunna visa, att beräkningarna icke äro fullt tillförlitliga och att beräkningarna snarare äro sangviniska. Jag tillåter mig nämna att i trollhättestyrelsens beräkning öfver den sannolika trafiken på denna kanal i framtiden förekommer en kurva, enligt hvilken denna trafik så småningom efter 40 år skulle vara uppe i en siffra på 6,033,000 ton. Utan att vara späman tror jag mig kunna påstå, att den siffran icke kommer att uppnås på denna tid, och jag stöder detta mitt påstående därpå, att jag tagit reda på, huru mycket gods statens järnvägar för närvarande frakta i sin helhet. Jag begärde på järnvägsstyrelsens trafikbyrå att få veta, huru stort tontal gods, som nu afsändes under ett år från alla stationer i riket, från Boden till Trelleborg, och jag erhöll till svar, att denna kvantitet var 10,376,000 ton. Kan någon verkligen tänka sig, att, om ock hela denna statsjärnvägarnas trafik skulle betydligt stiga på denna tid, den skall kunna anses jämförlig med en trafik på en sträcka af endast 15 mil eller från Vänern till Göteborg, hvilken trafik då den skulle uppskattas till 6,000,000 ton? Jag har mycket stora förhoppningar på ökningen af godstrafiken i Sverige, men jag tviflar på, att om äfven statsbanornas trafik af detta slag kommer att fyrdubblas, den vid jämförelse med de siffror, som man vill lägga till grund för räntabiliteten på den här föreslagna kanalen, visar dessa siffrors ohållbarhet.

Den tredje frågan, som jag tager mig friheten att framställa är den: »Kan behovet anses kräfva, att denna kanal utföres nu?» Man måste verkligen säga, att det åligger Riksdagen att, då Kungl. Maj:ts regering icke velat så göra, taga hägsyn till landets finansiella läge. Herr statsrådet har i sitt anförande nyss framhållit, att det så godt som hufvudsakliga skälet för afslag vore just detta för den, som vore misstänksam och oviss, om kanalen borde utföras nu. Däri hade han fullkomligt rätt, ty hade man i detta fall velat i motiveringen framhålla den statsfinansiella ställningen såsom ett skäl mot företaget, så hade man därigenom försvagat företaget mera, än man med den motiveringen hade gagnat detsamma. Här föreligger dock ett förslag om beviljande af nära 23,000,000 kronor eller 22,800,000 utöfver den lånesumma, hvarom vi redan vid föregående Riksdag och denna Riksdag fattat beslut. Jag har för detta ändamål sökt göra klart för mig, hur vår låneställning i detta afseende är. Jag ber då att få besvara kammaren med några få siffror.

Den lånesumma, som Riksdagen upptog för anläggning af kraftstation med ledningar vid Trollhättan utgjorde 13,880,000 kronor. För de vattenfall, hvilka måste inköpas för att säkerställa denna kraftstation förlidet år, upplånades 10,640,000 kronor. Vidare har vid Trollhättan nedlagts ett kapital, åstadkommet genom lån, för att inköpa kanalen, uppgående till 5,800,000 kronor. Slutsumman af dessa poster utgör 30,300,000 kronor. Vill jag emellertid komma till den slutsumma, som i sin helhet blifvit använd för kommunikationer, hvilka ännu icke gifvit någon afkastning vare sig till räntor eller amorterningar, så ber jag då först att få framhålla, att Riksdagen köpt vattenfall

för statsjärnvägarna för 5,000,000 kronor, på hvilka ännu ligger en död hand. Enligt uppgift från kamreraren i statskontoret belöpa sig lånemedlen för år 1909 till de utgifter som Riksdagen redan beslutat på följande summer:

rörlig materiel för statens järnvägar	4,000,000 kr.,
bandelen Falköping—Ranten—Olskroken	200,000 »
Trelleborgs hamn	130,000 »
reparationsverkstad vid Notviken	250,000 »

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.
(Forts.)

för järnvägsbyggnader:

Lapträsk—Skellefteå	} tillsammans	7,061,246 »
Östersund—Ströms vattudal,		
Järna—Norrköping		
Tomteboda—Järva		
<hr/>		Summa 13,791,246 kr.

Lånebehovet för att tillgodose de enskilda järnvägar, åt hvilka Riksdagen förra året beslöt medgifva lån, utgör 1,500,000 kronor. För ångfärjeförbindelsen Trelleborg—Sassnitz enligt förra Riksdagens beslut erfordras 11,500,000 kronor. Detta gör en totalsumma af 62,100,000 kronor. På dessa 62,100,000 kronor, mina herrar, hafva vi ännu icke någon afkastning, och hvad betyder det? Jo, det betyder, att annuiteten på detta lånebelopp skall bestridas med skattemedel. Och jag frågar, om våra skatteförhållanden äro sådana, att de precis betinga, att vi lättsinnigt späda på dem med ytterligare 23 miljoner för att därigenom få en annuitet, som blir ännu högre. Kan det vara lämpligt, särskildt vid en tidpunkt, då vi ha beständiga svårigheter att få budgeten att gå ihop och då vi beständigt få söka efter skatteobjekt för att kunna fylla dessa behof, som föranledas af Riksdagens beslut? Då dessa behofs fyllande ännu icke äro för Riksdagen framförda, så att man kan veta hvori de bestå, är det då skäl att belasta budgeten med en ny annuitet, som jag nu tagit mig friheten att visa, hvart det leder?

Är det underligt, att man får bevitna, att våra svenska gods statspapper betinga lägre kurser i utlandet än Norges och Danmarks statspapper, därför att Sverige konstant uppträder på lånemarknaden nästan hvarje år med ett behof af 50—60 miljoner kronor? Det är icke underligt och det kommer att bli ännu värre! Enligt mitt förmenande kan man icke stå till svars för, att man under sådana tider som dessa nedtynger budgeten med sådana utgifter, som, enligt hvad jag tycker mig förstå, kunna uppskjutas.

Jag kommer nu till det skäl, som af herr statsrådet blifvit i statsrådsprotokollet anfördt, nämligen att man borde utföra detta arbete nu i stället för framdeles, emedan vi hafva 12- å 1,300 arbetare, som möjligen redan nästa år bli lediga från arbetet med kraftstationen vid Trollhättan. Jag tror, mina herrar, att denna fråga icke bör inverka på vårt beslut. Detta är ingenting nytt, att vi haft sådana påkännningar! Men vi ha alltid sökt göra oss reda för, på hvad sätt det ställer sig med arbetstillfällena i öfrigt och i hvad mån staten bör bereda arbete för ett visst antal arbetare. Jag har på järnvägsstyrelsens bygg-

Om anslag för anläggning af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg.

(Forts.)

nadsbyrå efterfrågat, hvilken arbetsstyrka styrelsen själf beräknat under år 1910 för byggandet af de järnvägar, till hvilka jag nyss nämnde, att vi ha beviljat anslag på omkring 7 miljoner kronor. Jag skall icke trötta herrarne med att uppgifva siffror för hvarje särskild järnvägsbyggnad, men jag kan nämna, att sammanlagda antalet arbetare uppgår till 4,000 man, och hafva vi järnvägsarbeten, som kräfva en arbetsstyrka på 4,000 man, tror jag icke, att vi behöfva sörja för att dessa s. k. specialarbetare — hvilket de icke äro — icke skola kunna få arbete vid våra järnvägar. Hur har man i detta fall resonerat för, då fråga varit om att bygga järnvägar, som man på flera håll ansåg icke borde utföras? Jo, då kommo i synnerhet från landtmannahåll sådana invändningar som dessa: Ni får icke börja så många järnvägsarbeten, ty vi få icke folk till jordbruket. Då var det sådana konsiderationer för jordbruket, att man icke ville draga bort ett alltför stort antal arbetare därifrån, och följden var den, att man begränsade sina järnvägsbyggnader. Men nu vill man slå in på en annan väg och säga: Vi måste skaffa arbete för detta folk, som blir ledigt vid kraftstationen vid Trollhättan. Men hvad betyder detta antal i förhållande till de stora summor, som vi anvisat för våra järnvägar? Jag tror, att detta skäl icke haft någon annan mening än att möjligen förmå socialisterna att gå med på hvad man här föreslår.

Dessutom har man ju här talat om, att om man icke vill bifalla utskottets förslag, skulle man åtminstone bifalla reservanternas förslag. Ja, mina herrar, hvad betyder reservanternas förslag i denna fråga? Skall reservanternas förslag godkännas, måste ju först underhandlingar ske med dessa fyra orter, om de vilja fördjupa hamnarna, och underhandlingar ske med Göteborg, om Göteborg vill bevilja 150,000 kronor för uppmuddring af älfven upp till järnvägsbron. Dessa underhandlingar föreställer jag mig komma att taga så lång tid, att nog få arbetarna vi Trollhättan gå lediga ett halft år, om de skola vänta på, att underhandlingarna skola vara färdiga innan de få börja arbetet. Min tro är den, att om reservanternas utväg för frågans lösning beslutas, så bör man finna villkoret om arbetarna vara förfallet.

Innan jag lämnar denna fråga, kan jag icke underlåta att såsom tillägg till den rent ekonomiska sidan af saken fästa kammarens uppmärksamhet på, att efter hvad som meddelats från riksgäldskontoret, ställningen beträffande gamla lån för närvarande är ytterst betänklig. I statuskottets utlåtande öfver statsrevisorernas berättelse rörande riksgäldskontoret finnes en uppgift, huru det ställer sig med låneförhållandena för gamla lån. Därpå inhämtas, att obetalda lån för järnvägarna uppgå till 348 miljoner kronor och lån för enskilda järnvägar uppgå till 53 miljoner kronor. De räntor, som äro utbetalda för dessa lån, uppgå till 17,193,000 kronor. Märk väl, dessa siffror hafva vi fått i budgeten! De skola betäckas af skattemedel, men detta vill man icke respektera utan anser, att vi icke ha fått nog ännu. Man invänder: Det kan icke hjälpas, vi måste tillgodose viktiga ändamål och en ny produktion! — som man icke känner till. Man säger: Det kan icke hjälpas. Vi måste utföra detta nu!

Hur förhåller det sig med inbetalningen från statsjärnvägarna under år 1908? Härom upplyser riksgäldskontoret, att bristen på räntor

från statsjärnvägarna utgjorde under år 1908 6,828,000 kronor, samt att förfallna men icke betalda belopp från enskilda järnvägar m. m. uppgingo till 3,026,000 kronor. Herrarne se således, att de dåliga konjunkterna inverkat så tillvida nedpressande, att räntorna på redan anlagda kommunikationer tills dato utvisa en brist på mer än 9,000,000 kronor. Är det underligt, om en sådan brist uppstår och växer då, såsom herrarne torde erinra sig, inkomsten och behållningen på statsjärnvägarna, som år 1905 utgjorde öfver 17 miljoner kronor, under förlidet år gick ned till 4,800,000 kronor! Däraf torde man finna, att den hänsyn, som måste vara nödvändig, då man skall fatta beslut i en så stor och viktig fråga som denna, den bör åtminstone Första Kammaren uppmärksamma, ty det är hos Första Kammaren man måste räkna på att man vakar öfver åtgärderna, så att icke staten börjar för många arbeten på en gång, innan man gör sig klart, huruvida våra resurser räcka till att betala dem.

*Om anslag
för anlägg-
ning af ny
farled mellan
Vänersborg
och Göteborg*
(Forts.)

Jag har, såsom jag nyss nämnde, icke ansett mig böra ingå på tekniska detaljer i de af herr statsrådet och chefen för civildepartementet gjorda beräkningarna, men jag vill säga, att de upplysningar, jag vunnit i denna fråga, om huruvida knifven verkligen står på strupen, då det gäller att börja dessa kanalarbeten, ha visat, att någon brådska alls icke föreligger, och att man mycket väl kan afvakta bättre konjunkturer och bättre förhållanden, innan man skrider till ett så viktigt arbete, som erfordrar så mycket penningar.

På grund af hvad jag tagit mig friheten nu anför, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Då tiden var långt framskriden och ytterligare flere talare begärt ordet i föreliggande fråga, beslöts, på framställning af herr talmannen, att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta behandlingen af förevarande utlåtande äfvensom handläggningen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammar-
nen åtskildes kl. 4,29 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
